

CİHANNÜMA DERGİ

www.cihannumadergi.com

SAYI 18

2024

KÜRESEL TEHDİTLER
KARŞISINDA **AİLE**

Dosya

Serdar Eryılmaz
Modern Dünyada
Aile ve Toplum

İzlenim

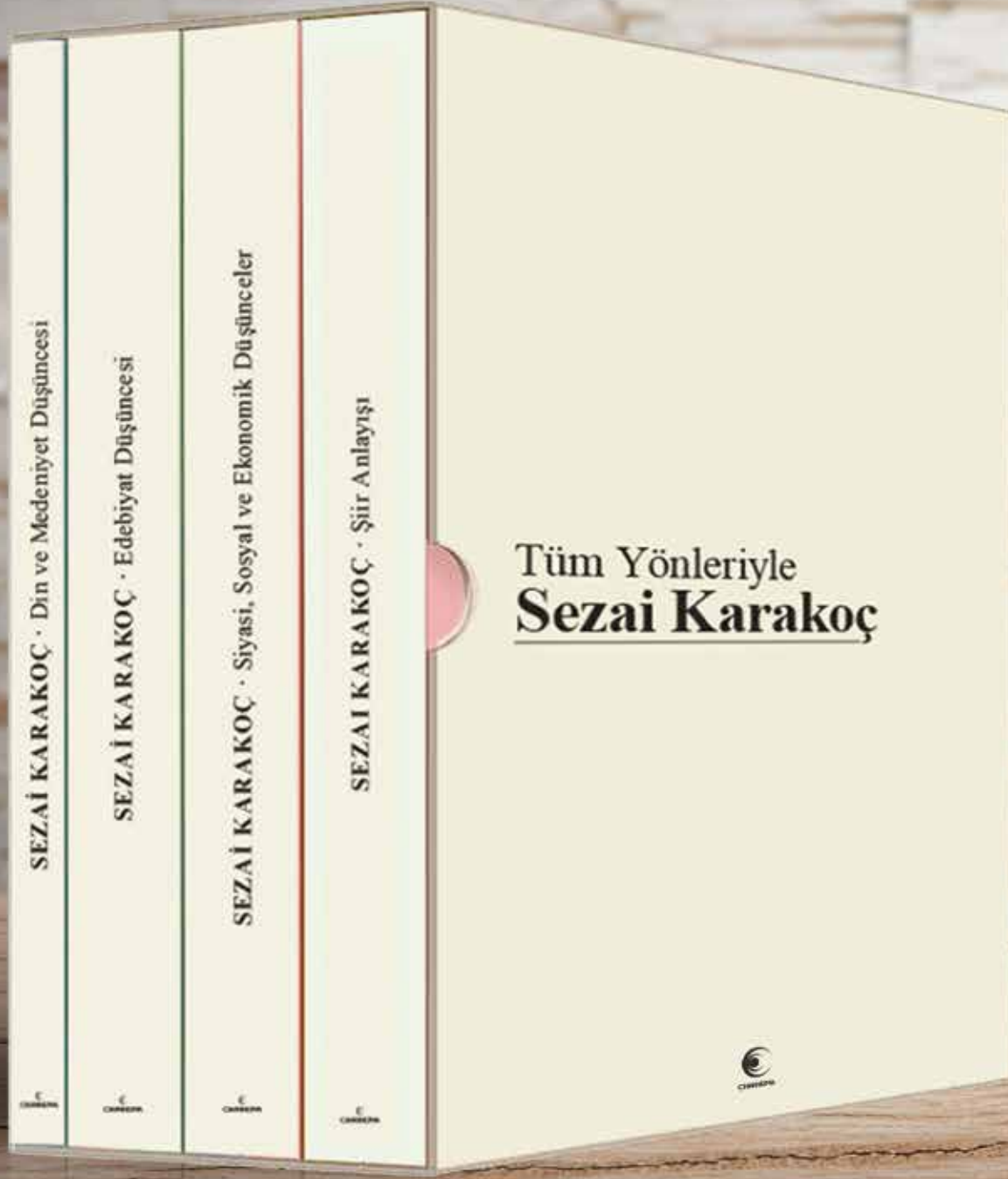
Mustafa Merter
Modern Zamanların Krizi:
Örtülmüşlük ve İnsanlığın Geleceği

Analiz

Nurullah Öztürk
Dijital Çağda İyi
Anne Baba Olmak

Röportaj

Mahinur Özdemir Gökteş
Sağlam Aile Güçlü
Toplumsal Temelidir

cihannuma.org adresinden yayınlarımıza ulaşabilirsiniz.

Prof. Dr. Salih KESGİN

Genel Yayın Yönetmeni

*Biz ki her mevcudu yıktık, gayesiz bir fıkır ile;
Yıkmadık bir şey bıraktık... Sade bir şey: Aile.
Hangi bir bünyânı mahvettik de ıslah eyledik?
İşte viran memleket! Her yer delik, her yer deşik!
Bunların tamiri kabil... Olsa ciddiyet, sebat;
Lakin, Allah etmesin, bir düşse şayet âilât
En kavi kollarla hatta kalkamaz imkânı yok!
Kim ki "kalkar" der, onun hayvan kadar iz'anı yok!*

(Mehmed Akif Ersoy, Safatat, Hakkın Sesleri/s.198)

Modern dünyanın karmaşık yapısı içinde, insanlığın temel direği olarak tanımlanabilecek aile kurumu eşi benzeri görülmemiş zorluklarla karşı karşıya. Kültürümüzün "baba ocağı", "anne kucağı", "cennet bucağı" kavramları ile atıfta bulunduğu aile kurumu çağdaş dönemde "tek kişilik aile" tecrübesinden "sanal ilişkiler" sarmalına varıncaya kadar maalesef pek çok unsurla tehdit altında.

Bu tehditleri güçlü kılan bireycilik ve haz ekseninde şekillenen modern dünyada, aileyi bireyi ve toplumu bir arada tutan yapısıyla yeniden ele almak gerekiyor. Çünkü aile, biyolojik/psikolojik bir ihtiyaç olmanın çok ötesinde; Müslüman toplumlar için koruyan, onaran, şekillendiren, inşa eden, iyileştiren ve hem dünya hem de ahiret mutluluğuna ulaştıran bir müessesedir.

Aile ile nesiller birbirine bağlanır ve toplumsal devamlılık içinde değerler aktarılır. Tam da bu nedenle ailenin itibarsızlaştırılması karşısında teyakkuzda olmalı, en az sınırdan nöbet tutan asker kadar dikkatli ve hazır bir şekilde bireysel ve toplumsal görevlerimizi tam bir özenle yerine getirmeliyiz.

Bizler de, içinde bulunduğumuz dönemde aileye yönelik tehditleri esas alarak, sorunlarımıza ve çözüm noktalarına dikkat çekmeyi sağlamak maksadıyla: aile yapılarındaki dönüşümler, dijitalleşmenin etkileri, kültürel farklılaşmaya bağlı olarak toplumsal rollerin yeniden tanımlanması gibi konulara odaklanarak makaleler, röportajlar ve analizlerle hem bugünün hem de geleceğin şekillenmesine etki eden soru(n)ları eleştirel bir şekilde ele alıyor Küresel Tehditler Karşısında Aile temalı sayımızı ilginize emanet ediyoruz.

Bu vesileyle gerçekleştirdiğimiz röportajda beraber olduğumuz Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanımız Mahinur Özdemir Göktaş Hanımefendi başta olmak üzere bu sayıda dergimize yazıları ile katkıda bulunan bütün yazarlarımıza ve derginin bütün süreçlerinde emeği geçen tüm dostlarımıza, yayın ve danışma kurulumuza yürekten teşekkür ediyoruz.

En kalbi muhabbetlerimizle...

4

DOSYA

Serdar

ERYILMAZ

Modern Dünyada Aile ve Toplum

Günümüz dünyasında ferdi "bireysel"leştirerek esir alma amacıyla; derin köklere sahip toplumsal ve ahlaki değerlerin giderek aşındığı ve bu değerlerin ciddi tehditlerle karşı karşıya kaldığı bir dönemdeyiz.

16

ANALİZ

Nurullah

ÖZTÜRK

Dijital Çağda İyi Anne Baba Olmak

Aile, tüm toplumlarda, tarih boyunca en önemli ve en değerli kurum olagelmıştır. Aile, bir nevi küçük bir devlet; devlet de bir nevi büyük bir ailedir.

10

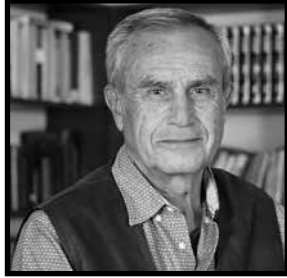
İZLENİM

Dr.

Mustafa MERTER

Modern Zamanların Krizi: Örtülmürlük ve İnsanlığın Geleceği

"Örtülmürlük katsayısı", günümüz insanının zihinsel ve sosyal durumunu tanımlayan oldukça kritik bir kavram.

58

RÖPORTAJ

Mahinur

ÖZDEMİR GÖKTAŞ

Sağlam Aile Güçlü Toplunun Temelidir

Aile Bakanlığı olarak ülkemizde ilk defa aile odaklı politikalara temel teşkil edecek "Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)"nı hayata geçirdik.

İçindekiler

26 | **Prof. Dr. Orhan KOÇAK**
Transhümanizm
Eşiğinde Birey ve Ailenin
Dönüşümü

32 | **Emin GÜRDAMUR**
Ailenin Fay Hattı:
Nesiller Arası Uçurum

38 | **Prof. Dr. Saffet KÖSE**
Ana-Babalar
ve Çocukları

46 | **Ramazan OKAN**
Cennetin Çocukları

51 | **Recep GARİP**
Merhaba

52 | **Prof. Dr. Bayram ÖZER**
Milli Eğitim Bakanlığında
Yenilenen Müfredat ve
Türkiye Yüzyılı Maarif
Modelinde Aileye Bakış

57 | **Yakup GÜLER**
Çizgi/Yorum

66 | **Mehmet Nezir GÜL**
Modernizm
Kışkacında Aile

73 | **Prof. Dr. Nazım ELMAS**
Veda Vakti

74 | **Prof. Dr. Cengiz BUYAR**
Dünya Tarihinde Bir
Dönemin Daha Sonu,
Suriye'de Yeni Dönem

78 | **Ömer Faruk ÇETİN**
Hangi Kavramlarımızla
Oynandı, Aile
Medeniyetinin Sonu Ne
Anlama Geliyor?

92 | **Prof. Dr. Vatan KARAKAYA**
Yükseköğretimde Bilgi
Sorunu Çalıştayı-II
Üzerine Bazı
Değerlendirmeler

100 | **Dr. Hasan SAYILAN**
Değerler Eğitiminde
Aile Kurumunun
Önemi

106 | **Mahmut Sami DOĞANCI**
Milli Görüş Siyasetinin
İkinci Adamı ve Zor
Zamanların Kaptanı
Recai Kutan

110 | **Dr. Öğr. Üyesi İmran ÇELİK**
Tarihi İpek Yolunun
Kafkasya Durağı:
Batım-Tiflis

CIHANNUMA DERGİ

Cihannüma Dayanışma ve
İşbirliği Derneği Adına
İmtiyaz Sahibi
Rıza YORULMAZ

Genel Yayın Yönetmeni
Prof. Dr. Salih KESGİN

Sayı Özel Danışmanı
Prof. Dr. Orhan KOÇAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mustafa KARAHANCI

Editör
Miraç ÇÖLGEZER

Cihannüma Dergi Yayın Kurulu
A. Yunus SARIYILDIZ (Dr.)
Ahmet KESGİN (Prof. Dr.)
Fatih YARDIMCIOĞLU (Prof. Dr.)
Hasan SAYILAN (Dr.)
Mahmut BİLEN (Prof. Dr.)
Mehmet Ali YÜKSEL (Dr.)
Mustafa BOLAT
Mustafa ÇUHADAR
Nurettin MENTEŞ (Doç. Dr.)
Semi OKUMUŞ
Tahsin HAZIRBULAN (Dr.)
Yavuz Selim KURT

Danışma Kurulu
Ahmet AKÇA
Ali ÖZTÜRK
Bayram Ali ERSOY (Prof. Dr.)
Birol AKGÜN (Prof. Dr.)
Ebubekir CEYLAN (Doç. Dr.)
Erol ERDOĞAN
Fatih SAVAŞAN (Prof. Dr.)
Hasan TAŞÇI (Dr.)
Kemal ŞAMLIOĞLU (Doç. Dr.)
Ömer Faruk YELKENCİ (Dr.)
Şenel KIZILCA
Vatan KARAKAYA (Prof. Dr.)
Yusuf TEKİN (Prof. Dr.)

Lojistik
Erdem MÜHİRİ

Dağıtım
Mehmet ALMALI
ISSN 2687-6647

Tasarım
Cross The Line
www.crosstheline.com.tr

Hacı Bayram Mah. Haşimi (Kutlu) Sk.
No. 12 Altındağ - ANKARA
info@cihannuma.org
www.cihannuma.org
www.cihannumadergi.com

Baskı: USTA OFSET
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
B Blok No. 382 Topkapı,
Zeytinburnu İstanbul

Modern Dünyada Aile ve Toplum

SERDAR ERYILMAZ

Büyük Aile Platformu Genel Sekreteri

DOSYA

G ünümüz dünyasında ferdi “bireysel”leştirerek esir alma amacıyla; derin köklere sahip toplumsal ve ahlaki değerlerin giderek aşındığı ve bu değerlerin ciddi tehditlerle karşı karşıya kaldığı bir dönemdeyiz. Bu tehditlerin merkezinde, ferdin koruma kalkanı olan aile kurumu yer almakta ve aile kurumu giderek daha fazla zayıflamaktadır. Transhümanizm, LGBT ideolojisi ve toplumsal cinsiyet teorileri gibi postmodern ve küresel akımlar, bu süreci hızlandıran temel etkenlerdir. İnsanı ve insanlığı hedef alan bu ideolojiler, ailenin sadece biyolojik bir birliktelik değil, aynı zamanda manevi ve kültürel bir yapı olarak korunması gerekliliğini daha da önemli hale getirmiştir. Aile, insanın toplumsal varoluşunun ve manevi bütünlüğünün en temel dayanağıdır; bu nedenle korunması zorunludur.

Transhümanist düşünce, insanın doğasında kusur olduğunu ve bu kusurların teknolojik müdahalelerle giderilmesi gerektiğini savunur. Bu düşünce sistemi, insanı kapitalizm odaklı sürekli bir gelişim ve dönüşüm sürecine sokar. Bu yaklaşım, geleneksel değerlere ve ilişkilere dayalı toplumsal yapıların çözülmesine yol açmakta, aile kurumunu derinden etkilemektedir. Transhümanizmin insanın ruhî ve manevî dünyası üzerinde yarattığı tahribat göz ardı edilemez. Aile yapısının zayıflaması, fertlerin toplumsal bağlarını koparmakta ve onları manevi bir boşluğa sürükleyerek bireyselleştirmektedir. Fertlerin ilk ve en temel sosyalleşme ortamı olan ailedeki bozulma,

toplumun genelinde bir çöküşe sebep olacaktır.

LGBT ideolojisi ve toplumsal cinsiyet ideolojileri de aile kurumunu ve köklü toplumsal değerleri tehdit eden unsurlardır. Biyolojik cinsiyetten bağımsız bir cinsiyet anlayışını savunan bu ideolojiler, cinsiyetin tamamen bir “toplumsal inşa” olduğunu iddia ederek fertleri öz kimliklerinden koparmaktadır. “Özgürleşme” adı altında sunulan bu söylem, fertlerin kendilerini tanımlama süreçlerinde ciddi karmaşalara yol açmakta ve toplumsal bir yabancılaşma yaratmaktadır. Aile yapısının bu şekilde dönüştürülmesi, fertlerin kültürel ve manevi bağlarından uzaklaşmasına ve varoluşsal belirsizliğe sürüklenerek “bireyselleşmesine” neden olmaktadır.

Bu dönemde çocuklar ve gençler, toplumsal cinsiyet ideolojilerinin olumsuz etkilerine karşı savunmasız bırakılmaktadır. Gençler, sosyal medya ve dijital platformlar üzerinden LGBT propagandasına maruz kalmakta, bu da onların kimlik arayışlarını etkilemektedir. Biyolojik gerçekliklerinden kopararak “cinsiyet akışkanlığı” adı altında yönlendirilmeleri, onların sağlıklı kimlik inşalarını zedelemektedir. Bu tür bir yönlendirme, çocukların benlikleriyle ve toplumla olan bağlarını zayıflatarak psikolojik ve manevi sorunlara yol açmaktadır.

Bedensel ve Ruhsal Çöküş

Bu bağlamda, marjinal cinsel kimlikli (LGBT) bireyler arasında görülen yüksek intihara teşebbüs oranları dikkat çekicidir. Marjinal cinsel kimlikli gençler arasında intiharı sonlandırma misyonu güden Trevor Project’in 2024 raporuna göre, bu gençlerin %46’si intihara teşebbüs etmektedir ve her 45 saniyede marjinal cinsel kimlikli gençlerden en az birinin intihara teşebbüs ettiği tahmin edilmektedir. Beraberinde sözde cinsiyet geçiş (<https://ailedergisi.org/aile/article/view/9>) süreci ve cerrahi müdahaleler sonrasında bireylerin ciddi sağlık sorunları yaşadığı, bu müdahalelerin geri dönülemez hasarlara ve sakatlanmalara sebebiyet verdiği bilinmektedir.

Zihinlerin İşgali

2019’da Science dergisinde yayımlanan yaklaşık 500.000 kişi ile gerçekleştirilen geniş bir genom çalışması, eşcinselliğin doğuştan olmadığını ortaya koymuştur. Bu bilimsel gerçekliğe rağmen ülkemizde yaptığımız saha araştırmasında (Türkiye’de Cinsiyet Algısı Araştırması, istanbulailevakfi.org), 18-24 yaş arası gençlerin %46,7’si eşcinselliğin doğuştan geldiğine inanmaktadır. Bu

Aile, insanın toplumsal varoluşunun ve manevi bütünlüğünün en temel dayanağıdır; bu nedenle korunması zorunludur. Aile yapısının zayıflaması, fertlerin toplumsal bağlarını koparmakta ve onları manevi bir boşluğa sürükleyerek bireyselleştirmektedir. Fertlerin ilk ve en temel sosyalleşme ortamı olan ailedeki bozulma, toplumun genelinde bir çöküşe sebep olacaktır.

*Gençler, sosyal medya
ve dijital platformlar
üzerinden LGBT
propagandasına
maruz kalmakta,
bu da onların
kimlik arayışlarını
etkilemektedir.
Biyolojik
gerçekliklerinden
koparılaraq "cinsiyet
akışkanlığı"
adı altında
yönlendirilmeleri,
onların sağlıklı
kimlik inşalarını
zedelemektedir.*

algının, bu yalan tezviratın zihinlere yerleşmesinde şüphesiz; geleneksel medyadan-sosyal medyaya, kültür sanattan-dijital platformlara, akademyadan-bilimsel (!) yayınlara, eğitimden-neşriyata, dijital oyunlardan-oyuncak sektörüne, gıdadan-ilaçlara, spordan-olimpiyatlara, iş dünyasından-uluslararası kuruluşlara kadar birçok mecranın ifsat faaliyetleri söz konusu. Tüm bunlara ilaveten ülkemizde tespit edilebilen, uluslararası açık kaynaktan fonlanan 100'ü aşkın LGBT örgütü de yoğun faaliyet göstermekte. Tüm bu propaganda ve dayatma faaliyetleri; çocuk ve gençlerimizin sadece zihinlerini bulandırmakla kalmıyor, aynı zamanda çocuk ve gençlerimizin fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklara duçar olmasına, hatta intihara sürüklenmesine sebebiyet veriyor.

Çocukların ve gençlerin "toplumsal cinsiyet" adı altında bozuma uğratılmaları, aile kurumunu zayıflatmakta ve toplumsal dayanışmayı kökten sarsmaktadır. Gelecek nesillerin aidiyet duygusunu yitirmesi ve manevi açıdan yoksun yetişmesi, toplumun geleceği için ciddi bir tehdittir.

Transhümanizm ve LGBT ideolojisi, insanın doğal sınırlarını aşma ve biyolojik temellerden kopma arzusuyla ortak bir zeminde buluşmaktadır. Transhümanizm, teknolojiyi kullanarak insanı sürekli dönüşen bir varlık olarak tanımlarken; LGBT ideolojisi, bireyleri biyolojik cinsiyetlerinden bağımsız kimlik tanımına yönlendirmektedir. Her iki ideoloji de insanın doğal ve manevi temellerini aşındırmakta, geleneksel toplumsal yapıların ve ilişkilerin çözülmesine sebep olmaktadır. Bu ideolojilerin yayılması, fertlerin kendilerine ve çevrelerine yabancılaşarak bireyselleşmesine, toplumsal dayanışma ve ortak sorumluluk duygusunun zayıflamasına yol açmaktadır. Toplumların parçalanmasına ve bireysel çıkarların, "bireysel hayat"ın ön plana çıktığı bir yapının oluşmasına neden olan bu süreç, uzun vadede toplumsal istikrarı tehdit etmektedir.

Bireysel Özgürlükler ve Hazlar

Modern dünyanın "bireysel özgürlük ve haz" odaklı yaşam tarzı, aile kurumunun önemini gölgelemekte ve geleneksel aile değerlerini zayıflatmaktadır. Manevi ve kültürel değerlerin çocuklara aktarılması giderek ikinci plana atılmakta, kişisel arzular ve geçici tatminler öne çıkmaktadır. Fertlerin topluma ve geleneksel değerlere ait hissetme ihtiyacı yerine, bireysel tatmin arayışı hâkim olmaktadır. Bu durum, çocukların toplumla ve kültürel kimlikleriyle olan bağlarını zayıflatarak, gelecek nesillerin toplumsal aidiyet duygusun-

dan yoksun yetişmesine yol açmaktadır. Toplumsal aidiyetin kaybı, sadece kişisel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de derin krizlere sebep olabilecek bir gelişmedir.

Aile kurumunun çözülmesi, fertlerin iç dünyalarında derin çatlaklar yaratır. Aile, fertlere anlam, kimlik ve aidiyet duygusu sunar. Bu duyguların eksikliği, yalnızlık, yabancılaşma ve anlamsızlık hislerine yol açabilir. Transhümanizm, insanı doğasının sınırlarını aşmaya teşvik ederken; LGBT ideolojisi, fertleri insani değerlerinden, ahlaki yükümlülüklerinden ve aile bağlarından uzaklaştırmaktadır. Sürekli kendini geliştirme ve dönüştürme arzusuyla dolu bireyler, sonunda yalnızlık ve anlam eksikliği içinde kalabilirler. Bu durum, toplumsal dayanışmayı ve fertler arasındaki sorumluluk duygusunu zayıflatmaktadır. Fertler arasındaki bağların kopması, toplumun kırılgan ve savunmasız hale gelmesine neden olur.

İnsanın Sürdürülebilirliği ve Demografik Güç

Bir “milli güvenlik” unsuru olan “demografik güç”ün de önemini göz ardı etmemek gerekmektedir. Ülkelerin geleceği, genç ve dinamik nüfuslarıyla şekillenir. Doğum oranlarının düşmesi, nüfusun yaşlanması ve genç nüfusun azalması, ekonomik ve sosyal alanlarda ciddi sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle, aile kurumunun güçlendirilmesi ve doğurganlığın teşvik edilmesi, ülkenin bekası ve sürdürülebilirliği açısından hayati öneme sahiptir.

Nitekim Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre hane halkı büyüklüğü düşmekte, tek çocuklu aileler ve tek kişilik hane halkı oranı artmaktadır. İlk evlenme yaşı yükselirken, evlenme hızı düşmekte ve boşanma hızı artmaktadır. Ortanca yaşın yükselmesi, genç nüfusun azalmasına işaret etmektedir. Bu durum, bir nesil sonra “amca”, “hala”, “dayı”, “teyze” gibi kelimelerin kaybolmasına ve bu toplumsal bağların yok olmasına yol açacaktır. Demografik gücün zayıflaması, milli güvenlik açısından ciddi riskler barındırmaktadır. Nüfusun yaşlanması ve azalması, ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliğini tehlikeye atmakta, ulusal savunma kapasitesini zayıflatmaktadır. Örneğin, Japonya ve Almanya gibi ülkeler, nüfus düşüşü nedeniyle ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıyadır.

Tüm bunlarla birlikte çevresel faktörler ve “cinsiyet bükücü” kimyasallar da doğurganlık oranlarını olumsuz etkilemektedir. Bazı bilimsel araştırmalar, kimyasalların hormonal dengeleri bozarak cinsiyet hormonlarını etkilediğini ve doğurganlığı düşürdüğünü göstermektedir. Örneğin, Epidemiyolog Shanna Swan’ın çalışmaları

2019’da Science dergisinde yayımlanan yaklaşık 500.000 kişi ile gerçekleştirilen geniş bir genom çalışması, eşcinselliğin doğuştan olmadığını ortaya koymuştur. Bu bilimsel gerçekliğe rağmen ülkemizde yaptığımız saha araştırmasında (Türkiye’de Cinsiyet Algısı Araştırması), 18-24 yaş arası gençlerin %46,7’si eşcinselliğin doğuştan geldiğine inanmaktadır.

rına göre, 2045 yılında insanlığın üreme kapasitesi sıfır olacaktır. Bu durum, nüfus azalmasına katkı sağlayan ek bir faktördür ve insanlığın sürdürülebilirliği konusunda ciddi endişelere yol açmaktadır.

Aile Dostu Ekosistem

Tüm bu tehditlere rağmen, aile değerlerinin yeniden keşfedilmesi ve yaşatılması, toplumsal dayanışmanın yeniden inşasının en temel yoludur. Ailenin manevi yapısı, bireylerin ruhsal sağlığı ve toplumsal düzenin devamlılığı açısından vazgeçilmezdir. Aile değerleri, bireylere anlam ve amaç kazandırır, onları topluma faydalı fertler haline getirir. Ailenin güçlü tutulması, sadece fertlerin değil, toplumların da geleceğini güvence altına almak için kritiktir.

Bu bağlamda, “aile dostu ekosistem”in inşa edilmesi büyük önem taşımaktadır. Hükümetler, yerel yönetimler, iş dünyası, medya, kültür-sanat camiası, spor camiası, eğitim camiası, akademya, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları, aile odaklı yaklaşımları benimseyerek toplumsal değerlerin korunmasına katkı sağlamalıdır. Merkezi hükümet ve yerel yönetimler, aile dostu politikalar geliştirerek aile kurumunun güçlendirilmesini desteklemelidir. Bu büyük ekosistem ile her alanda aile dostu konseptler, aile dostu mekanlar, aile dostu kampanyalar, aile dostu tarifeler, aile dostu teşvikler üretilmeli ve hayata geçirilmelidir. Netice olarak “aileyi sorunun değil, çözümün merkezi” olarak gören bir yaklaşım benimsenmelidir.

Uluslararası düzeyde de adımlar atılması gerekmektedir zira demografik kriz tüm dünyanın meselesi haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler’in İnsani Gelişmişlik Endeksi’ne göre ilk 50 ülkenin neredeyse tamamında kadın başına doğum oranları nüfusun kendini yenileme oranı olan 2,1’in altında seyretmektedir. Bu tablo mevcut gelişmişlik paradigmasına göre insanlığın geliştikçe yok olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu paradigmayı masaya yatırmak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Bu olumsuz tabloyu düzeltmek için Birleşmiş Milletler nezdinde “Dünya Aile Ajansı”nın İstanbul merkezli olarak kurulması ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına “Sürdürülebilir Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi”nin maddesinin eklenmesi önerilmektedir. “Birey”i ve “gezegeni” merkeze alan mevcut gelişmişlik paradigması yerine aileyi ve insanı odağına alan bir gelişmişlik paradigması ortaya konmalıdır. Bu girişimler, aile kurumunun uluslararası alanda da korunmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin biyosfer odaklı değil “insan odaklı” bir yaklaşımla yeniden

Merkezi hükümet ve yerel yönetimler, aile dostu politikalar geliştirerek aile kurumunun güçlendirilmesini desteklemelidir. Bu büyük ekosistem ile her alanda aile dostu konseptler, aile dostu mekanlar, aile dostu kampanyalar, aile dostu tarifeler, aile dostu teşvikler üretilmeli ve hayata geçirilmelidir. Netice olarak “aileyi sorunun değil, çözümün merkezi” olarak gören bir yaklaşım benimsenmelidir.

ele alınması böylece mümkün olabilecektir. Gezegenin, biyosferin sürdürülebilirliği kadar, insanlığın sürdürülebilirliği de önemlidir. Aile kurumunun korunması, insanın sürdürülebilirliğin temel taşıdır.

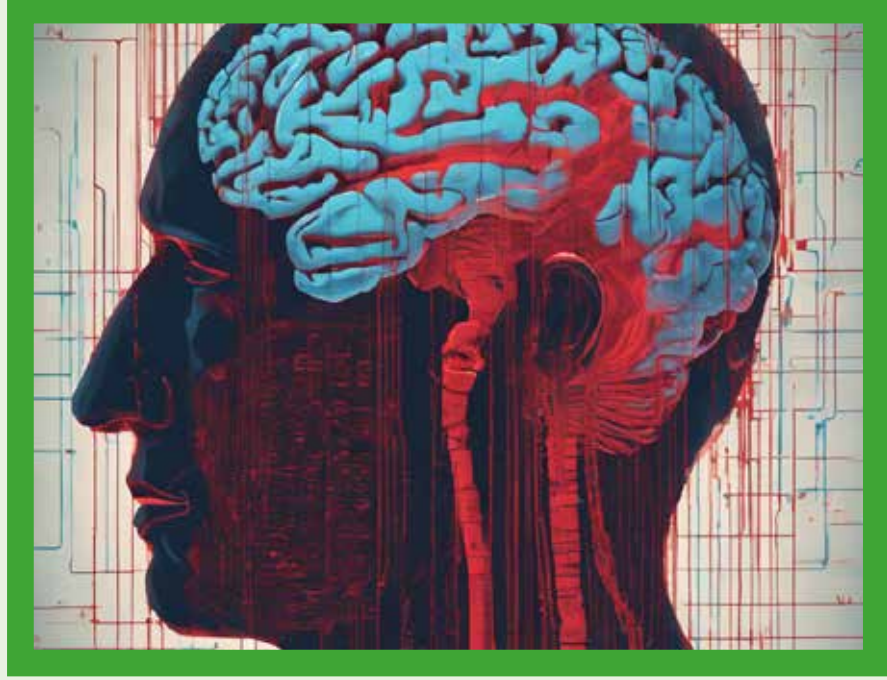
Toplumun tüm kesimleri sorumluluk almalı, aile kurumunu zayıflatan etkenlere karşı birlikte mücadele etmelidir. Eğitim kurumları, üniversiteler, bilim insanları, medya kuruluş-

ları, sosyal medya fenomenleri, kültür-sanat camiası, iş dünyası örgütleri, holdingler-şirketler, sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler ve devlet kurumları, koordineli bir şekilde çalışarak aile değerlerini yeniden canlandırmalıdır. Geleceğe umutla bakabilmek için aileye, manevi-kültürel değerlere ve toplumsal bağlara sahip çıkmak, en önemli görevimiz olmalıdır.

Dijital çağın getirdiği yeniliklerin insanı konfor anlamında destekliyor olmasına rağmen, insan ruhuna ve manevi dünyasına olan olumsuz etkileri göz ardı edilmemelidir. Teknolojinin sunduğu imkanlarla insanlar kendini daha güçlü ve yetkin hissedebilir; ancak bu süreçte dijitalleşmenin insani değerleri kaybettirmemesi, toplumun tümünü derinden etkileyen olumsuz sonuçlara sebebiyet vermemesi için de güçlü bir aile yapısı zaruridir. Aile ocağı ve manevi bağlar, toplumun dayanıklılığı ve birlikte yaşama iradesi için hayati öneme sahiptir. Aile, bu bağların kurulduğu ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı temel kurumdur. Sevgi, saygı, güven, teslimiyet ve dayanışma gibi değerler ancak aile içinde kök salınmakta ve ancak güçlü aile yapısına sahip toplumlar karşılaştığı tüm krizleri mukavemet gösterebilmektedirler.

Ailenin kutsiyetine ve işlevine sahip çıkmak, geleceğe umutla bakabilmenin en güçlü temellerinden biridir. Manevi değerlerin ve geleneksel yapıların korunmasıyla, gelecek nesiller için daha güçlü ve sağlam bir toplumsal yapı inşa edilmelidir. Toplumsal huzurun ve düzenin sürdürülebilmesi, bireylerin manevi ve ahlaki değerlerini yeniden keşfetmeleri ve bu değerleri aile içinde yaşamaları, yaşatmalarıyla mümkündür.

Ailenin kutsiyetine ve işlevine sahip çıkmak, geleceğe umutla bakabilmenin en güçlü temellerinden biridir. Manevi değerlerin ve geleneksel yapıların korunmasıyla, gelecek nesiller için daha güçlü ve sağlam bir toplumsal yapı inşa edilmelidir.

DR. MUSTAFA MERTER

Psikiyatr

Modern Zamanların Krizi: Örtülmüşlük ve İnsanlığın Geleceği

Kıymetli hocam, konuşmalarımızda “örtülmüşlük katsayısı” kavramına atıf yaptığınızı görüyoruz. Bu kavramın ne anlam geldiğini ve modern bireyler üzerindeki etkilerini detaylı olarak açıklar mısınız?

“Örtülmüşlük katsayısı”, günümüz insanının zihinsel ve sosyal durumunu tanımlayan oldukça kritik bir kavram. Bu katsayı, bireylerin ekran başında geçirdiği zaman (Ekran Zamanı-EZ), internette gezindikleri

içeriklerin doğası (İçerik Nitelikleri-EM) ve bireyin psikolojik yapısıyla (Psikolojik Durum veya Psikopatoloji-PA) doğrudan ilişkilidir. Bu üç faktör, insanın zihinsel dünyasını ne kadar kapandığını, başka bir deyişle “örtüldüğünü” belirler. Modern insan, sadece ekran başında olduğu zamanlarda değil, ekranın dışında da bu etkilerin zihinsel hapisanesinde yaşamaktadır.

Örneğin, insanlar artık bir araya geldiklerinde bile birbirle-

rine bakmıyor, konuşmuyorlar. Bir restoranda oturan çiftlerin ellerinde telefonlarla birbirlerinden kopuk bir şekilde zaman geçirdiğine sıkça tanık oluyoruz. Eskiden insanlar bir ilişki içerisindeyken göz göze gelir, duygusal bağlarını güçlendirirdi. Şimdi ise makineler aracılığıyla iletişim kuruyor ve birbirlerini görmezden geliyorlar. Bu durum, yalnızca bireyler arası ilişkileri değil, aynı zamanda toplumların bütünlüğünü de zedeliyor.

Bu örtülmüşlük halinin büyük bir etkisi, dünya genelinde insanların büyük trajedilere kayıtsız kalmasıdır. Örneğin, Gazze’de yaşanan insanlık dramı gibi olaylara karşı İslam dünyasında yeterli bir tepkinin olmamasının nedenlerinden biri de bu örtülmüşlük durumudur. İnsanlar, gerçeklikle bağını kaybetmiş ve ekrana hapsolmuş bir zihniyetle hareket ediyor. Özetle, örtülmüşlük çağında bireyler, yalnızca zihinsel olarak değil, toplumsal olarak da büyük bir çöküşle karşı karşıya.

Bu bağlamda “21. yüzyılın en tehlikeli formülü” olarak nitelendirdiğiniz OK:EZxEMxPA formülüne ilişkin değerlendirmenizi merak ediyoruz. Bu formülün içeriğini ve toplumsal sonuçlarını biraz daha açar mısınız?

Yirmi birinci yüzyılın en tehlikeli formülü olarak adlandırdığım

“OK:EZxEMxPA” formülü, bireylerin modern dünyada nasıl manipüle edildiklerini ve gerçeklikten koparıldıklarını açıklıyor. Bu formül, bir bireyin ekran başında geçirdiği süre (Ekran Zamanı-EZ), internette maruz kaldığı içeriklerin niteliği (İçerik Nitelikleri-EM) ve bireyin psikolojik yapısı veya psikopatolojisini (PA) bir araya getiriyor. Bu katsayının yüksek olması, bireyin hem kendi zihinsel sağlığından hem de toplumsal olaylara tepkisinden kopuk olduğunu ifade ediyor.

Dünya çapında insanların günlük ekran süreleri 8 saat gibi uzun bir zaman dilimini bulmuş durumda. Bu yalnızca gençler için geçerli değil; toplumun her kesimini etkileyen bir durum. Algoritmalar, bireylerin karşısına sürekli olarak onları etkileyen, manipüle eden içerikler çıkarıyor. Örneğin, “homofobi” kavramı, insanların bu tür manipülasyonlarla ne kadar kolay yönlendirilebildiklerini gösteren bir örnek. Bir birey, eşcinsellik karşıtı bir görüşe sahip olduğunu ifade ettiğinde hemen “nefret söylemi” ya da “çağ dışı” damgası yiyebiliyor. Bu, insanların düşüncelerini ifade etmelerini dahi baskı altına alıyor.

Ayrıca, bu manipülasyon yalnızca bireyler arası ilişkilerle sınırlı değil. Örtülmüşlük haline düşen bireyler, sosyal ve politik meselelere de ilgisiz hale geliyor. Bu durum, toplumsal dayanışmayı ve adalet

“

Algoritmalar, bireylerin karşısına sürekli olarak onları etkileyen, manipüle eden içerikler çıkarıyor. Bir birey, eşcinsellik karşıtı bir görüşe sahip olduğunu ifade ettiğinde hemen “nefret söylemi” ya da “çağ dışı” damgası yiyebiliyor. Bu, insanların düşüncelerini ifade etmelerini dahi baskı altına alıyor.

”

İnsanlar artık bir araya geldiklerinde bile birbirlerine bakmıyor, konuşmuyorlar. Bu örtülmüşlük halinin büyük bir etkisi, dünya genelinde insanların büyük trajedilere kayıtsız kalmasıdır. Örneğin, Gazze’de yaşanan insanlık dramı gibi olaylara karşı İslam dünyasında yeterli bir tepkinin olmamasının nedenlerinden biri de bu örtülmüşlük durumudur. İnsanlar, gerçeklikle bağını kaybetmiş ve ekrana hapsolmuş bir zihniyetle hareket ediyor.

arayışını baltalıyor. Örneğin, Filistin’de yaşanan trajedilere yeterince tepki verilmemesi, bu formülün etkilerini net bir şekilde ortaya koyuyor. İnsanlar, zihinsel ve duygusal anlamda uyuşturulmuş bir durumda.

Değerli hocam, toplumsal yozlaşmanın kökenlerini incelediğiniz meta-analiz çalışmalarınızda hangi başlıca sorunları tespit etmektesiniz? Özellikle eğitim, aile yapısı ve kadın-erkek rolleri üzerine bulgularınızı nasıl anlamamız gerekir?

Meta-analiz çalışmalarım, 1970’lerden itibaren başlayan ve günümüze kadar süregelen bir dizi toplumsal değişikliği ortaya koyuyor. Bu değişimlerin başında “terbiyesiz eğitim sistemi” geliyor. 1970’lerde Amerika’da başlayan bu sistem, çocukların öğretmen, aile veya dini otoriteler tarafından yönlendirilmemesi gerektiği fikrini savunuyordu. Çocukların doğruyu ve yanlış kendilerinin bulması gerektiği dayatıldı. Ancak bu, çocukları sorumluluk bilincinden yoksun ve egoist bireyler haline getirdi.

Eğitim sistemindeki bu bozulmanın bir sonucu olarak, çocuklar özgürlük adı altında her istediğini talep eden, fakat karşılığında hiçbir sorumluluk almayan bireyler oldu. Bunun en açık göstergesi, gençlerin 16 yaşında “trans olmak istiyorum” ya da “cinsiyet değiştirmek istiyorum” gibi taleplerle or-

taya çıkmasıdır. Bu gençlere, “Bu senin seçimin, istediğin gibi yapabilirsin!” denilerek aslında büyük bir tuzak hazırlanıyor.

Kadın-erkek rollerine gelince, kadınların erkeksi yaşam tarzlarını benimsemeleri, kadınlık rollerinin çökmesine neden oldu. Hollywood gibi medya kuruluşları, “savaşçı kadın” ya da “güreşçi kadın” gibi figürleri idealize ederek kadınların biyolojik ve psikolojik dengelerini alt üst etti. Bunun sonucu olarak, kadınlar da depresyon, romatizmal hastalıklar ve jinekolojik sorunlar gibi pek çok sağlık problemi arttı. Kadınlık rollerinin aşındığı bir toplumda, aile yapısı da ciddi şekilde zarar gördü. Evlilik yaşı otuzlara çıkarken, çocuk sahibi olma oranları düşmeye başladı.

Bu değişimlerin toplumsal etkileri, bireylerin yalnızlaşması, aile bağlarının zayıflaması ve toplumsal dayanışmanın çökmesi olarak kendini gösteriyor. Kısacası, eğitim, aile ve kadın-erkek dengesi gibi temel toplumsal yapılar ciddi bir krizin eşiğinde.

Değerlendirmelerinizde otoriteye karşı başlatılan savaşın kökenlerine değinmekte olduğunuzu görmekteyiz. Özellikle Frankfurt Ekolü’nün bu süreçteki etkilerinden bahsetmenin mümkün olduğunu anlıyoruz. Bize bu konuda daha fazla bilgi verebilir misiniz?

Otoriteye karşı başlatılan savaşın kökleri, 20. yüzyılın ortalarında Frankfurt Ekolü olarak bilinen bir düşünce akımına dayanır. Bu ekol, çoğunlukla Yahudi entelektüellerden oluşan bir grup tarafından kurulmuştur ve temel amaçları, aileden devlete kadar her türlü otorite figürünü sorgulamak ve yıkmaktır. Bu akımın temsilcileri arasında Herbert Marcuse, Erich Fromm ve Theodor Adorno gibi isimler bulunur. Bu düşünürler, özellikle Nazi Almanyası'nın aşırılıklarına bir tepki olarak, otoriter yapıların toplumsal çatışmaların temel kaynağı olduğunu iddia etmişlerdir.

Frankfurt Ekolü, Freud'un Oedipus kompleksi teorisinden yola çıkarak, özellikle baba otoritesine karşı bir eleştiri geliştirdi. Bu teoriye göre, baba otoritesi, bireyin içsel öfkesini bastırmasına neden olur ve bu bastırılmış öfke toplumsal şiddete dönüşebilir. Bu fikirlerin yayılmasıyla birlikte, özellikle Amerikan toplumunda baba figürü giderek zayıfladı. Baba otoritesinin kaybolması, yalnızca aile yapısını değil, çocukların gelişimini de olumsuz etkiledi. Babasız bir otorite anlayışı, çocukların psikolojik stabilitesini zedeleyerek onları daha kırılgan ve manipülasyona açık hale getirdi.

Bu durum sadece aile yapısıyla sınırlı kalmadı. Frank-

furt Ekolü, devlete ve siyasi otoritelere karşı da bir eleştiri dalgası başlattı. Özellikle George Soros gibi figürler, bu eleştirilerin politik uzantılarını destekledi. Soros, "Açık Toplum" fikri çerçevesinde, toplumları kaosa sürükleyecek projelere finansman sağladı. Türkiye'deki Gezi Olayları gibi protestolarda, Soros'un fonlarının önemli bir rol oynadığı biliniyor. Bu tür hareketler, bireyleri otoriteye karşı bilinçsiz bir isyana teşvik etti, ancak bu isyanların topluma bir çözüm sunmaktan ziyade kaos yarat- tığını görüyoruz.

Sonuç olarak, otoriteye karşı başlatılan bu savaşın toplumsal etkileri yıkıcı oldu. Aile içindeki baba figürünün zayıflaması, çocuklarda saygı ve disiplin duygusunun kaybolmasına yol açtı. Devlet otoritesine karşı duyulan güvensizlik ise toplumlarda bir kaos ortamı yarattı. Eğer otoriter yapılar tamamen yıkılırsa,

“

Otoriteye karşı başlatılan savaşın kökleri, 20. yüzyılın ortalarında Frankfurt Ekolü olarak bilinen bir düşünce akımına dayanır. Bu ekol, çoğunlukla Yahudi entelektüellerden oluşan bir grup tarafından kurulmuştur ve temel amaçları, aileden devlete kadar her türlü otorite figürünü sorgulamak ve yıkmaktır.

”

Sonuç olarak, otoriteye karşı başlatılan bu savaşın toplumsal etkileri yıkıcı oldu. Aile içindeki baba figürünün zayıflaması, çocuklarda saygı ve disiplin duygusunun kaybolmasına yol açtı. Devlet otoritesine karşı duyulan güvensizlik ise toplumlarda bir kaos ortamı yarattı. Eğer otoriter yapılar tamamen yıkılırsa, toplumda düzeni sağlamak imkânsız hale gelir ve bireyler yalnızlaşarak daha savunmasız hale gelir.

toplumda düzeni sağlamak imkânsız hale gelir ve bireyler yalnızlaşarak daha savunmasız hale gelir.

Muhterem hocam, içinde olduğumuz dönemde cinsel sapkınlıkların ve trans kimliklerin toplumlarda hızla artmasının ardındaki sosyal ve kültürel dinamikleri nasıl anlamamız mümkündür? Bu konuda hangi çözüm yollarını öneriyorsunuz?

Cinsel sapkınlıkların ve trans kimliklerin artışında birkaç temel dinamik öne çıkıyor. Öncelikle, Judith Butler gibi düşünürler tarafından popülerleştirilen “toplumsal cinsiyet” kavramı, bu artışın temel nedenlerinden biridir.

Butler ve benzeri isimler, cinsiyetin biyolojik bir gerçeklikten ziyade sosyal bir inş olduğunu iddia ederek, bireylerin cinsiyetlerini “seçebileceğini” savunuyor. Bu tür ideolojiler, medyada ve Hollywood yapımlarında yoğun bir şekilde işlenerek bireylerin zihinlerine yerleştiriliyor.

Özellikle gençler, internet ve sosyal medya üzerinden bu ideolojilere maruz kalıyor. Algoritmalar, gençlere sürekli olarak “trans olmak özgürlüktür” gibi mesajlar veriyor. Bunun sonucunda, ergenlik dönemindeki bireyler cinsiyet değişimi gibi geri dönüşü olmayan kararlar almaya yönlendiriliyor. Ancak

bu tür kararların ardındaki gerçekler genellikle gizleniyor. Örneğin, cinsiyet değiştirme ameliyatlarının fiziksel ve ruhsal komplikasyonları hakkında yeterince bilgi verilmeden, gençler bu süreçlere dahil ediliyor.

Bir diğer önemli etken ise ebeveynlerin ve eğitim sistemlerinin bu süreçteki etkisizliğidir. Modern eğitim sistemleri, çocuklara aşırı özgürlük tanırken, disiplin ve sorumluluk bilincini ihmal ediyor. Bu durum, gençlerin yönlendirilmesini kolaylaştırıyor. Öte yandan, ailelerdeki iletişim eksikliği ve ebeveynlerin çocuklarına doğru rehberlik yapamaması, bu sorunları daha da derinleştiriyor.

Çözüm önerilerime gelirsek, ilk adım bilinçlendirmedir. Ailelerin, eğitimcilerin ve toplumun bu ideolojilerin tehlikeleri hakkında bilgilendirilmesi gerekiyor. Ebeveynler, çocuklarını daha küçük yaşlardan itibaren doğru değerlerle yetiştirmeli ve onların zihinsel gelişimine destek olmalıdır. Eğitim sistemimiz ise, çocuklara özgürlük tanırken aynı zamanda onları sorumluluk bilinciyle donatmayı hedeflemelidir.

İkinci olarak, medya ve sosyal medya üzerinde daha sıkı bir denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Türkiye’nin kendi sosyal medya platformlarını ve arama motorlarını geliştirerek, gençleri manipülatif içeriklerden koruması gerekiyor. Ayrıca, bu tür

ideolojilere karşı güçlü bir bilgi altyapısı oluşturulmalı ve alternatif mesajlarla bireyler doğru şekilde bilgilendirilmelidir.

Son olarak, toplumun temel yapı taşı olan ailelerin güçlendirilmesi gerekiyor. Aile içindeki iletişim ve dayanışma, bu sorunlarla mücadelede en etkili araçtır. Sağlam aile yapıları, bireylerin dış etkenlere karşı daha dirençli olmalarını sağlar. Kısacası, çözüm bireylerden başlayarak topluma uzanan bir bilinçlenme sürecini içeriyor.

Son olarak, örtülmüşlük çağından kurtulmak ve insanlığın geleceğini yeniden inşa etmek için neler yapılabilir?

Örtülmüşlük çağından kurtulmak ve insanlığın geleceğini yeniden inşa etmek için birkaç temel stratejik adım atılması gerekiyor. Öncelikle, geniş çaplı bir durum analizi yapmamız şart. Tıpkı koronavirüs salgınında olduğu gibi, toplumsal bir epidemi analizi gerçekleştirilmeli. İnsanların ekran başında geçirdiği süre, internette maruz kaldığı içeriklerin niteliği ve bu durumun psikolojik etkileri bilimsel bir şekilde incelenmeli. Türkiye çapında yapılacak bir tarama, toplumun gerçek sorunlarını ortaya koyabilir.

İkinci olarak, “ıslah algoritmaları” geliştirmeliyiz. Modern toplumlar, algoritmalarla yönetiliyor. Bu algoritmalar, bireyleri

manipüle etmek ve onları belirli düşünce kalıplarına yönlendirmek için kullanılıyor. Bizim bu algoritmalara karşı alternatif algoritmalar üreterek bireyleri doğru bir şekilde yönlendirmemiz gerekiyor. Örneğin, gençlere pozitif mesajlar veren, onları sorumluluk almaya ve değerlerini korumaya teşvik eden algoritmalar oluşturulabilir.

Bunun yanında, kendi sosyal medya platformlarımızı ve arama motorlarımızı geliştirmeliyiz. Çin’in “ateş duvarı” sistemi gibi, Türkiye’nin de kendi bilgi ekosistemini koruyacak bir savunma mekanizması kurması gerekiyor. Bu sayede, dışarıdan gelen zararlı etkilerden bireyler korunabilir. Ayrıca, gençlerin internet bağımlılığına yönelik rehabilitasyon merkezleri oluşturulmalıdır. Bu merkezler, gençlere alternatif sosyal faaliyetler sunarak onların ekran başında geçirdiği zamanı azaltabilir.

Son olarak, eğitim ve aile sistemimizi yeniden yapılandırmalıyız. Çocuklara doğru değerleri kazandıracak bir eğitim modeli geliştirmeliyiz. Aileler, çocuklarına sağlıklı bir rol model olmalı ve onların gelişim süreçlerine aktif olarak dahil olmalıdır. İnsanlığın geleceğini kurtarmak için, bireylerden başlayarak toplumun tüm yapı taşlarını yeniden inşa etmeliyiz. Bu süreç uzun ve zorlu bir yolculuk olsa da doğru adımlarla başarılabilir.

“

Özellikle gençler, internet ve sosyal medya üzerinden bu ideolojilere maruz kalıyor. Algoritmalar, gençlere sürekli olarak “trans olmak özgürlüktür” gibi mesajlar veriyor. Bunun sonucunda, ergenlik dönemindeki bireyler cinsiyet değişimi gibi geri dönüşü olmayan kararlar almaya yönlendiriliyor. Ancak bu tür kararların ardındaki gerçekler genellikle gizleniyor.

Dijital Çağda İyi Anne Baba Olmak

NURULLAH ÖZTÜRK

RTÜK Üyesi

Medyanın, toplumun özellikle daha kırılgan kesimi olan çocukların ve gençlerin üzerindeki etkisi üzerinde daha bir duyarlı davranılmış ve tüm dünyada -gerek aile gerekse toplum için çok önemli olan- küçüklerin korunması (protection of minors) ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Aile, tüm toplumlarda, tarih boyunca en önemli ve en değerli kurum olagelmıştır. Aile, bir nevi küçük bir devlet; devlet de bir nevi büyük bir ailedir. Bu bakımdan hem ulusal anayasa metinlerinde hem de evrensel düzenlemelerde ailenin korunması özel olarak düzenlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 41. Maddesi'nde aile ile ilgili düzenleme şöyle yer almıştır: "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar."

Benzer bir düzenleme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin "Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı" başlıklı 8. maddesinde de yer almaktadır. Buna göre; "Herkes ... aile hayatına, ... saygı gösterilmesi hakkına sahiptir."

Yine, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 16. Maddesinde şu ifade yer almaktadır: "Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur, cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkını haizdir."

Radio ve Televizyon yayınları açısından da 6112 sayılı kanunda ailenin korunmasına yönelik düzenlemeler mevcuttur¹.

Diğer taraftan iletişim evreni baş döndürücü bir hızla dönüşmüş ve matbuat, basın, medya derken, dünya dijital medya ile tanışmıştır. Bu

yeni iletişim dünyası, beraberinde yeni stratejilerin de üretilmesini zorunlu kılmıştır. Medyanın/kitle iletişim araçlarının gerek bireyler ve gerekse toplum üzerindeki etkileri, baştan beri çok sayıda akademik araştırmalara konu olmuş, medyanın toplum üzerindeki etkisi ile ilgili çok sayıda teori ortaya atılmış ve buna yönelik çözümler de önerilmiştir. Bu konuda üretilen farklı teoriler/kuramlarla, bu etkinin kime nasıl olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Böyle bir etki var mıdır? Bu etki doğrudan mı, yoksa dolaylı bir etki midir? Medyanın kişiler/toplumlar üzerindeki etkisi, kısa vadede mi ortaya çıkar, uzun vadede mi? Medyanın etkisinde temel faktörler nelerdir? Kişilerin/toplumların sosyo-ekonomik özellikleri ile etki arasında bağımlılık ilişkisi nasıldır? Şüphesiz, bu ilişkiyi inceleyen teorilerin her birinin kendi bilimsel zeminleri vardır ve aslında bu teorilerin her birisi diğerinin tamamlayıcısıdır denebilir.

Medyanın, toplumun özellikle daha kırılgan kesimi olan çocukların ve gençlerin üzerindeki etkisi üzerinde daha bir duyarlı davranılmış ve tüm dünyada -gerek aile gerekse toplum için çok önemli olan- küçüklerin korunması (protection of minors) ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır. Dolayısıyla, dijital çağda aile konusu ele alınırken çocuklar ve medya ile ilgili düzenlemeler de asla göz ardı edilmemelidir.

Medya ve İşlevi

Genel olarak medyanın, ancak özel olarak da televizyonun 3 ana işlevinden bahsedilebilir:

Haber/bilgi verme,
Bilgilendirme/eğitme,
Eğlendirme.

Haber verme; medyanın en önemli ve ilk akla gelen, en meşru, varlığını en anlamlı kılan ve onu bir kamu hizmeti sunucusu seviyesine yükselten, ona bir nevi kamu adına denetleme misyonu yükleyen işlevidir. Bundan dolayıdır ki, demokrasilerde medya 4. Kuvvet olarak adlandırılır.

Eğitme; medyanın, arzu edildiğinde ifa edebileceği çok önemli bir işlevidir ve medya zaman zaman bu amaçla kullanılan çok etkili ve önemli bir araçtır. Hele günümüzde, dijital medya ve içerikleri ile bu işlev çok daha yaygın ve etkin kullanılabilir, hatta bazılarında göre okulun yerini alabilecek bir potansiyele sahip hale gelmiştir.

Eğlendirme, başta TV olmak üzere özellikle bazı medya araçlarının, kitlelere sunduğu bir imkândır. Bugün, sırf bu amaçla kurulan medya mecraları (dijital platformlar) tüm dünyada milyonlarca izleyiciye bu amaçla içerik sunmaktadırlar. Medya, bu işlevi ile insanlara hoş vakit

We Are Social'ın 2024 raporuna göre 8 milyara ulaşan dünya nüfusunun yüzde 62'sine denk gelen 5 milyar kişi sosyal medya kullanmakta, 5.35 milyar kişi de internet kullanıcısı gözükmektedir.

(Tablo 1)

Geçtiğimiz yıllarda izlenme açısından ilk 5'te yer alan büyük kanallarda yayınlanan ve İzdivaç programları diye adlandırılan -ve oldukça yüksek izlenme oranları yakalayan- yayınlar kamuoyunun tepkisi sonucu yayın kuruluşlarıyla yapılan istişari toplantılar neticesinde yayından kaldırılmıştır.

geçirme ve dinlenme imkânı da sunar. Ancak, eğer kontrol edilmezse, 'TV: Öldüren Eğlence'ye² de dönüşebilir.

Bunlar dışında da medyanın, sosyalleştirme, kamuoyu oluşturma, ticari veya kurumsal tanıtım gibi meşru işlevlerinden de bahsedilebilir. Medyanın içinde yer aldığı siyasal sisteme göre bu işlevler elbette farklılaşabilir ve yoğunluğu değişebilir.

Yeni Medya ve Dijital Dünya

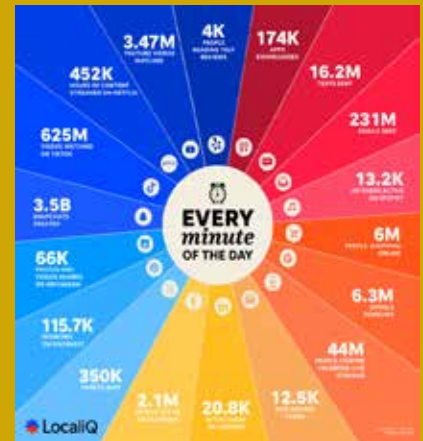
Yeni medya, en temel özelliği ile, içerik üretimi, dağıtımı ve tüketimi ile artık küresel/global bir medyadır ve bunu dijital medya olarak da tanımlayabiliriz. Geleneksel/konvansiyonel medya da eş zamanlı olarak dijital medya ile entegre olarak varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Yeni medyanın iş süreçleri de tümünden değişmiş gözükmemektedir. Artık zaman, mekân ve araç bağımlılığı sınırı kalkmış olup, istenen ortamda/mekânda, istenen zamanda, tercih edilen aygıtlarla tercih edilen içerikler tüketilmekte ve tüketici aynı zamanda içerik üreticisi de olabilmektedir. Bu, yeni bir kullanıcı/tüketici profili demektir. Bu açılarından bakıldığında yeni medyanın dezavantajları yanında, kullanılmak istendiğinde ve kullanılabilirdiğinde ciddi avantajları da mevcuttur. Bunun için yeni medya dilini çözmek ve bununla donanmak gerekmektedir.

Yeni medyanın ulaştığı gücü bazı tablolarla göstermek gerek imkanın ve gerekse tehdidin boyutlarını görmek açısından faydalı olabilir:

Yandaki (Tablo 1)³'de günümüz dünyasının teknolojik gelişmelerinin belirli bir seviyeye (50 milyon kullanıcıya) ulaşma zamanı gösterilmektedir. Havayolunun 68 yılda ulaştığı müşteri sayısına bir sosyal medya şirketi 2 yılda ulaşmış gözükmemektedir. Aynı sayıya bir başka sosyal medya (WeChat) şirketi 1 yılda, bir dijital oyun uygulaması (Pokemon Go) 19 günde ulaşmış gözükmemektedir.⁴

Bir başka açıdan dijital medya evrenine bakacak olursak, yeni medya tüketimi açısından şöyle bir tablo (Tablo 2)⁵ karşımızda durmaktadır:

Tabloda, büyük kısmı dijital yeni medya kullanımı ile ilgili veriler yer almaktadır. Instagram'da 1 dakikada 66.000 fotoğraf paylaşım, Facebook'ta 2.1 milyon paylaşım yapılmakta, X'te 350 bin twit atılmakta (Twitter iken bu sayı 600.000'e yakındı),

(Tablo 2)

231 milyon e-posta gönderilmekte, 6.3 milyon Google araması yapılmakta, YouTube'ta yaklaşık 3.5 milyon, TikTok'ta da 625 milyon video izlenmektedir. Diğer medya kullanımları ile bakıldığında her dakika toplam 1 milyarı geçen yeni medya kullanımı söz konusudur. Dünyada sosyal medya kullanımı ile ilgili veriler de 2024 Haziran itibarıyla şöyle (Tablo 3)⁶ gözükmemektedir:

We Are Social'ın 2024 raporuna göre 8 milyara ulaşan dünya nüfusunun yüzde 62'sine denk gelen 5 milyar kişi sosyal medya kullanmakta, 5.35 milyar kişi de internet kullanıcısı gözükmemektedir.

Kamuoyu Bildirimlerinde Aile

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, değişik vasıtalarla kamuoyunun yayınlarla ilgili bildirimlerini elde etmekte ve bunları değerlendirmektedir. Bu bildirimler için kurulan RTÜK İletişim Merkezi; gerek RTÜK Çağrı Hattı üzerinden, gerek RTÜK Mobil Uygulama üzerinden, gerek E-Devlet üzerinden, gerek Web sitesi E-Form üzerinden gelen bildirimleri günlük değerlendirmekte, raporlamakta ve yine bu bildirimler yayıncıların izleyici temsilciliklerine de gönderilmektedir. Bunun dışında yine RTÜK değişik temalar özelinde Kamuoyu Araştırmaları⁷ yap(tır)makta ve bunları hem iç hem dış paydaşların istifadesine sunmaktadır.

Tablo 1. 01.01.2015-30.11.2022 Tarihleri Arasında Gelen Bildirimlerin İlk 5 İnceleme

Kriterine Göre Dağılımı⁸

İNCELEME KRİTERİ	SAYI	(%)
Genel Ahlak, Manevi Değerler ve Ailenin Korunması İlkesine Aykırılık	368.562	19.50
Kuruluş/kişileri eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeren, insan onuru ve özel hayatın gizliliğine aykırı yayın	214.557	11.35
Program Uyarılsın-Ceza Verilsin-Kaldırılsın/Kanal Kapatılsın	164.356	8.70
Kişiyeye Yönelik Şikâyet	150.463	7.96
Çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verici yayın	138.324	7.32
Şiddeti Özendirici veya Kanıksatıcı Yayın	112.864	5.97
....	...	...
Toplam Kriter Sayısı	1.889.998	100

(Tablo 3)

İzleyicilerin yoğun eleştirilerine neden olan ve ilgili kamu otoriteleri tarafından sürekli müeyyideler uygulanan pek çok program, reklamverenlerin desteğiyle yayına devam etmektedir. Bu yönüyle reklam, zararlı program içeriğini besleyen en önemli etken olmaktadır.

Çocukların hangi programı ne kadar izlemek istediklerine de kendilerinin karar verdikleri, yine araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlardandır. Bu durum, uygunsuz yayın içerikleri ile mücadelede; medya/yapımcı/yayıncı, reklamveren, okul/eğitim, sivil toplum kuruluşları, emniyet/polis, yargı sistemi vb. sorumlular içinde yer alan bir aktör olan aileyi daha bir öne çıkarmaktadır.

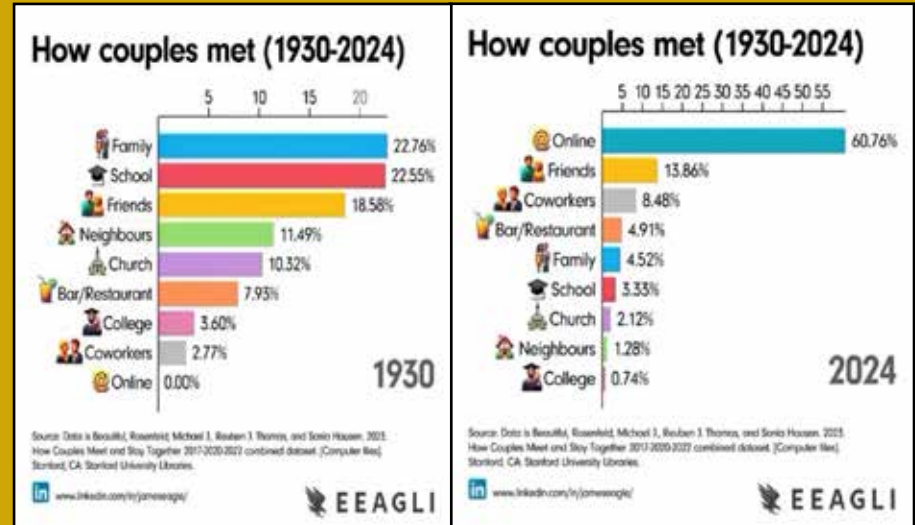
KAYNAKÇA:

1. Yazının başlığı şu kitap-tan esinlenerek verilmiştir: "Parenting Well in a Media Age: Keeping Our Kids Human Medya Çağında İyi Anne Baba Olmak: Çocuklarımızı İnsan Kılmak", Gloria DeGaetano, Nobel Yayınları 2007.

Görüldüğü gibi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na bildirilen şikayetlerin %20'si, ailenin korunması ilkesinin de yer aldığı şikayet konusu sebebiyle yapılmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda izlenme açısından ilk 5'te yer alan büyük kanallarda yayınlanan ve İzdivaç programları diye adlandırılan -ve oldukça yüksek izlenme oranları yakalayan- yayınlar kamuoyunun tepkisi sonucu yayın kuruluşlarıyla yapılan istişari toplantılar neticesinde yayından kaldırılmıştır. Ancak, aileye yönelik olumsuz yayınlar sadece bu programlarla sınırlı olmamaktadır. Gerek dizilerde gerek diğer kuşak programlarında aile, milli manevi değerler, mahremiyet ve özel hayatın ihlali vb. açıdan sorunlu yayınlar da yapılabilmektedir. Bir dönem, yine 5 büyük kanal diye adlandırılan yayın kuruluşlarında yayınlanan 40 civarı dizinin ana teması incelenmiş ve bu dizilerin 3/4'nün marjinal temalar⁹ (aldatma, gayri meşru ilişkiler, nikahsız birliktelikler, ensestvari ilişkiler vb.) içerdiği tespit edilmiş ve o dönemde yayın kuruluşlarının tepe yöneticileri ile bu durum paylaşılmış ve bunun normal bir seçim olmama ihtimali kendileri ile paylaşılmıştır.

Dijital Dünya ve Aile

Girişte de değinildiği gibi, medyanın toplum ve bireyler üzerindeki etkisi hakkında çok sayıda çalışma yapılmış ve teoriler ortaya atılmıştır. Bu konularla ilgili değişik gözlemler, deneysel araştırmalar ve raporlar da mevcuttur. Aile, kuruluş aşamasından günlük yaşantısının her bir

karesine kadar medya ile bir temas içindedir. Örneğin ailenin kurulması aşamasında tarafların tanışması ile ilgili şu araştırma¹⁰ oldukça ilginçtir:

Stanford Üniversitesi tarafından yapılan ve 1930 ve 2024 arasını kapsayan 84 yılın ele alındığı araştırmada, çiftlerin tanışma yolları

araştırılmış ve yıllara göre nasıl değişiklik gösterdiği tespit edilmiş. Örneğin, “1930’lu yıllarda çiftler en çok aile, okul ve arkadaş ortamında tanışırken bu veri 1970’li yıllarda aile, arkadaş, bar/restoran olarak değişiyor. 1980’li yıllarda ise arkadaş ortamı ikinci sıradan çekiliyor ve yerine iş ortamı geliyor. 1990’lı yıllarda internetin ortaya çıkmasıyla bu durum ikili ilişkileri de etkilemeye başlıyor. Online platformlar üzerinden tanışan çiftler hızlı bir şekilde yükselerek 2013 yılında birinci sırayı alıyor ve günümüz 2024’e kadar yüzde 60’lık bir seviyeyi görüyor. Bu seviyeyi ikinci sırada yüzde 13 oranla arkadaş ve yüzde 8 oranla da iş ortamı takip ediyor”. Günümüzde gerek ülkemizde gerek dünyada internette yüzlerce “evlilik/eş bulma” siteleri bulunmakta, bunların bir kısmının adında “islami” vb. ifadeler yer almaktadır. Ayrıca, yine buna benzer amaçlı gözüken ve istismara çok açık ve çok sayıda eş/arkadaş vb. bulma mobil uygulamaları bulunmaktadır. Bu uygulamaların tuzaklarına düşenler ve aile düzeni dağılanlar neredeyse her gün haberlere konu olmaktadır. Dolayısıyla, dijital teknolojiyi etkin ve sağlıklı kullanma ile ilgili yetkinleşmek günümüzde internet kullanan herkesin gündeme alması gereken bir husustur.

Dijital Dünya: Fırsatlar ve Tehditler

Yukarıda da değinildiği gibi, medya yeni bir evreye geçmiş ve artık dijital medya dönemi başlamıştır. Her yeni durumun avantajları yanında dezavantajları veya dezavantajları yanında avantajları da olabilmektedir. Yeni bir durum olan dijital medya için de böyle bir durum fazlasıyla geçerli olacaktır.

Fırsatlar:

1. İletişim kolaylığı: Dijital medya, iletişimi tüm boyutları ile (yazılı, sesli, görüntülü, her zaman ve her yerde) küresel bir boyuta taşımıştır. Bu, hayatın ayrılmaz bir parçası olan iletişim için çok önemli bir fırsattır. Dolayısı ile, ailelerin kendi aralarında iletişimi de bu fırsattan yararlanarak gerçekleştirecektir.
2. Bilgiye erişim kolaylığı: Yeni iletişim ve dijital medya dünyasında bilgiye erişim tarihte hiç olmadığı kadar kolaylaşmış ve zenginleşmiştir. Neredeyse, herkesin her konuda bilgiye her zaman ve her yerden ulaşması hem çok kolaylaşmış hem de maliyeti düşmüştür. Aileler, çocukları için gerekli bilgilere daha kolay ulaşacak ve onların geleceği için daha umutlu olabileceklerdir.
3. Eğitim kolaylığı: Yeni dijital dünyada eğitim fiziksel ortam dışında da bir imkana kavuşmuştur. Covid-19 pandemi döneminde bu sayede eğitim aksamadan büyük oranda devam edebilmiştir.
4. Toplumsal farkındalık: Yeni iletişim imkanları ile dünyada olup biten

We Are Social’ın 2024 raporuna göre 8 milyara ulaşan dünya nüfusunun yüzde 62’sine denk gelen 5 milyar kişi sosyal medya kullanmakta, 5.35 milyar kişi de internet kullanıcısı gözükmektedir.

KAYNAKÇA:

2. 2011 yılında yürürlükten kaldırılan 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’un ‘Yayın İlkeleri’ başlıklı 4. Maddesinin e bendi şöyledir: e) Yayınların toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması.
Yine, 3984’ün yerine getirilen 6112 sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un Yayın Hizmeti İlkeleri başlıklı 8. Maddesinin 1. Fıkrası f bendi şöyledir: “Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz.”

Kontrolsüz ve bilinçsiz kullanım, geleneksel aile yapısının zayıflamasına, mahremiyetin ihlaline ve çocukların zararlı içeriklere maruz kalmasına neden olabilir. Bu nedenle, dijital medyanın faydalarından azami ölçüte yararlanırken olumsuz etkilerinin minimize edilmesi büyük bir sorumluluk olarak ailelere, topluma ve karar alıcılara düşmektedir.

KAYNAKÇA:

3. Televizyon, Öldüren Eğlence, Neil Postman, Ayrintı Yayınları
4. <https://www.haberturk.com/50-milyon-kullanciya-ne-kadar-surede-ustlastilar-3451207>
5. <https://www.techinside.com/50-milyon-kullanciya-en-hizli-ulasan-teknoloji-hangisi/>
6. <https://localiq.com/blog/what-happens-in-an-internet-minute/>
7. <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/40069>
8. Burada <https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-kamuoyu-arastirmalari-49> ve burada <https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-arastirmalari-48> tüm araştırmalara ulaşılabilir.

her şey zaman ve sınır tanımadan tedavüle girmektedir. Bu vesileyle de insanlar olgulardan daha çabuk haberdar olabilmekte ve toplumsal farkındalık daha hızlı oluşabilmektedir.

Tehditler:

1. Ekran bağımlılığı: Dijital dünyanın özellikle çocuklar ve gençler üzerinde en büyük olumsuz etkisi ekran bağımlılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu, oranları değişmekle birlikte tüm dünyada sorun olarak görülmektedir. Çocuklar, okuldan ve ailelerinden daha fazla zamanı ekran karşısında geçirmektedirler. Bu durum (ekran bağımlılığı), hem fiziksel ve zihinsel açıdan hem de değerler açısından ciddi bir risk barındırmaktadır.
2. Siber zorbalık: Özellikle çocukların internet ortamında çok sık yaşadıkları sorunlardan olup, ailelerin buna yönelik dikkatli olmaları gerekmektedir.
3. Mahremiyetin yitimi: Dijital ortam, güvensiz bir ortamdır. Bu ortamda yer alan bilgilerin paylaşımı ve bu mecraların kullanımından kaynaklı sorunlar, dijital dünyanın en sorunlu alanlarından.
4. Ebeveyn kontrolünün zayıflaması: Dijital dünya, gençlerin diline daha hakim olduğu bir dünyadır. Onlar (gençler) bir nevi dijital ortama doğanlar/dijital yerliler; ebeveynler ise, dijital dünyaya sonradan dahil olanlar, yani dijital göçmenlerdir. Dolayısı ile, neredeyse yüzlerce farklı mobil iletişim uygulaması hakkında bilgi sahibi olmaları zor olabilir. Bu açıdan, çocukların bu dijital dünyayı nasıl/ne şekilde kullandıkları hakkında yeterli bilgi sahibi olamayabilirler.
5. Aile içi iletişimin azalması: Dijital iletişim imkanları bir taraftan iletişimi kolaylaştırırken, diğer taraftan da ekran bağımlılığı veya dijital alemin cazibesi ile normal aile içi iletişimi olumsuz etkileyebilir.

Ne Yapmalı:

1. Dijital medya okuryazarlığı: Medya okuryazarlığı, iletişim ve medya teknolojisinin hızla değişmesi ile ilk önce 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ABD'de başlamış ve 1970'li yıllardan itibaren de Avrupa'da konuşulmaya ve okutulmaya başlanmıştır¹¹. Ülkemizde de son çeyrek asırdır daha bir gündemde olan medya okuryazarlığı dersi, Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan bir protokol ile önce 2006-2007'de 5 pilot okulda okutulmaya başlanmış ve daha sonra da tüm ortaokullarda seçmeli ders olarak müfredata girmiştir. İlk başlarda medya okuryazarlığı adı ile ortaya çıkan bu olgu, daha sonra, internet okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, dijital medya okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı vb. gibi kavramlarla anılmaya başlanmıştır. Medya; kitap, gazete, dergi, radyo, televizyon, film, internet gibi kitle iletişim

araçlarının tümünü ve kitle iletişimde kullanılan araçların yayın yaptığı ortam (uydu, kablo, internet gibi) ile yayın hizmetini sunan yapının (medya kuruluşları) bütününe ifade eder.¹² Medya veya dijital medya okuryazarlığı da; medya kapsamı içinde değerlendirilen her türden mecranın mesajlarına erişme, bunları kullanma, kullanırken çözümleyip değerlendirebilme, mesajlara eleştirel bakabilme ve kendi mesajlarını da üretip kullanabilme kapasitesi ve becerisidir. Günümüzde, yapay zeka ile birlikte medya mesajlarına karşı dikkatli olma ihtiyacı daha da bir artmış bulunmaktadır. Dolayısı ile yetişkinler hem kendi ihtiyaçları açısından (yalan mesaja maruz kalmama, etkin medya kullanımı vb.) hem de sorumlu oldukları çocuklar ve gençler için medya okuryazarlığına ve yeni dijital dünyanın diline vakıf olmak zorundadırlar. Yani gerek ebeveynlerin kendilerini koruma, gerekse çocuklarını denetleyebilmeleri açısından dijital medya okuryazarlığına ilgi göstermek çok hayati önem arz etmektedir.

- Ekran yönetimi: Dijital bağımlık/ekran bağımlılığı, son çeyrek asırda gittikçe büyüyen önemli bir sorundur. Tüm dünyada, günlük ekran kullanımı gittikçe artmakta ve hem süre olarak hem de maruz kalınan içerik açısından ciddi sorun olmaktadır. Akıllı İşaretler çalışma grubunun -yaklaşık 20 sene önce- RTÜK için hazırladığı çalışma raporuna göre; 16-17 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerin okul dışındaki birinci etkinliği TV izlemektir. Çocuklar, yılda yaklaşık olarak 900 saati okulda, 1500 saati ise TV karşısında geçirmektedir. Bu durum, bugün maalesef çok daha vahim durumdadır. İlköğretim çağını tamamlamış bir çocuk yaklaşık olarak 100.000 kadar şiddet sahnesi ve 8.000 ölüm ya da öldürme sahnesi izlemiş olmaktadır. Benzer bir veriyi Amerikan Pediatri Akademisi İletişim Komitesi açıklamıştır. Buna göre insanlar, sadece televizyonda, 18 yaşına kadar 200.000 şiddet eylemine/sahnesine tanıklık etmektedirler.¹³ Şiddet için tespit edilen bu sayılar, aile kurumunu zedeleyecek içerikler için de şüphesiz geçerlidir. Ülkemizde yaklaşık 5 çocuktan birinin odasında TV bulunmakta ya da çocuklar TV'nin bulunduğu odada yatmaktadır. Çocukların hangi programı ne kadar izlemek istediklerine de kendilerinin karar verdikleri, yine araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlardandır. Bu durum, uygunsuz yayın içerikleri ile mücadelede; medya/yapımcı/yayıncı, reklamveren, okul/ eğitim, sivil toplum kuruluşları, emniyet/polis, yargı sistemi vb. sorumlular içinde yer alan bir aktör olan aileyi daha bir öne çıkarmaktadır. Ekran bağımlılığı ve medya kullanımı süresi ile ailelerin alabileceği ve alması gereken klasik ve teknolojik denetim tedbirleri mevcuttur. Bu tedbirler; ekran kilidi, çocuğun kullandığı aygıtlar üzerinden süre ve tema kısıtlaması ve denetimi, ev ve dış ortamda cihazların kullanımı vb. ile ilgili alınabilecek tedbirlerdir. Sivil Toplum Kuruluşları: Dijital

Ekran yönetimi:
Dijital bağımlık/
ekran bağımlılığı,
son çeyrek asırda
gittikçe büyüyen
önemli bir sorundur.
Tüm dünyada, günlük
ekran kullanımı
gittikçe artmakta ve
hem süre olarak hem
de maruz kalınan
içerik açısından ciddi
sorun olmaktadır.

KAYNAKÇA:

9. Bu tablo; RTÜK Kamuyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından hazırlanmıştır. Daire Başkanı ve emeği geçenlere teşekkür ederiz.
10. Mezkur dönemde (2008 yılı olmalı) İzleme ve Değerlendirme Daire Başkanı olarak yayıncılara bu sunum "Marjinal Temalı Diziler" başlığı ile tarafımdan yapılmıştır.
11. <https://10haber.net/yazarlar/irem-hattat/cocuklar-internette-tanisi-an-lasmislar-534157/amp/>
<https://www.odatv.com/guncel/40-yillik-surecteki-degisim-ciftler-artik-nerede-tanisiyor-120067471>
12. <https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/sorular.php>

Bunun için yayın içeriklerinin toplumsal etkileri karşısında sivil toplum kuruluşlarının vereceği tepkiler ve takınacağı tutumlar, yayın kuruluşlarını -ticari kaygı amaçlı bile olsa- kısmen kontrol edecek ve onların hırslarını frenleyebilecektir.

KAYNAKÇA:

13. <https://www.medyaokur-yazarligi.gov.tr/sorular.php>
14. Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri, RTÜK, 2006, s. 36
15. İlk kuruluşunda Parents Television Council olan adı daha sonra Parents Television and Media Council olarak değişmiştir. Oluşumun işleyişi hakkında daha fazla bilgi <https://www.parentstv.org/> ve https://en.wikipedia.org/wiki/Parents_Television_and_Media_Council sitelerinden alınabilir.

medya dünyası, sadece medya şirketlerinin piyasa kurallarına ve ticari hedeflerine bırakılamayacak kadar önemlidir. Medya hizmetleri, tüm dünyada klasik ticaret kurallarına bırakılmamış ve özel sınırlandırmalar getirilmiştir. Yayın içeriklerinin hangi saat dilimlerinde ve ne tür önlemler alınarak yayınlanacağı bile düzenlenmiştir. Dolayısıyla, tüm toplumu yakından ilgilendiren bu sektörle ilgili sadece kamu gücü ile bir denetim yeterli olmayacaktır. Bunun için yayın içeriklerinin toplumsal etkileri karşısında sivil toplum kuruluşlarının vereceği tepkiler ve takınacağı tutumlar, yayın kuruluşlarını -ticari kaygı amaçlı bile olsa- kısmen kontrol edecek ve onların hırslarını frenleyebilecektir. Bununla ilgili dünyada en başarılı örnek, ABD merkezli Parents Television Council -Ebeveynler Televizyon Konseyi- (PTC-ETK) isimli oluşumdur¹⁴. Yaklaşık 30 sene önce ortaya çıkan bu oluşumun misyonu şöyle belirtmektedir: “Çocukları ve aileleri, medyadaki açık cinsellik, şiddet ve küfür içeriklerinden korumak, çünkü bunların uzun vadede zararlı etkileri kanıtlanmıştır.” Oluşumun vizyonu ise: “Amerika genelindeki çocuklar ve aileler için güvenli ve sağlıklı bir eğlence medya ortamı sağlamak.”¹⁵ olarak ifade edilmiştir. Yapı, üyeleri ve reklamverenlerle birlikte hareket etmekte ve olumsuz olarak işaretlenen yayınlarla ilgili yayıncı üzerinde baskı oluşturarak sonuç almayı hedeflemektedir. Bu baskı bazen reklamverenlere yönelik de olabilmektedir.

3. Yayıncı/yapımcı sorumluluğu: Yayınlar, şüphesiz en çok kullanıcıya ulaşma ve karşılığında ticari bir kazanç elde etme amacıyla yapılır. Bu amaç dışında da yayın ve yapımlar elbette vardır. Onların da hedefleri ticari olmasa bile, başka bir siyasal/sosyal/kültürel amaç olabilir¹⁶. Yayıncı ve yapımcılar, kamu yararı dışında başka amaca yöneldiklerinde kamu otoritesinin veya sivil toplum kuruluşlarının yaptırımları ve baskıları ile karşılaşmadıkları takdirde, elbette bu iklimin ortamından yararlanmayı düşünecek ve deneyeceklerdir. “Lisansınız size, kamuya ait hava dalgalarını 180 milyon Amerikalının mutemeti olarak kullanma hakkını veriyor. Bu durumda, halk, sizin ellerinize bırakılmış oluyor. Mutemet olarak kalmak istiyorsanız, yalnızca hisse sahiplerinizi değil, halkı da ön planda tutmak zorundasınız... İçinde yaşadığımız çağa jet çağı, atom çağı, uzay çağı gibi isimler veriliyor. Ben ayrıca, TV çağı olarak da kabul ediyorum. Günümüzün yayıncılarının gür seslerini insanlığını yüceltmek yönünde mi, yoksa alçaltmak yönünde mi kullandığına da yine tarih karar verecek.”¹⁷
4. Reklamverenler: Yayıncılık alanında reklam ve reklamveren çok stratejik bir güce ve konuma sahiptir. Yayıncılığın/yayıncıların ortak patronu bile sayılabilirler. Reklamveren, reyting ölçümlerini esas aldığı kadar reklamın içinde yayınlanacağı programın içeriğini de göz önünde bulundurmalıdır. İzleyicilerin yoğun eleştirilerine neden

olan ve ilgili kamu otoriteleri tarafından sürekli müeyyideler uygulanan pek çok program, reklamverenlerin desteğiyle yayına devam etmektedir. Bu yönüyle reklam, zararlı program içeriğini besleyen en önemli etken olmaktadır.

Sonuç

Aile, toplumun temelidir. Çocuklar hem ailenin hem de toplumun geleceğidir. Her çocuk, potansiyel bir ebeveyn/aile adayıdır. İletişim teknolojilerinin bunca geliştiği ve yapay zekanın da devreye girmesiyle artık teknolojinin nerelere kadar nasıl bir amaçla kullanılabileceğinin sınırlarının da tam olarak kestirilemediği günümüzde; hem bireyler, hem aileler, hem de devletler teknoloji ve dijital okuryazarlığını kendileri için en önemli gündem maddesi yapmak zorundadırlar. Aile, küçük bir devlet; devlet ise büyük bir aile sorumluluğu ve duyarlılığı ile hareket etmek zorundadır. Çünkü, buradaki ihmal, bumerang gibi hem aileyi hem de toplumu vuracaktır.

Dijital medya, aile yaşamı ve Müslüman kimliğinin korunması açısından hem fırsatlar hem de riskler sunan çok yönlü ve güçlü bir araçtır. Bu dijital dünyanın olumlu yöne evrilmesi, başta ebeveynler olmak üzere bilinçli ve sorumlu bir tutum benimsenmesine bağlıdır. Ebeveynler, dijital medyanın sınırsız olanakları arasında kaybolmadan, bu aracı aile bağlarını güçlendiren ve çocukların çağın gereklerine uygun şekilde yetiştirmesini sağlayan bir rehber olarak kullanabilirler.

Müslüman toplumlarda da dijital medya, dini içeriklerin yaygınlaşması ve aile değerlerinin korunması için büyük bir potansiyel taşımaktadır. Dini eğitim platformları, aile değerlerini vurgulayan içerikler ve çocuk dostu uygulamalar, bu aracın faydalı kullanım alanlarından yalnızca bazılarıdır. Ancak bu potansiyelin etkili bir şekilde değerlendirilmesi, ailelerin dijital medya karşısındaki farkındalıkları ve kullanım sınırlarını belirlemeleriyle mümkün olacaktır.

Kontrolsüz ve bilinçsiz kullanım, geleneksel aile yapısının zayıflamasına, mahremiyetin ihlaline ve çocukların zararlı içeriklere maruz kalmasına neden olabilir. Bu nedenle, dijital medyanın faydalarından azami ölçüde yararlanırken olumsuz etkilerinin minimize edilmesi büyük bir sorumluluk olarak ailelere, topluma ve karar alıcılara düşmektedir. Stratejik politikalar geliştirilmesi, ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve İslamî değerlere uygun, eğitici ve öğretici içeriklerin teşvik edilmesi bu sürecin kilit adımları arasındadır.

Özetle, dijital çağda iyi ebeveyn olmak, teknolojiyi reddetmeden; aksine bilinçli, sınırlı ve değer odaklı kullanarak çocuklarımızı Müslüman ve insan olarak yetiştirme gayretiyle mümkün olabilir.

Dijital medya, aile yaşamı ve Müslüman kimliğinin korunması açısından hem fırsatlar hem de riskler sunan çok yönlü ve güçlü bir araçtır. Bu dijital dünyanın olumlu yöne evrilmesi, başta ebeveynler olmak üzere bilinçli ve sorumlu bir tutum benimsenmesine bağlıdır.

KAYNAKÇA:

16. <https://www.parentstv.org/about-us>
17. Bu konuda, geçtiğimiz yıl yayınlanan “Hekaton’la Son Tango: Aileyi İfsad Etme ve İnsanlığı Yeniden Yapılandırma Küresel Projesi’nin Bir Meta-Analizi, Mustafa Merter, Ketebe Yayınları, İstanbul 2023” kitabının 105-136. sayfaları arasında “Görsel Medya Alanı, Sosyal Medya Alanı, Yapay Zeka Alanı” bölümleri okunabilir.
18. Newton Minow, FCC (Federal İletişim Kom.) Bşk. 1961.

Transhümanizm Eşiğinde Birey ve Ailenin Dönüşümü

PROF. DR. ORHAN KOÇAK

*İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Öğretim Üyesi*

Aile, insanlığın var oluşundan beri toplumların varlıklarını devam ettirmeleri için en temel unsur olmuştur. Öyle ki, canlıda hücrenin hayati önemi ne ise aile de toplumlar için aynı öneme sahiptir. Aile, ilk eğitimin başladığı, ebeveyn rol modelinin alındığı, değerlerin ve beşeri ilişkilerin öğretildiği ve bireylerin eğitimlerini, psikolojilerini, sosyal, kültürel ve iktisadi hayatlarını etkileyen toplumun en küçük birimidir. Aile, bireyin ilk sosyalleştiği, nesiller arası birikim, tecrübe ve ilişkilerin aktarıldığı, insani güdülerin meşru zeminde karşılandığı ve neslin devamının sağlandığı biyolojik, sosyal, psikolojik, ekonomik ve dini bir müessesedir. Aile, toplumsal hayatın diğer kurumlarıyla kurduğu ilişkiler sayesinde, üyelerini karşılaştığı sosyal sorunlara karşı koruyan bir baş etme mekanizması olarak da fonksiyon icra etmektedir.

*Evlilik, tarım ve feodal
dönemde ekonomik
ya da politik amaçlara
hizmet ederken;
sanayi toplumunda
duygusal bağlılık ve
aşka dayalı bir yapıya
dönüşmüş, sanayi
sonrası dönemde ise
bireysel ve çift odaklı
ilişkilere evrilmiştir.*

Tarih Boyunca Ailenin Yaşadığı Süreç

Ailenin serüveni ilk olarak Hz. Adem ve Hz. Havva ile başlamış ve sonrasında insanlığın yaşadığı toplumsal, teknolojik, ekonomik, dini ve kültürel etkileşimlere bağlı olarak sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Bu toplum yapılarını sırasıyla; ilkel, tarım, feodal, sanayi, modern, post-modern ve dijital toplum olarak nitelendirebiliriz. Her bir aşamada karşılaşılan olgular ailenin yapı, rol ve işlevinin dönüşmesine neden olurken birtakım işlevleri ise devam edegelmiştir.

Zaman içerisinde sanayi toplumuyla ailenin yapısı geniş aileden çekirdek aileye ve bireyselliğe ve dijitalleşmenin etkisiyle alternatif olarak ortaya çıkan uzaktan aileler, sanal aileler ve cinsel kimlik karmaşası neticesinde birlikte yaşama modelleri ortaya çıkmıştır. Evlilik, tarım ve feodal

dönemde ekonomik ya da politik amaçlara hizmet ederken; sanayi toplumunda duygusal bağlılık ve aşka dayalı bir yapıya dönüşmüş, sanayi sonrası dönemde ise bireysel ve çift odaklı ilişkilere evrilmiştir. Sanayi öncesi ve sanayileşme döneminde cinsiyet rollerinde kadının evde, erkeğin iş yerinde olması baskın iken sanayi sonrası modern ve dijital dönemde ise kadınların eğitim düzeyinin artmasıyla çalışma hayatına ve işgücüne katılım oranları yükselmiştir. İşlevler yönüyle tarım toplumunda üretim, eğitim, güvenlik ve din aile tarafından sağlanırken, sanayi toplumunda eğitim kamuya, üretim ise aile dışına çıkmıştır. Sanayi sonrası ve dijital dönemde ise aile kısmen bireysel kimlik gelişimi ve sosyal bağlar için bir zemin olmuştur. Sanayi toplumu ve öncesinde ailede çocuklar işgücü kaynağı olarak görülürken, sanayi sonrası ve dijital dönemde korunaklı, bağımsız bir konuma geçmiş ve çevrim içi teknolojilerle bilgiye kolayca ulaşabilmiştir. Aile özellikle teknolojinin etkisi ile değişime uğramıştır. Sanayi toplumunun ortaya çıkardığı teknolojiye dayalı gelişmeler eğitimden iş bölümüne her alanda aileyi etkilerken dijitalleşmenin etkisi ile ailede sanallaşma ve uzaktan ebeveynlikte önemli artışlar görülmüştür.

Ailede değişimlerin yanında asırlardır pek değişmeyen, etkisi azalsa da devam eden ve hala günümüzde de önemini koruyan birtakım işlevlerin varlığı söz konusudur. Toplumlarda her ne kadar liberal yaşam tarzı giderek öne çıksa da ailelerin geçmişte olduğu gibi günümüzde de koruma, güvenlik ve sorunlara yönelik bir baş etme mekanizması olma vasfı devam etmektedir. Özellikle çocukların bakım ve yetiştirilmesinde birincil sorumluluk aileye ait olmaya devam ederken hem çocuklara hem de yetişkin bireylere fiziksel ve duygusal destek sağlama görevinde aile hâlâ en önemli konumda yer almaktadır. Ailenin topluma ait değer, gelenek ve normlarını geçmişten geleceğe aktarmada var olan rolü günümüzde de azalmasına rağmen devam etmektedir. Böylece, aile toplumsal rollerin, değerlerin, normların ve geleneklerin yeni nesillere aktarımını sağlayarak toplumsal uyumun devamına katkı sağlamaktadır. Ailenin bireyler üzerindeki ekonomik işlevleri giderek azalsa da henüz tam olarak kaybolmamıştır. Özellikle sosyal ve ekonomik dayanışma üzerinden duygusal bağların varlığı devam ederken akrabalık ilişkileri ise bu dayanışmayı birçok toplumda hala diri tutmaktadır. Nihayetinde, aileler her dönemde çağın ruhuna uygun değişimler ve dönüşümler yaşamışlardır. Bu anlamda aile, karşısına çıkan meydan okumalara ve toplumdaki değişen ihtiyaçlara, sahip olduğu uyum sağlama yeteneği sayesinde her dönem cevap verebilmiştir. Dolayısıyla liberal politikalarla birlikte küreselleşme, kentleşme ve teknolojik gelişmeler aileyi temelde etkileyen esaslı olgular olmuş ve hala etkileri görülmektedir. Bu anlamda kentleşme toplumlar da etkisini büyük oranda göstermiş ancak insanlık tarihiyle özdeş olan teknolojik gelişmelerin beklenmedik ve önemli etkilerinin hala devam

Gen teknolojilerindeki ilerlemeler ve yapay rahim gibi teknolojik imkanlarla insanın üreme yeteneğinin teknolojiye aktarılması mümkün olabilecektir. Embriyo seçimi ve genetik tasarımlı bebekler sayesinde bireyler biyolojik olarak çocuk sahibi olmadan yapay rahimler sayesinde “aile” kurma imkanına kavuşabilirler.

edeceği anlaşılmaktadır. Her dönemde teknolojik gelişmeler toplumları etkilerken özellikle Müslüman bilim adamlarının katkılarına Batılılar tarafından ulaşılması neticesinde Rönesans ve beraberinde sanayileşme dönemi teknolojik gelişmeleri tarihte görülmemiş kadar hızla artırmıştır. Sonrasında sırasıyla elektrikli cihaz ve makineler, elektronik ve bilgisayarlar, internet, yapay zeka, nano-teknoloji, gen mühendisliği ve metaverse gibi teknolojiler etkileri itibarıyla sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda büyük değişimlere yol açmıştır. Bu gelişmeler, insanın gelecekte biyolojik ve zihinsel sınırlarını aşabileceğine dair beklentileri güçlendirmektedir.

Dijitalleşmenin Transhümanizme Evrimi

İnsanoğlunun ilk çağlardan beri karşılaştığı zorlukları aşma ve hayatta kalma mücadelesi sürecinde zihinsel ve fiziksel sınırları zorlayan yeni bir aşamaya geldiği görülmektedir. Özellikle 2000'li yıllarda başlayan dijitalleşme ile akıllı cihazların entegrasyonunun 2020'li yıllarda insan makine entegrasyonuna evrilmesi ile insan kapasitesinin teknolojik imkanlarla aşılması ve biyolojik sınırların yeniden tanımlanacağına dair görüşler sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır. Dijitalleşmenin oluşturduğu zemin sayesinde var olacak transhümanizm, insanın zihinsel ve biyolojik sınırlarını yeniden tanımlamaya çalışan teknolojik ve felsefi bir harekettir. Ölümsüzlüğün bilincin dijital bir ortama aktarılması ile aşılabileceği (sanal ölümsüzlük), yapay organlar ve biyonik uzuvlarla fonksiyonelliğin ilerleyebileceği, gen mühendisliği, nano ve biyo-teknolojilerle insan sağlığına müdahale edilip ömrünün uzatılacağı, sinir biliminde ilerlemelerle öğrenme ve sorun çözme yeteneklerinin gelişeceği, teknolojik implantlar sayesinde zorlu koşullarla kolay mücadele edileceği varsayılmaktadır. Nihayetinde insan ve yapay unsurların karışımı ile ortaya çıkması muhtemel olan hibrid varlıklar post-human çağın da habercisi olabilirler.

Dijitalleşme, Transhümanizm ve Aile

Her teknolojik gelişmenin hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olması söz konusudur. Bu anlamda dijitalleşme aile bireyleri arasında iletişimin hızlı ve kolaylaşmasını, ailenin stres atma ve eğlence amaçlı birlikte zaman geçirmesinde alternatiflerin artmasını, aile üyelerinin eğitimleri, yeni bilgi ve becerilerin kazanılmasına katkı sağlayarak çalışma hayatına katılımları ve çocukları ve ebeveynlerin farklı kültürler hakkında bilgilenmelerini ve onlarla etkileşim halinde olmalarını kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte, dijital platformlar dikkatli kullanılmadığı takdirde aile üyelerinin bireyselleşmesi ve izolasyonunu, çocukların daha etkin kullanımıyla ebeveynlerin yetersiz kalmaları neticesinde aile rollerinde örselenmeler, sosyal medya, oyun ve kumar siteleri, kısa video platformları sayesinde aile üyelerinde davranışsal bağımlılık gelişimine

Aile, sadece biyolojik ve kan bağları ile meydana gelmiş olmanın ilerisinde, yapay zekâ, nano ve biyo-teknolojiler, gen mühendisliği ve giydirmeye teknolojilerin katkısıyla çok daha esnek ve dinamik bir yapıya bürünebilir. Ebeveynlerin sorumluluklarını ve rollerini dönüştürerek ailede çocukların gelişim süreçlerini etkileyebilir.

yol açmaktadır. İlaveten, çocuk ve gençlerin siber zorbalığa, uygun olmayan içeriklere ve cinsel kimlik karmaşasına maruz kalmaları, çevrimiçi alışveriş kolaylığı sayesinde aile bütçesinin zorlanması, dominant küresel kültürün yerel kültürü ve değerleri baskılayarak bireylerin kendi toplumlarına yabancılaşması gibi bazı mahzurları da beraberinde getirmektedir.

Yukarıda ifade edilen ve halihazırda gerçekleşmiş olan dijitalleşme ve yapay zekanın mevcut etkilerinin yanı sıra birey ve aile, transhümanist yaklaşımların öngördüğü ileri teknolojik gelişmeler neticesinde ciddi bir şekilde etkilenecektir. Bu anlamda transhümanizm, aileye dair var olan tanım ve düşünceleri derinden etkileme ve aile yapısını değiştirme potansiyeline sahiptir. Aile, sadece biyolojik ve kan bağları ile meydana gelmiş olmanın ilerisinde, yapay zekâ, nano ve biyo-teknolojiler, gen mühendisliği ve giydirmeye teknolojilerin katkısıyla çok daha esnek ve dinamik bir yapıya bürünebilir. Ebeveynlerin sorumluluklarını ve rollerini dönüştürerek ailede çocukların gelişim süreçlerini etkileyebilir. Dijital aletler, biyo-teknoloji, metaverse ve yapay zekâ fırsatları, fiziksel yakınlık, yüz yüze etkileşim ve duygusal bağlar gibi geleneksel fonksiyonları aileden koparabilecektir. Her ne kadar transhümanizm döneminde ailenin yaşayacağı muhtemel değişimlerin çoğu bugünkü değerlerle insani, ahlaki, dini ve etik olarak uygun görülmemekle birlikte gelecekte nasıl karşılanacağına dair bir öngöründe bulunmak kolay olmayacaktır. Aşağıda ailenin yaşayacağı bazı muhtemel senaryolar kısaca yazılmıştır.

Biyolojik Yapı: Gen teknolojilerindeki ilerlemeler ve yapay rahim gibi teknolojik imkanlarla insanın üreme yeteneğinin teknolojiye aktarılması mümkün olabilecektir. Embriyo seçimi ve genetik tasarımı bebekler sayesinde bireyler biyolojik olarak çocuk sahibi olmadan yapay rahimler sayesinde “aile” kurma imkanına kavuşabilirler. Böylece, geleneksel olarak biyolojik-kan bağları ile var olan aile yerini “teknolojik aile” ye bırakabilir ve bebeğin bakım ve diğer ebeveynlik sorumluluklarını üstlenerek çocuk sahibi olabilir. Ayrıca, gen mühendisliği gelişmeleri sayesinde ebeveynler müstakbel çocukların genetik olarak karakterlerini, sağlığını, zekasını, yeteneklerini etkileyebilecek seçimleri yapabilirler. Genetik tasarımla ebeveynler çocukların fonksiyonlarına ilave olarak zihinsel kapasitelerini artırarak öğrenmelerini hızlandırabilir ve potansiyellerini çok üst seviyeye getirebilirler. Dolayısıyla, ebeveynler çocuklarına yönelik sadece biyolojik bağlarıyla değil ayrıca onların genetik kodlarındaki tercihleriyle de doğum öncesinde de sorumluluk sahibi olabileceklerdir.

Farklı Aile Modelleri: Ailede biyolojik bağlar önemini yitirince, aileye dair yaklaşımlar ve tanımlamalar esnekleşebilir ve çeşitlenebilir. Biyolojik ailede kan vasıtasıyla sağlanan aile bağları yerini çok farklı gruplaş-

Yapay zeka ile var olan robotlar farklı rollerle aile fertlerinin yerini alabilirler. Yeni işlevlerle birlikte yapay zekalı akıllı robotlar; bakıcı, asistan, öğretmen ve hasta bakıcı gibi rollere evrilerek ailenin yapısını değiştirebilirler.

maların ve platformların varlığı neticesinde ortaya çıkabilecek dijital ve sosyal değerlerle tanımlanan ailelere bırakabilir. Kan bağından gelen geleneksel dayanışma modelleri yerine dijital platformların sunduğu dijital varlıklarla ortaya çıkan topluluklarla iş birliği ve dayanışma tercih edilebilir. Dijital varlıkların sosyalleşmesi henüz tahmin edilemeyecek boyutta duygu, düşünce ve davranışların gelişmesine yol açabilir. Bunun yanında, coğrafyaya ve zamana dair engellerin aşılmasını mümkün kılan dijital ağlar vasıtasıyla sanal gerçeklik, giydirilmiş aletler, yapay zeka ve metaverse gibi zeminlerde aileler ve aile üyelerinin bir arada olmasına imkan verilebilecektir. Her an etkileşim içinde olacaklar fakat yüz yüze etkileşimin azalmasından empati ve duygusal bağlar zayıflayacaktır. Dijital aileler, yasal ve biyolojik özelliklerine ilaveten aralarında var olabilecek ortak dijital kimlikler ile de şekillenebileceklerdir.

Dijital Aile Dinamikleri: Yapay zeka ile var olan robotlar farklı rollerle aile fertlerinin yerini alabilirler. Yeni işlevlerle birlikte yapay zekalı akıllı robotlar; bakıcı, asistan, öğretmen ve hasta bakıcı gibi rollere evrilerek ailenin yapısını değiştirebilirler. Robotlar ebeveynlere, çocuklarına uzaktan birçok desteği verebilmelerini mümkün kılabilirler. Aile içindeki duygusal bağların, sanal gerçeklik ve metaverse benzeri platformlarda nasıl şekilleneceği henüz belli değildir. Robotik ebeveynler çocukların bakımı, eğitimi, güvenliği için devreye girebilecek ancak çocukların ihtiyacı olan duygusal desteğin nasıl sağlanacağı henüz belli değildir. Bununla birlikte özellikle desteğe ihtiyaç duyan çocuk ve yaşlılar ile etkileşime girebilen ve günlük işleri yapabilecek insanımsı robotlar ailenin vazgeçilmez üyesi olacaktır.

Dijital Ebeveynlik Yaklaşımları: Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirmede yapay zeka destekli dijital asistanlar sayesinde her an geri bildirim alabilirler ve böylece çocuklarının duygu ve davranışları doğrultusunda onlara özel eğitim seti hazırlayabilirler. Hatta yapay zeka çocukların psikolojik durumlarını, yaşadıkları sorunları ve korkuları, beden dillerini ve ses tonlarını değerlendirerek ebeveynlerin çocukları hakkında daha isabetli kararlar almalarını sağlayabilirler. Aile bireylerinin duygusal ve zihinsel ilerlemelerinde dijital oyun, müzik ve sanat terapileri duygusal davranışlarını kolaylaştırabilecek ve ebeveynler ve çocuklar arasında yeni bağların kurulması sağlanacaktır. Gelişmiş algoritmalar, aile üyelerinin duygu, düşünce ve davranışlarını izleyerek aile içi çatışmaların azalmasına yönelik önerilerde bulunabilir. Böylece transhümanizm çağda, ebeveynlerin çocukları ve eşleri ile daha fazla empati yapma imkanları sağlanabilecektir. Fakat, aile üyelerinin herhangi birinin daha fazla diijitalleşmeye yoğunlaşması halinde evde teknoloji uzmanı

Dinler için en önemli aşama olan dünyanın sınav ve ahiretin ceza ve ödül yeri olması inancı transhümanistlerin beklediği ölümsüzlük arayışı ile çelişmekte ve dinin kurduğu düzeni inkar ve bozma niyeti anlamına gelmektedir.

ya da “dijital otorite” rolünü alanlar sayesinde ebeveynlerin günümüzde olduğu gibi otoriteleri sarsılabilecektir.

Dini ve Ahlaki İkilemler

Transhümanizm aileyi esaslı bir şekilde dönüştürme gücüne sahiptir. İletişim, ebeveynlik rolleri, bireylerin fonksiyonları, eğitimleri, sağlık, sosyal ve duygusal destekler gibi birçok konuda aile etkilenecektir. Böylece ailede rollerin ve sorumlulukların değişebileceği yeni aile içi dinamikleri ortaya çıkabilecektir. Böyle bir süreçte dini, ahlaki ve etik sorunlar ve ikilemler söz konusu olacaktır. Transhümanizm biyolojik ve zihinsel sınırları aşarak “üstün insan” üretme potansiyeli ile geleneksel dini normlarla çatışma potansiyelini de taşımaktadır. Yaratılışın doğasına meydan okuma, müdahale etme, o sınırları aşma ve insanı “yaratıcı” görerek onu tanrılaştırma, çocukların genetik özelliklerinin seçilmesi kader inancı ile ve zihnin dijital ortama aktarılmasıyla ruhun varlığının göz ardı edilmesi dini inanışlarla çelişmektedir. Genetik mühendislik ve yapay doğurganlık bireyi doğallığından uzaklaştırarak ailenin kutsallığında, dini ve ahlaki değerlerde bozulmaya yol açabilir. Dinler için en önemli aşama olan dünyanın sınav ve ahiretin ceza ve ödül yeri olması inancı transhümanistlerin beklediği ölümsüzlük arayışı ile çelişmekte ve dinin kurduğu düzeni inkar ve bozma niyeti anlamına gelmektedir. Transhümanizmin getirdiği imkanlara her bireyin ulaşmasının mümkün olmayacağı ihtimali “üstün kapasiteli insanlar” sınıfı oluşması, eşitlik, sosyal adalet gibi değerlerin göz ardı edilmesine yol açabilir. Hatta toplumlarda biyolojik üstünlüğe dayalı bir ayrıştırmaya neden olabilir. Yapay zeka ve robotların ailede iletişim, bakım, eğitim ve destek rollerini üstlenmesi aile bireyleri arasında sevgi, şefkat, merhamet ve dayanışma gibi duyguların ve bağların azalmasına yol açması ailede hem dini hem de ahlaki olarak zafiyete ve örselenmeye yol açacaktır. Genetik müdahale ve yapay doğum sayesinde çocukların “ürün” ya da “proje” olarak algılanması, onların büyüklere emanet oldukları dini anlayışıyla çelişkiye sebep olacaktır.

Sonuçta, transhümanizm aileyi etkilerken dini ve ahlaki açıdan ikilemlere sebep olmaktadır. Fıtrata müdahale, ölüme meydan okuma, sosyo-ekonomik adaletsizlikler ve aile geleneksel değerlerinin örselenmesi gibi dini, ahlaki ve sosyal olarak önemli problemleri tetikleyecektir. Teknolojinin toplumlara değer katması için varacağı yerin belirli olması ve insanlığın değerleri ile barışık olması önemlidir. Yani, transhümanizmin aileyi bir şekilde dönüştüreceği anlaşılmaktadır. Fakat muhtemel dönüşüm, fırsatlar ve tehditleri içerirken, bireye, aileye ve topluma geçmiş dönemlerde olmadığı kadar yapısal sonuçlarının olacağı aşıkardır.

*Sonuçta,
transhümanizm
aileyi etkilerken dini
ve ahlaki açıdan
ikilemlere sebep
olmaktadır. Fıtrata
müdahale, ölüme
meydan okuma,
sosyo-ekonomik
adaletsizlikler ve
aile geleneksel
değerlerinin
örselenmesi gibi dini,
ahlaki ve sosyal olarak
önemli problemleri
tetikleyecektir.*

Ailenin Fay Hattı: Nesiller Arası Uçurum

EMİN GÜRDAMUR

Yazar

KADİM zamanlardan beri insanların, tecrübe ve değer yargılarını sonraki nesillere miras bırakmak hususunda iştiyaklı oldukları görülür. Bu miras kimi zaman cemiyetin bilincinden damıtılmış nasihat kimi zaman destan, şiir, roman şeklinde tezahür eder. İnsanlığa ait en eski yazılı metinlerde, taş tabletlerde nasihat dilinin egemen olması ve bu dilin özellikle gençleri muhatap alması, nasihat tarihiyle beşeriyet tarihinin yaşıt olduğunu gösterir. Öğüt, nush, pend gibi kelimelerle de ifade edilen nasihat, temel olarak doğruluğu ve iyiliği telkin etmek, öğüt vermek, kötü iş ve düşüncelerden uzaklaştırmak anlamlarına gelir ki özünde bir neslin kendi duyarlılığını sonraki nesle aktarmak vardır.

*Dede Korkut
Hikâyeleri'nin
merkezinde anne,
baba ve çocuklar
vardır. Hemen
bütün hikâyede öne
çıkan güçlü aile
bağları, Selçuklu ve
Osmanlı devletlerinin
oluşumunda rol
oynayan kültürel
arka planı yansıtması
bakımından önemlidir.*

Dede Korkut Hikâyeleri ve Aile

Dede Korkut Hikâyeleri, Türklerin en önemli yazılı kaynaklarının başında gelir. Hakkında yeterince tarihî bilgi olmamasına karşın, zamanla toplum tarafından bilgeliğin ve irfanın sembolü kabul edilir, Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınır, Anadolu'da zenginleşir ve Dede Korkut'un şahsında âdeta tarihî bir fenomene dönüşür. Fuat Köprülü, "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir kefesine, Dede Korkut'u öbür kefesine koysanız, Dede Korkut ağır basar." der. Kurgusu ve diliyle emsalsiz bir metin olan Dede Korkut Hikâyeleri, bilginin, iyiliğin, fedakarlığın ve erdemin el üstünde tutulduğu bir mektebe benzetilebilir. Bütün hikâyelerin odak noktası ailedir. Kimi zaman gerçeküstü, mitolojik varlıklara ev sahipliği yapan, bu sayede okuyucunun ilgisini diri tutan anlatılar, derinden derine ailenin, yur-

dun, törenin önemini zihinlere nakşeder.

Cesaretin, merhametin, dayanışmanın, dürüstlüğün övüldüğü hikâyelerde babalar ile oğulların birbirine seslenişleri içtenliklidir. “Kazan Bey’in Oğlu Uruz Bey’in Tutsak Olması” adlı hikâyede Kazan Bey, oğlu Uruz’a şu sevgi dolu ifadelerle seslenmektedir: “Oğul, oğul, ay oğul! Karşıda yatan kara dağımın yükseği oğul! Kararmış gözlerimin aydını oğul! Alaca tanla yerimden kalktığım senin için. Al atımı yorultmuşum senin için. Benim başım kurban olsun. Canım oğul senin için.” Hikâyelerde evlada karşı dile getirilen sevgi ifadeleri her zaman en üst düzeyde karşılığını bulur. Yine “Begil Oğlu Ermen” hikâyesinde oğul babası Begil’e, “Baba ne söylüyorsun, ne diyorsun? Bağrıyla yüreğimi ne dağılıyorsun? Altındaki al aygırı bana ver. Kan terletip koşturayım senin için. Sırtı sağlam demir zırhını bana ver. Yeni yaka diktireyim senin için. Ala gözlü üç yüz yiğidini bana ver. Yoldaşlığa, din-i Muhammed yoluna çarpışayım senin için.” sözleriyle seslenmekte ve babası için kâfirle cenk etmektedir. Aile bağlarının en güçlü hissedildiği yerler bu ve benzeri ifadelerdir. Dede Korkut Hikâyeleri’nde yer alan bu saygılı ve samimi dil, günümüzde pek çok araştırmaya konu olmuş, değer aktarımında iletişim dilinin önemi başlıklı çalışmalara kaynaklık etmiştir.

Dede Korkut Hikâyeleri’nin merkezinde anne, baba ve çocuklar vardır. Hemen bütün hikâyede öne çıkan güçlü aile bağları, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin oluşumunda rol oynayan kültürel arka planı yansıtmaları bakımından önemlidir. Babalar ailesini ve oğlunu korumak, oğullar ise bir ad alıp cesaretlerini ve kahramanlıklarını ispatlamak isterler. Sosyal hayatta tek eşlilik egemendir. Çocuk sahibi olmak gücün ve bereketin simgesidir. Ataya, babaya ve töreye saygı esastır. Çocuğun doğduğu andan itibaren karşılaştığı en saygılı kişi annesidir. Nitekim anneye saygı ve hürmetin sonunda diğer manevi değerlere ve soylu davranışlara ulaşması mümkündür. Bununla beraber büyüklerin dili, başta Dede Korkut olmak üzere hep dualıdır: “Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgece yüksek ağacın kesilmesin. Hep akan güzel suyun kurumamasın. Kanatlarının ucu kırılmasın. Allah seni namerde muhtaç etmesin.”

Aile Büyük Bir Çatlakla Burun Buruna

Modern zamanlarda ise ailenin büyük bir çatlakla burun buruna geldiğini görürüz. Bu çatlakın merkezinde ise kuşak çatışması vardır. Kuşak çatışması bir tür değerler çatışmasıdır. Kendini yenileyip duran hayat, her nesle kendi döneminin algı ve davranış

*Nesiller arası
kopukluğun
faturasını sadece
gündelik hayatın
hızına, dönüşümüne,
alışkanlıkların ve
ilgilerin sürekli
güncellenmesine
çıkarırsak tarih
bizi hızlıca tekzip
edecektir.*

pratikleri üzerinden bir değerler manzumesi dayatır. İçinde doğduğu mekân ve zamanla kesintisiz bir kültürel alışveriş hâlinde olan insan için bu doğal bir süreçtir. Her icat, her yenilik; kendi değer yargısını, alışkanlıklarını ve kültürünü beraberinde getirir. Gündelik hayatın sürekli yeni aygıtlarla dönüşüme uğradığı günümüz dünyasında nesiller arası kopuş, tarihte eşine rastlanmayan bir hıza erişmiştir. İki neslin birbirine yabancılaşması için artık asırlar değil on yıllar yetmektedir. Kolayca eskiyen, alışkanlıklar ya da onların çevresinde halelenen kültürel iklim değil, esasında annedir, babadır, evdir, düne dair her şeydir.

“Ya! İşte böyle. Sen de ben de geri kalmış insanlar olmuşuz. Bizim modamız geçmiş de haberimiz bile yok.” Turganyev’in Babalar ve Oğullar romanında Nikolay Petroviç, oğluyla kurmak istediği arkadaşlığın kuşak farkına takılması karşısında ağabeyine bu sözlerle yakını. 1862’de yayımlanan roman, hem gençler arasında yayılmakta olan nihilizmin ayak seslerini ilk kez dile getirmesi hem de evrensel bir temayı işlemiş olması bakımından öneme sahiptir. Sanatçılar adeta bir sismograf gibi sosyal hayatın kılcal damarlarındaki nabız atışlarını toplar ve görünür kılarlar. Nesiller arası var olagelen uçurumun ahlaki erozyonla daha da derinleştiği durumları biz yine onlardan öğreniriz.

Nesillerin Ruhu adlı eserinde Prof. Dr. Mehmet Kaplan, “Fertlerin nasıl birbirinden ayrı bir duyma, düşünme ve hareket etme tarzları varsa nesillerin de kendilerine has; önceki ve sonraki nesillerinkine benzemeyen bir duyma, düşünme ve hareket etme tarzları vardır.” der. Esasında kuşak farkı çevresinde cereyan eden sosyal gerilimler bugüne özgü değildir. Nesiller arası kopukluğun faturasını sadece gündelik hayatın hızına, dönüşümüne, alışkanlıkların ve ilgilerin sürekli güncellenmesine çıkarırsak tarih bizi hızlıca tekzip edecektir. M.Ö. 3500’lü yıllardan haber veren Sümer tabletlerinde, bir babanın oğluna nasihati esnasında “Gençlerin bozulduğuna” dair hükümler yer alır. Değişim sadece dış dünyanın dinamikleriyle izah edilemez. Her şeyden önce insan kendi içinde değişen ve dönüşen bir canlıdır. Sözel geliş, bir zamanlar yetişkinler tarafından herhangi bir sebeple itham edilen genç, hayatının ilerleyen safhasında bu kez kendi çocuklarını aynı sebeplerle itham edebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Kaplan’ın ifadesiyle, “Eskiye ait her şeyin, iyi-kötü, müspet-menfi her şeyin, sırf maziye ait olduğu için menfur, geri ve bozuk görülmesidir.” Geçmişle köprülerini tümüyle atan nesiller; geleceğin belirsizliği karşısında rüzgârın önündeki yaprak gibi savrulmaya, kaybolmaya mahkûmdurlar. Nasıl ki insan kendi kişisel mazisinin toplamıdır, toplum da

Değişim sadece dış dünyanın dinamikleriyle izah edilemez. Her şeyden önce insan kendi içinde değişen ve dönüşen bir canlıdır.

yaşanan büyük ve kitlesel tecrübelerin bir sonucudur. Birikimden uzaklaşmanın cazibesi kısa sürer, cemiyetin ortak davranış modelleri, örfler ve görenekler uzun vadede hep kazanır. Ancak süreç içinde yaşanan sarsıntılar toplumsal bellekte, kolay kolay silinmeyecek izler bırakır.

Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki dünyanın en sıcak, en güzel fakat en gergin ilişkisi olarak tarihin ve toplumların hemen hepsinde aşağı yukarı aynı şekilde tezahür eder. Küçük yaşlardan itibaren pek çok davranışı, gölgesinde hayranlıkla büyüdüğü ebeveyninden devşiren çocuk, büyüdüğü özellikle ergenlik döneminden sonra başka ilgilerin, davranışların ve hayranlıkların etkisi altına girecektir. Uzmanlar her ne kadar bu ikilemin, ilk gençlik evresinde insana bir özgünlük ve şahsiyet kazandırdığını söylese de mesele ebeveyn açısından o kadar kolay kabullenilecek bir sıradanlıkta gerçekleşmez. Kendi düşünce ve tecrübelerini iyi niyetle çocuğuna aktarmak isteyen anne baba, karşılaştığı direnç sebebiyle hayal kırıklığı yaşayacak ve olup biteni bir cümleye sıkıştıracaktır: Hayat yepyeni yüzüyle gelmiş ve çocuğumuzu elimizden almıştır! Hâlbuki ister yaşamın asırlar boyunca yeknesaklık içinde aktığı tarım toplumlarında olsun, ister her doğan günün yeni davranış kalıplarıyla geldiği modern koşullarda olsun nesiller arası mesafe hep vardı ve var olacaktır. Bunun bilincinde olmak, yani tekrar edip duran büyük bir tarihsel sürecin içinde yer aldığını kavramak, her şeyden önce tarafları “başına gelen imtihan” konusunda yanıltıcı bir karamsarlıktan koruyacaktır.

Ana Aktör Gençlerdir

Hatırlamak gerekir ki nesiller arası kopuşlar her zaman olumsuzluk içermez. Mekke’de vahye muhatap olan ilk kuşak, Cenab-ı Hak tarafından atalarının hayat ve inanç pratiklerinden uzaklaşmakla mükellef tutulmuştur. Kopuş orada, enkazın içinden yükselen ve parıltısı kıtalara yayılacak olan bir “Saadet asrına” zemin hazırlayacaktır. Hz. Peygamber (sav) de davetini yayarken gençlere önemli vazifeler yüklemiş, onları yükselen nebevi düzenin içinde ana aktörler olarak konumlandırmıştır. Her inanç ve ahlak sistemi, elde ettiği imkân ve duyumsamaları geleceğe genç nesiller üzerinden aktarır. Her biri bir medeniyet tasavvuruyla maruf isimlerden Mehmet Akif Ersoy’un “Asım’ın Nesli”, Necip Fazıl’ın “Büyük Doğu Nesli” ve Sezai Karakoç’un “Diriliş Nesli” terkipleri bu meyanda açıklayıcı örneklerdir. Nesiller arası kopuş, her duyuş ve düşünüş için handikaptır. Beri yandan nesiller kendilerine yüklenen misyonu öznel

Hatırlamak gerekir ki nesiller arası kopuşlar her zaman olumsuzluk içermez. Mekke’de vahye muhatap olan ilk kuşak, Cenab-ı Hak tarafından atalarının hayat ve inanç pratiklerinden uzaklaşmakla mükellef tutulmuştur. Kopuş orada, enkazın içinden yükselen ve parıltısı kıtalara yayılacak olan bir “Saadet asrına” zemin hazırlayacaktır.

süzgeçlerden geçirerek almak hususunda doğuştan bazı filtrelelere sahiptirler. Hatta kimi zaman yetişkinleri hayal kırıklıkları bekler. Düşüncelerin tıpatıp aktarımına uğradığı örneklerde bile, “uyarlama” egemendir. Çünkü her kelimenin dünyadaki insan sayısınca anlamı vardır. Nesiller benimsedikleri fikri, bilerek ya da bilmeyerek kendi renkleriyle, kendi sesleriyle harmanlayarak temellük ederler.

Batı’dan başlayıp doğuya doğru yuvarlanan büyük çarkın dişli-leri arasında sıkışan bireyi anlatan Kafka’nın Dönüşüm’ü, ailesinin geçimini sağlamak için gezici bir pazarlamacı olarak çalışan Gregor Samsa’nın bir sabah yatağında kendini bir böceğe dönüşmüş bulmasıyla başlar. Böceğe dönüşen insan bir çılgıktı. Ama bu çılgılığın trajik yanı, hikâyeyi tercümesinden okuyanlar için biraz daha derindeydi. Eserin orijinalinde kullanılan “ungeziefer” kelimesi Türkçeye böcek olarak çevrilmişse de Orta Almanya’da ungezieferin kelime anlamı, kurban edilmeye uygun olmayan kirli hayvan demektir. Haşere gibi. Tiksinç, işe yaramaz, soğuk. Her tercüme gibi anlamın bir kısmı masaya dökülmüş, ama yine de çalıştığı firmaya köle olan Gregor’un özgürleşmesinin ancak kurban edilmeye bile layık olmayan bir böceğe dönüşmesiyle mümkündür. Ailenin bir ferdi, diğer aile üyelerinin gözü önünde bir köşede ölüp gidecektir. Modern dünyanın çözdüğü aile, evde böceğe dönüşen birey, kanıksanan çürüme daha iyi anlatılamazdı. Doğrusu bu hâliyle Gregor Samsa hem bireyin hem ailenin geleceğine ilişkin kaygılı haberler vermektedir.

Müminin Gelecek Kaygısı Ahirettir

Yarınlara dair kaygılar, daha büyük yarınlara ilişkin kaygılarla bastırılabilir, yönetilebilir, terbiye edilebilir ancak. Bir mümin için yegâne gelecek kaygısı, en büyük gelecek olan hesap günüdür. Ahiret inancı sadece kaygımızın başını okşamakla kalmaz, insanlığı bekleyen muhtemel dijital distopyalara karşı fitratın koordinatlarını göstermeye devam eder. İnsan beynine dair olası bütün spekülasyonların seküler aklın ürünü olarak tezahür ettiğini biliyoruz. Bizler vahye, ahlaka, erdeme, fitrata kulak kabartmaya devam ettiğimiz müddetçe yarınlar hangi ihtimallerle gelirse gelsin, oradan bir çıkış yolu bulacağımız muhakkaktır. Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkartan; Hz. Musa’yı Firavunların sarayında besletip büyüten Rabbimiz, bütün gelecek kaygılarımızı onun yüce şanının önünde kurban ettiğimizde bize hem merhamet edecek hem kurtuluş yolunu gösterecektir.

Fitrat, insanın Yaradan’la, insanın insanla, insanın çevreyle, insanın toplumla kuracağı ilişkiyi dengede tutar. Fitratı korumak, ahlaklı bireyler, empati kabiliyeti yüksek toplumlar inşa etmekle mümkün-

*Hiz. Ali’ye atfedilen
“Çocuklarınızı
kendi zamanınıza
göre değil, onların
yaşayacakları zamana
göre yetiştirin.”
sözü, nesiller arası
kopukluğu en aza
indirecek bilinci
ve hassasiyeti
içermesi bakımından
mühimdir.*

dür. Fıtratın korunduğu cemiyetlerde hakikat bilgisini ağırlamaya her zaman yer olacaktır. Bir imtihan yeri olarak dünya, kişiye hayatı boyunca acı tatlı pek çok duygu yaşatır. Sarsıntılar, savrulmalar, baş dönmeleri insan içindir. Hayal kırıklıkları, pişmanlıklar insan için. Asıl olan istikameti yitirmemek, toptan bir kaybedişe teslim olmamaktır.

Evlat Hem Süs Hem İmtihandır

Kur'an-ı Kerim, evladı hayatın hem süsü hem imtihanı olarak gösterir. Çocuğun yokluğu kadar varlığı, başarısızlığı kadar başarısı ebeveyn için bir sınavdır. Doğduğu andan itibaren üzerinde ihtimamla titrenen, istikbaline dair hayaller kurulan çocuk, ister istemez kendisini bir yükümlülük çemberi içinde bulur. Ebeveynin çocuk üzerine kurduğu her hayal, bir sınır anlamına da gelir. Kendi devrine ait bireysel tecrübeleri, kanaatleri bambaşka bir devre giydirmeye çalışan ebeveyn bu sebeple ekseri başarısız olur. Hele de didaktik söylemlerin zamanın ruhu tarafından buharlaştırıldığı günümüzde, eylemleri ve öğütleriyle kendi devrine saplanıp kalan ebeveyn, hiç bilmediği bir geleceğe hiç giyilmeyecek bir elbise biçmiş olur. Hz. Ali'ye atfedilen "Çocuklarınızı kendi zamanınıza göre değil, onların yaşayacakları zamana göre yetiştirin." sözü, nesiller arası kopukluğu en aza indirecek bilinci ve hassasiyeti içermesi bakımından önemlidir. Buradan hareketle denilebilir ki nesillere kendi dilleri, kendi hayalleri ve gelecek tasavvurlarıyla yaklaşılmalı; somut ve göreceli kurallar transfer etmek yerine evrensel ahlaki değerler ve vicdani tutumlar ilham etmeye çalışılmalıdır. Hayat her ne kadar değişip dönüşerek akıyor ve dünü yarına yabancı kılıyor olsa da insanın özünde saklı cevherin nabızı, onun dünyasına ve ahretine iyi gelecek değerlere doğru atar. Bu değerler Halil Cibran'ın şiirinde ifade ettiği gibi düşünce ambalajlarıyla değil sevgiyle aktarılır:

"Onlara sevginizi verebilirsiniz, düşüncelerinizi değil.

Çünkü onların da kendi düşünceleri vardır.

Bedenlerini tutabilirsiniz, ruhlarını değil.

Çünkü ruhlar yarındadır,

Siz ise yarını düşlerinizde bile göremezsiniz.

Siz onlar gibi olmaya çalışabilirsiniz ama sakın onları

Kendiniz gibi olmaya zorlamayın.

Çünkü hayat geriye dönmez, dünle de bir alışverişi yoktur.

Siz yaysınız, çocuklarınız ise sizden çok ilerilere atılmış oklar."

Hatırlamak gerekir ki nesiller arası kopuşlar her zaman olumsuzluk içermez. Mekke'de vahye muhatap olan ilk kuşak, Cenab-ı Hak tarafından atalarının hayat ve inanç pratiklerinden uzaklaşmakla mükellef tutulmuştur. Kopuş orada, enkazın içinden yükselen ve parıltısı kıtalara yayılacak olan bir "Saadet asrına" zemin hazırlayacaktır.

Ana-Babalar ve Çocukları

PROF. DR. SAFFET KÖSE

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Rektörü

Özellikle günümüz çocuklarının yaşadığı en temel sorunun “babalığın ölümü ve anneden yoksunluk sendromu” olduğu noktasındaki tespitler esasında sadece ailede çocuğun değil bizzat aile kurumunun hatta toplumların dolayısıyla insanlığın ciddi bir sorununu oluşturduğunu belirtmek gerekir.

Ana-Baba-Çocuk İlişkisinin Önemi

Bir anne-baba sadece kendilerine bir çocuk yetiştirmez aynı zamanda topluma bir fert, Devletine bir vatandaş ama en önemlisi bir erkek çocuk ise bir kadının kocasını, kız çocuğu ise bir kocanın karısını ve geleceğin anne-babalarını da yetiştirmektedirler.

Ekonomik döngünün ev ile bağlantılı olduğu dönemlerde çocuklar aynı zamanda anne-babalarını izleyerek bunları öğrenebiliyorlardı. Mesela babasını izleyerek onun ortaya çıkan bir krizi nasıl yönettiğini, bir ihtiyacı nasıl karşıladığını, aile fertleri ve çevresi ile ilişkilerini nasıl kurduğunu bizzat görmekte ve izleme imkanına sahip bulunuyorlardı. Ama en önemlisi onlarla geniş bir zaman dilimi içinde vakit geçirme imkanına sahip oluyorlardı.

Modern iş hayatı ile birlikte sabah anne-baba işe çocuklar da küçük yaşta kreşe ve ana okuluna sonrasında da öğrenimlerinin kalan kısmını tamamlamak üzere sıradaki okula gitmekte ve akşam eve döndüklerinde sınırlı bir zaman dilimi içinde karşılaşmaktalar bu da günün yorgunluğu ve ev içi işlere ayrılan vakit dolayısıyla yeterli olmamaktadır. Bütün bunların sonucunda çocuklar anasız-babasız şekilde hayata çıkmaktalar bu da ciddi sorunlara yol açmaktadır.

Babanın Velayeti-Annenin Hidânesi

İslam hukukçuları çocuğun velayetinin babaya hidânesinin anneye ait olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Bu iki kurum çocuklar ve aile kurumu için hayati öneme sahiptir. Bu sebeple, karı-koca herhangi bir

sebeple ayrıldığında yedi yaşına gelinceye kadar çocuk anneye verilir. Baba da çocuğun velayetini üstlenir.

Velâyet, daha çok çocuğun şahsi ve mali haklarının korunması, hayata hazırlanıp yetiştirilmesi için gereken eylem ve tedbirler; hidâne ise onun bakımı, gözetimi ve terbiyesi ile ilgili kavramlardır. Bu rol organizasyonu çocuğun ihtiyaçları ve erkeklik-kadınlık normları ile ilgilidir. Babanın onun hayata hazırlanmasında daha basiretli olabileceğinden hareketle velâyet yetkisi kendisine, büyüme çağında en fazla ihtiyaç duyduğu enerjinin şefkat olması ve bunun da ancak hakkıyla anneden temin edilebileceği için hidânesi ona bırakılmıştır. Bu rollerin yaratılış gerçekliğiyle ilgili olduğunu da vurgulamak gerekir.

Modern çalışmalarda çocuğun güvensiz ortamda büyümesine sebep olan baba-anne ilgisizliğinin, onun ileriki hayatında çevresiyle uzun süreli ve kalıcı bir ilişki kurması önünde engel çıkarabileceğine dair saptamalar vardır.¹ Bir araştırmada, anne-baba sevgisi olmayan ailelerde yetişen gençlerin sosyal çevrenin olumsuz etkilerine açık olduklarına, yeteneklerini olumsuz tutumlara yöneltebildiklerine ve kötü alışkanlıklara eğilim gösterdiklerine dair tespitlere yer verilmiş; sosyal çevresinden ve ailesinden sevgi ve destek gören gençlerin hayatta daha başarılı oldukları, uyumlu ve olgun davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.²

1-Babanın Velayeti **a- Velayet ve İşlevi**

Velayet, babaya ait bir yetki ve görevdir. Baba bu görevi gereği çocuğun dini bilgileri kazanmasını, ahlakını kuşanmasını, kabiliyetleri doğrultusunda hayata hazırlanmasını sağlamakla yükümlüdür.

Kur’ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber, bir babanın çocukları için ahlakı önceleyen ve maneviyata odaklanan bir eylem planı çerçevesinde velâyet görevini yerine getirmesini, dünya ve ahiret dengesinin dünya lehine bozulmaması konusunda uyarır (Kasas, 28/77; Kıyame, 75/20-21; A’lâ, 87/16-17). Hz. Peygamber de bir babanın çocuğuna bağışlayacağı en değerli sermayenin güzel ahlak olduğunu bildirir.³

Kur’ân-ı Kerim babanın çocuklarına hatta bütün aile halkına namaz duyarlılığı kazandırmasını özel bir görev olarak da yükler: “Aile efradına namaz kılmayı emret, sen de ona sabırla devam et. Biz senden rızık istemiyoruz, rızık veren biziz, mutlu son Allah’ın emir-yasaklarına saygılı ve duyarlı davrananlardır (takva).” (Taha, 20/132).

Bu ayet geldikten sonra Hz. Peygamber’in sabahları damadı Hz. Ali ve kızı Hz. Fatıma’nın evine uğrayıp namaz için seslendiği rivayet edilir.⁴

Modern çalışmalarda çocuğun güvensiz ortamda büyümesine sebep olan baba-anne ilgisizliğinin, onun ileriki hayatında çevresiyle uzun süreli ve kalıcı bir ilişki kurması önünde engel çıkarabileceğine dair saptamalar vardır.

Kur’ân-ı Kerîm sorumluluk sahibi olan kişilerin muhataplarını ihmal etmesinin hesap günü zorda kalacakları yönünde uyarır ve bu konuda duyarlılık gösterilmesi gerektiğine işaret eder:

“İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçır. O gün, onlardan her birinin kendine yeter bir derdi vardır.” (Abese, 80/34-37).

Hiz. Peygamber’in çocuğa bağışlanacak en değerli hazine olarak ifade ettiği ahlak sermayesinin sağlanmasında namaz bilincinin önemli bir yeri vardır. Çünkü namaz, günahı ve kötülüğü önleyen (bk. Ankebût, 29/45) işleve sahiptir. Burada namazdan maksadın sadece günlük olarak kılınan beş vakit namaz ile sınırlı olmayıp bütün ibadetleri ihtiva ettiğini hatırlatmak gerekir. Çünkü namazda oruç, hac, miraç, hicret, istikamet / yön tayini (kıbleye yöneliş) vardır. Namaz birçok ayette zekât ile birlikte zikredilir. Bu iki ibadet, iman siddine delalet eder (bk. Tevbe, 9/5, 11). Hiz. Peygamber de bunu açık bir şekilde dile getirir.⁵ Bilinçli bir ibadetin olumlu manada davranış değişikliği meydana getirmesi gerektiği de dikkate alınırsa ayette ve hadiste emredilmesi istenen namazdan amacın genel anlamda ibadetler ve onların olumlu manada davranış değişikliği meydana getiren, kötülüklerden arındıran (takvâ), zekâtın da iyiliklerle bezendiren (ihsân) ahlakı olduğu anlaşılır (Nahl, 16/128).⁶

Çocukları namazın emredilmesini talep eden ayetin inceliğini anlamak için bazı hususlara dikkat çekmek gerekir. Birincisi emir ve öğütte bir iticilik vardır ve muhatapta reaksiyoner tutuma sebep olabilir. Bununla birlikte emir kipi ile yapılan taleplerdeki kararlılık onun gücünü arttırmaktadır. İkincisi de psikolojik olarak yasakta bir cazibe vardır. “İnsan yasağa karşı hırslılık gösterir.”⁷ sözü bunu ifade eder.⁸ Ancak yasağın olumlu tutum geliştirmede ve irade eğitiminde önemli bir araç olduğunu da belirtmek gerekir. En önemlisi hürriyetin mutlak olmadığını, insanın sınırlılıklar içinde hayatına devam etmesi gerektiğini anlatan ve kurallı yaşamı öğreten bir özelliğe sahip olmasıdır. Cennette, Hiz. Âdem ve Hiz. Havvâ’ya bir ağaca yaklaşmalarının talep edilmesi; Hiz. Sâlih’in (a.s.) kavmine deveye dokunmalarının yasaklanması (Şu’arâ, 26/155-156); Câlût’a karşı savaşmak üzere giden Tâlût’un ordusuna nehirden bir avuçtan fazla su içmemelerinin istenmesi (Bakara, 2/249); İsrailoğullarına cumartesi günü balık avlamalarının yasaklanması (A’râf, 7/173); Muhammed ümmetine ‘hacc’daki ihram yasakları (Mâide, 5/94) bu açıdan açıklayıcı örnekler olması bakımından önemlidir.

Bütün bunlardan çıkan sonuca göre emir ve yasak kalıpları çerçevesindeki talepler, yapılan nasihatlar insanın iradesine müdahale şeklinde anlaşılabilirliği için tepkisel bir reflekse zemin oluşturur. O zaman

*Zaman içinde çocuk
bu sevgi ortamı içinde
adım adım / tedrici
olarak beceriler
kazanır ve kendi
değerini doğrulayan
yeterlilik duygusu
gelişir, iç dünyasında
hoşnutlukla
sürdürdüğü
başarılarla kavuşur.*

babanın velayet yetkisini kullanırken çocuğunun sınırlarını çizmesi, ona yasalar koyması ve talepleri konusunda kararlılık göstermesi nasıl verimli bir sonuca dönüşebilir? Çünkü Kur’ân-ı Kerîm, babalara ve çocuklara yemin eder (Beled, 90/3). Devamında insanın sıkıntılar içinde yaratıldığına (Beled, 90/4) dikkat çeker. Bu, bir taraftan baba-oğul arasındaki ilişkinin önemine ama aynı zamanda bu sınavın çetin oluşuna işaret ederken diğer yandan kuşaklar arası süreçlerin iyi yönetilmesi, bu konuda titizlik gösterilmesinin zorunluluğunu da anlatır. Nitekim “hâlden hâle geçeceksiniz” ayeti (İnşikâk, 84/9) de bu yöndeki değişimin sosyolojik gerçekliğine dikkat çeker.

Baba-çocuk ilişkisinin sağlıklı bir zeminde gelişebilmesi ve onun taleplerinin çocukta karşılık bulabilmesi için şu üç şey gereklidir:

Birincisi babanın çocuğa olan karşılıksız sevgisi, onu takdir etmesi çocuğun sevgisinin ona geri dönmesini sağlar. Birisini sevmenin aynı zamanda onun değerinin kabullenildiği anlamına da geldiği için çocuk ebeveyn nezdinde kendi değerinden emin olur, onlara güven duyar, onların sevgisinin şartsız olduğunu tecrübe eder. Zaman içinde çocuk bu sevgi ortamı içinde adım adım/tedrici olarak beceriler kazanır ve kendi değerini doğrulayan yeterlilik duygusu gelişir, iç dünyasında hoşnutlukla sürdürdüğü başarılarla kavuşur. Çocuğa olan sevgi ve onun çocukta oluşturduğu güven duygusu kendisini anne-babaya bağlar, onlara sevgisi artar, bu sayede onların verdiği emirleri kabule eğilimli olur, onların saygıya değer olduklarını kabullenir, onlara benzemeye çalışır ve gerekçesini düşünme yetisine sahip olmadığı için onların emirlerini ve kendisi ile ilgili yargılarını şartsız kabul eder.

Saygı, çocuğun ebeveynini model alması ile sonuçlanır. Bu ilişkinin zedelenmemesi için babanın söz-eylem bütünlüğüne dikkat etmesi gerekir. Çocuğun taleplere tahammülünün sebebi kendisini seven, güvenen güçlü kişilerin kendisini muhatap aldığını, değer verdiğini ve aynı zamanda bunlara uygun davranarak söz-eylem tutarlılığı sergilediklerini görmesi sebebiyledir.

Sevgi ve rehberliğin olmaması, baskı, tehdit ve misillemelerle baba-çocuk ilişkisi sağlıklı şekilde kurulamaz ve beklenen sonuçlar elde edilemez.⁹

İkincisi çocuk ile oyun oynamak önemlidir. Çocuk hayatı en iyi baba oyunu ile öğrenir, hayal dünyasını onunla geliştirir ve hayata onunla hazırlanır. Aynı zamanda bu çocuğa verilen değer bir ifadesidir.

Üçüncüsü çocukların yaşına uygun sorumlulukların verilmesi aileye ortak edilmesi anlamına gelir ve aile kimliği ve aile aidiyeti kazanmada önemli rol oynar.

Özellikle özdeşim kuracağı dönemde babanın olmayışı ya da ilgisizliği çocukları başka figürlere yönlendirir ve onları rol model almaya götürür.

Özellikle bu üç hamle ile çocuğun aileye bağlılığı ve aile kimliğinin oluşması sonucu babanın talepleri büyük ölçüde kabul görür.

b- Velayet Eksikliğinin Sonuçları

Babaların ilgisiz tavrının çocukların toplumsal ve duygusal gelişimine olumsuz etki yaptığı bilinmektedir. Konu ile ilgili çalışmalarda, çocukların babalarıyla sağlıklı ve yeterli bir iletişim içinde olmadığına ya da pozitif erkek rol modelleri ile karşılaşmadığında dikkat ve duygudurum bozukluğu yaşadıkları, erkeklik kimliklerini başkalarına bakarak oluşturdukları, bir çete liderini model alma, uyuşturucu, alkol gibi kötü alışkanlıklara saplanma, kendini bilgisayar oyunlarına kaptırma gibi sonuçlarla karşılaştıklarına dair tespitler bulunmaktadır.¹⁰ Özellikle özdeşim kuracağı dönemde babanın olmayışı ya da ilgisizliği çocukları başka figürlere yönlendirir ve onları rol model almaya götürür.

Öte yandan baba ihmalinin hayatlarının ilerleyen dönemlerinde çocuklarda madde bağımlılığı, çeteleşme, şiddet, kızlarda ergenlik döneminde hamilelik, hırsızlık, yağma, gasp, geçimsizlik gibi toplumsal sorunlara sebep oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmacılar, yeterli ölçüde baba ilgisi görmeden büyüyen ve sadece annesi tarafından büyütülen çocukların okul başarılarının düşük, çevreyi araştırmalarının kısıtlı olduğunu, davranış bozukluklarının bulunduğunu, duygusal açıdan daha bağımlı ve güvensiz olduklarını, ergenlik döneminde uyum sorunu yaşadıklarını ifade etmektedirler. Babanın, annenin iş birlikçi ve diğerkâm nitelikli tutumlarına göre yönlendirici tutumunun, kendini ifadede model olmasının, uyarılma ve risk alma konusunda daha aktif rol almasının çocukların güçlenmesinde ve dış dünyaya açılmasında büyük önem taşıdığı, çocuğun bilişsel gelişimi ve problem çözme becerilerini artırdığı, özgüven ve psiko-sosyal uyumlarını arttırdığı tespit edilmiştir.¹¹

Hidâne, çocuğun bakımı ve terbiyesi ile ilgili bir kavramdır, merkezinde şefkat vardır, bu da kadının yaratılışında bulunan bir annelik enerjisidir. Bu sebeple kaynaklarımızda şefkat anne üzerinden anlatılmıştır.

Günümüzde babanın sahip olduğu velâyet görev ve yetkisi ile annenin hidâne vazifesinin yerine getirilmesi olumsuz etkilenmiş ve sorumluluklarını yerini getirmek için ihtiyaç duyduğu güçte kayıplar oluşmuştur. Otoritenin ve yeterli enerjinin olmadığı yerde verimli bir eğitimden söz edilemeyeceği de açıktır. Genel anlamda söylemek gerekirse günümüz dünyasında bu otoriteyi zayıflatan üç husus öne çıkmaktadır:

Birincisi, sosyal ve hukuki çerçevede otoritelere karşı muhataplarının korunduğu bir zihniyet dünyasının inşa edilmesi, bu bağlamda insan hakları, bireysel özgürlükler, kişisel gelişim, kişisel tercihlere saygı gibi modern içerikleriyle yeni değerlerin devreye girmesi aile içinde anne-babaya karşı çocukları, kocaya karşı kadını, kamu otoritesine karşı vatandaşı, özelde ve kamu sektöründe yöneticiler karşısında çalışan-

ları güçlendiren bir yapı inşa etmiştir. Dünyada şeytan, insanda nefis var oldukça hangi yaş kuşağında olursa olsun insanın içten ve dıştan kontrol edilmeye, bunun için de her zaman ferdi özgürlükler ile diğer insanların hakları arasındaki makul dengeyi koruyacak mekanizmalara ihtiyaç olacaktır.

İkincisi, teknolojik imkanların bireyciliği ve kurum dışı etkileşimi güçlendirmesi hiyerarşik düzen içinde bir çatışma ortaya çıkarmıştır. Bu da en fazla babalar ile çocuklar arasında bir aile sorununa dönüşmüşse benzerdir. Bunun için çocukları, yaşlarına göre sosyal sorumluluk faaliyetlerine, kabiliyetlerine göre teknolojik bağımlılığı önleyecek birtakım sanat ya da zenaat etkinliklerine yönlendirmek, teknoloji okur-yazarlığını yaygınlaştırmak gerekir. Bu sadece çözüm önerilerinden birisi olabilir.

Üçüncüsü, modern iş hayatında ekonomik güç elde eden kariyerli kadının çocuğu ile ilişkisini sıcak ev ortamına göre daha soğuk atmosfere sahip resmi kurumlara devretmiş olmasının ortaya çıkardığı zorluklardır.

Bu sorunları aşmak için bebeğin doğumuyla birlikte babanın velâyet, annenin hidâne vazifesini gerektiği şekilde yerine getirmelerinin, maddi-manevi donanımlarını sağlamanın önemine vurgu yapmak gerekir. Bunun için çocuklarına yeterli vakit ayırabilecek anne-babanın iki avantajından bahsedilebilir:

Birincisi, çocuğun fitrat üzere yaratılmış olması.¹² Bu onun dini-ahlaki değerlere yatkınlığının bir yaratılış gerçekliği olduğunu ifade eder.

İkincisi de çocuğun, doğduğu ailede ilk etkileşimini anne-babası ile yaşaması ve bağlanma ihtiyacını, yakınlığı sebebiyle onlar üzerinden gidermesi, doğduğu andan itibaren onları taklit etmesi, onları model almasıdır.

Sevgi, güven ve bağlanma yaratılış gerçekliğine bağlı bir ihtiyaçtır. Bunu aile içinde anne-babadan karşılayamayan çocukların buldukları insanlara kaymaları o yoksunluğun doğal bir sonucudur.

Ergenlik dönemlerinde çocuklar, akranlarından aldıkları açık ve kapalı tepkilere karşı son derece hassastırlar. Hatta bunu takıntı haline getirebilirler. Arkadaşlarının onayı, ailesinin onayının önüne geçebilir. Ergenlik çağındaki gençler için akranları tarafından onaylanmamak ölüm gibidir. Uyum sağlamak ise her şeydir.¹³ Bu noktada önemli olan husus şudur: Çocuklara doğduğu andan itibaren gösterilen ebeveyn ilgisi ve bu sayede aileye oluşan bağlılık sayesinde çocuklarla bu tür süreçleri yönetmek daha kolay olabilir.

Anne ile çocuk arasında bir defa bağ kurulunca çocuklarını kolay kolay terk etmedikleri belirlenmiştir. Bu öyle bir bağdır ki bebek yetişkinlik çağına gelip yuvayı terk ettiğinde bile anne takibi devam eder, çocuklarıyla temasının kesilmesi ona acı verir ve panikler.

KAYNAKÇA:

1. Louann Brizendine, The Female Brain, New York 2006, p. 69.
2. Mustafa Şengün, "Anne-Baba Tutumuna Göre Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XII/23 (2013), s. 214.
3. Tirmizi, "Birr", 33; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, III, 412; IV, 77, 78.
4. Fahrüddin er-Râzi, Mefâti-hu'l-gayb, Beyrut 1420, XXII, 115; Kurtubî, el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'an (nşr. Ahmed el-Berdûni-İbrahim Ettafayyîş), Kahire 1384/1964, XI, 263.
5. Müslim, "Tahâret", 1; Nesâî, "Zekât", 1; Tirmizî, "Cum'u'a", 80; "De'avât", 85; İbn Mâce, "Tahâret", 5; Dârimî, "Vudû", 2, Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, III, 321; V, 342, 343, 344.
6. Kâsımî, Mehâsinü't-te'vil, Beyrut 1418, VI, 425.
7. Fahrüddin er-Râzi, II, 257, XXIII, 304; Nizamüddin en-Neysâbüri, Garâibü'l-Kurân, Beyrut 1416, I, 268, III, 219, 275, 341, 438, V, 143.
8. Bu konuda geniş bilgi için bk. Saffet Köse, İslam Hukuku Açısından Kanuna Karşı Hile ve Hile-i Hile-i Şer'iyye, İstanbul 2020, s. 138-145.
9. John Rawls, A Theory of Justice (revised edition), Oxford 2000, p. 405-409.
10. Mesela bk. Philip Zimbardo-Nikita D. Coulombe, Man Disconnected, How Technology has Sabotaged What it Means to be Male, London 2015, p. 53-54.

2- Annenin Hidanesi

Hız. Peygamberin sünneti¹⁴ ve bu doğrultudaki sahabe uygulamaları¹⁵ ulema arasında çocuğun hidânesinin anneye ait olduğu konusunda bir ittifak oluşturmıştır. Hidâne, çocuğun bakımı ve terbiyesi ile ilgili bir kavramdır, merkezinde şefkat vardır, bu da kadının yaratılışında bulunan bir annelik enerjisidir. Bu sebeple kaynaklarımızda şefkat anne üzerinden anlatılmıştır.¹⁶ Çocuğunun iç dünyasını şefkatiyle ve bu enerjinin kazandırdığı güç ile terbiye ederek bizzat anne şekillendirir. Merhum Aliya İzzetbegoviç'in (ö.2003) hatıratında bu konu özenle ifade edilmiştir. Der ki:

"Hayatımda ailemden aldığım İslami terbiyenin büyük payı var. Rahmetli annem çok dindar bir kadındı. Ona karşı derin bir sevgi besliyorum ve onun sevdiği her şey bende sevgi uyandırıyor. Ben dindarlığımı annemin dindarlığına borçluyum. Dini eğitime annemin telkinleriyle ilgi duydum. Sabah namazına annem kaldırırdı ve çok zor kalkardım. Camiye gittiğimde imam sabah namazında Rahman suresini okurdu. Gün doğarken imamı selamlayıp camiden ayrılırdım. Sabahları baharın o güzel kokuları içinde camiden eve dönüş yolları bana büyük mutluluk verirdi..."¹⁷

Bir annenin çocuğuna vereceği en değerli hediye şefkattir. Çocuk bunu annesinden alır. Bunun için en önemli şey annenin çocuğuna ilgisi ve onunla geçireceği verimli zamandır. Bu ilgi ya da ilgisizlik çocukların güven ve güvenlik devrelerini etkiler ve bu torunlara kadar gidebilecek bir süreci ifade eder. Çünkü kızlar annelik tutumlarını annelerinden miras alırlar. Anne ile kızı arasındaki bağ, bakım ve ilginin kalitesi sonraki kuşaklarda etkisini gösterir ve bu üç kuşak devam edebilir.

Araştırmalar, sevgi, ilgi, güven içinde büyüyen çocukların daha zeki, daha sağlıklı, daha başarılı ve stresle başa çıkmada daha becerili olduğunu ortaya koymuştur. Bunlar çocuğun hayat boyu kullanacağı ve kendisinden sonraki kuşaklara da transfer edeceği özelliklerdir. Anne sevgisinden ve ilgisinden mahrum büyüyen çocukların ise sinirli, dikkat sorunu bulunan, korkak ve endişeli, hemen panikleyen, hastalıklı ve hiperaktif yetişkinler olarak öne çıktıkları belirlenmiştir.¹⁸

Bir çocuğun en fazla ihtiyaç duyduğu şey karşılıksız sevgi ve güvenli bağlanmadır. Çocuğun en verimli şekilde annesine güvenle bağlanabileceğine dair bulgular anneliğin değeri açısından kıymetlidir.

Anne-çocuk ilişkisi hamilelik başladığı andan itibaren kurulur. Şayet dış sebepler bunu olumsuz etkilemez ise bu kopmaz bir bağlıdır.

Çünkü kadının genetik kodlarının derinliklerinde annelik güdülerini hareketlendiren kodlar vardır. Annelik güdüsü hamilelik müddetince hormonlar tarafından beslenir, çocuğun doğumuyla daha da etkinleşir, fiziki temas bu güdülerini daha da güçlendirir.¹⁹

Çocuğun rahimdeki serüveni, doğuşu, dokunuşu, kokusu ve anesine teması anne beyrinde yeni nörokimyasalların oluşumunu sağlar ve oksitosin miktarındaki devasa artışın tetiklemeyle beyindeki annelik devreleri güçlenir. Bu değişimler bebeğine odaklanmış ve saldırganlaşacak kadar korumacı bir anne motivasyonu oluşturur. Artık anne bebeğine kimseye olmadığı kadar bağlıdır.²⁰ Emzirme ile bu bağ zirveye çıkar.²¹

Anne ile çocuk arasında bir defa bağ kurulunca çocuklarını kolay kolay terk etmedikleri belirlenmiştir.²² Bu öyle bir bağlıdır ki bebek yetişkinlik çağına gelip yuvayı terk ettiğinde bile anne takibi devam eder, çocuklarıyla temasının kesilmesi ona acı verir ve panikler.²³

Anne-çocuk arasında kurulan güçlü bağ ve anne şefkati, baba otoritesi aleyhine kullanılan bir güce dönüşür; anne, babanın velayet görevini ifası için kendisine yardımcı olmayı bırakırsa bu tutum sadece ileriki hayatında çocuk aleyhine bir durum değil, aynı zamanda tüm aileyi etkileyecek bir olumsuzluğa dönüşebilir.

Araştırmalar hangi sebeple olursa olsun -çocuk sayısı, ekonomik zorluklar, kariyer önceliği gibi- anne ilgisini yeterince yaşamamış olan çocukların kendileriyle aralarındaki bağın zayıf olduğunu, bunun da aradaki güven duygusunu olumsuz yönde etkilediğini, daha da kötüsü bu ilgisizlik ve sonuçlarının nesilden nesile geçen bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.²⁴ Dolayısıyla bir annenin kızına yapacağı annelik, onun kendi çocuklarına nasıl annelik yapacağını da belirleyici özellik taşımaktadır.²⁵

KAYNAKÇA:

11. Yaşar Kuzucu, "Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi", Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, IV/35 (2011), s. 82, 84 ve buradaki referanslar.
12. Buhari, "Cenâiz", 79, 80, 93; Müslim, "Kader", 22-25.
13. Louann Brizendine, The Male Brain, p. 65
14. Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II, 182; Ebû Dâvûd, "Talâk", 34, 35, 36; Serahsî, V, 211; Cemâlüddin ez-Zeylaî, Nasbu'r-râye (nşr. Muhammed Avvâme), Beyrut 1418/1997, III, 265-266.
15. İbn Abdilber, el-İstizkâr (nşr. Sâlim M. Atâ-M. Ali Muavviz), Beyrut 1421/2000, VII, 290.
16. Saffet Köse, Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar, s. 188 vd.
17. <https://www.gzt.com/gen-c-motto/cehresinde-golgesi-olmayan-bir-lider-aliya-izzetbegovic-3768661> erişim tarihi: 01.07.2024.
18. Louann Brizendine, The Female Brain, New York 2006, p. 108-111.
19. Bk. Brizendine, The Female Brain, p. 95.
20. Brizendine, The Female Brain, p. 96.
21. Brizendine, The Female Brain, p. 106, 107.
22. Brizendine, The Female Brain, p. 42.
23. Brizendine, The Female Brain, p. 115.
24. Brizendine, The Female Brain, p. 110.
25. Brizendine, The Female Brain, p. 110.

Cennetin Çocukları

RAMAZAN OKAN

Denetçi

Çocukların beyazperdede görünmesi neredeyse sinema tarihi kadar eskidir. Çocukların sinemada ilk defa yer alması Lumier kardeşler tarafından çekilen 1895 tarihli “Sulanan Bahçıvan” filminde olmuştur. Sinemanın ilk yıllarında çocuk doğal haliyle olduğu gibi beyazperdeye aktarılmıştır.

Senin çantanın oğlum
Bir gözünde gülücüklerin vardı
Ağlayan çocukların yanaklarına yapıştırdın
Bir gözünde defterin vardı
Ki her yaprağında
Yıldız gibi çırpınırdı minik kalbin.
Bir gözünde üzüntülerin vardı
Saklardın.
Bir gözüne de kuşlar yuva yapmıştı.
Kulbundansa Keremcik
Kedercikler sızardı.
Çantan ne ağır çantaydı

Alaeddin ÖZDENÖREN

K üçüçük bir ayakkabıya dünyayı sığdıran iki kardeşin öyküsü. Elbette modern dünyanın kimilerine göre imkan sayılan sunduklarından, yönetmen Mecid Mecidiye göre ise kir ve pisliklerinden arındırarak.

Çocukların beyazperdede görünmesi neredeyse sinema tarihi kadar eskidir. Çocukların sinemada ilk defa yer alması Lumier kardeşler tarafından çekilen 1895 tarihli “Sulanan Bahçıvan” filminde olmuştur. Sinemanın ilk yıllarında çocuk doğal haliyle olduğu gibi beyazperdeye aktarılmıştır. Tarihte yerini büyük buhran olarak alan 1930’lu yıllardan sonra ise çocuk artık bir karaktere bürünmüş ve ilerleyen yıllarda modern dünyanın ve modern sinemanın birçok şeye yaptığı gibi metalaştırılmıştır. Artık çocuk, her şey gibi bir endüstrinin parçasından ibarettir.

Tilki Kim, Karga Kim, Peynir Nerede?

Beyazperde, televizyon ekranı, dijital ekran, hologram, metaverse, yapay zeka. Modern insanın ölümsüzlük arayışlarının birer tezahürü

mü yoksa? Yaratıcı karşısında acziyetin, külli irade karşısında teslimi-
yetin hazzı yerine yeni bir dünya ve yeni bir insanlık meydana getir-
meye çalışmanın verdiği gücün hazzı mı?

Hollywood sinemasındaki -ki kendileri kültürel hegemonyanın en
önemli aktörüdür- süper kahramanlar, ölümsüz karakterler bize ne an-
latmaya çalışıyor. Ya da beyazperdede herkesi hatta hayvanları bile bir-
çok tehlikeye rağmen kurtaran karakterler Filistin’de Gazze’de neredel-
ler. Bunlar birer modern masal mı? Tilki kim, karga kim, peynir nerede?

Tüm bu sorulara tarih boyunca ve dolayısıyla sinema tarihi boyunca
da bazı sinemacılar cevap bulmaya çalışmışlar ve biz beyazperdede in-
sanı anlatacağık, dertlerini, sevinçlerini, yapıp ettiklerini ya da yap-
madıklarını demişlerdir. Özellikle 1960’lı yıllarda Fransa’da ve İtalya’da
böyle düşünen ve bu fikirlerini hayata geçiren sinemacıları bugün Fran-
sa’da “yeni dalga” İtalya’da “yeni gerçekçi” olarak adlandırıyoruz.

İran’a sinemayı ilk getiren Kaçar Hanedanı Muzafferüddin Şah ol-
muştur. 1900’de Avrupa’da seyahate çıkan Şah, ziyaretlerinden birinde
sinematograf cihazıyla tanışmıştır. Bundan etkilenmiş ve cihazı satın
almak için dönemin saray fotoğrafçısı olan Mirza İbrahim Han Akkas-
başı’na emir vermiştir. Ermeni kökenli Ohanes Oganyans, İran’da ilk
film üreten kişi olmuştur. Oganyans, 1929’da İran’ın sessiz ilk uzun
metraj filmi, “Abi ve Rabi”yi çekmiştir. Ülkenin ilerleyerek gelişmesi-
nin vurgulandığı film, Rıza Şah’ın İran’ı modernleştirme çalışmaları
yaptığı yıllarda bir propaganda aracı olarak gündeme gelmiştir.

İran sinemasında yüzyıl başında yaşanan süreç bizlere hiçte yabancı
gelmiyor. Benzer süreçleri bu coğrafyada bizler yaşadığımız gibi dünya
üzerinde birçok ülke de yaşadı. Sinema ile kültür ve sanatın diğer unsur-
ları “modernleşme”nin birer argümanı ve propaganda aracı oldu.

1960’lı yıllarda bazı İranlı sinemacılar yukarıda belirtilen akımlar-
dan etkilenmiş olsa da İran sinemasında asıl kırılma 1980’li yıllarda ya-
şanan devrim ile olmuştur. Deyim yerindeyse devrimden sonra sinema-
cılar filmlerde kendi kültürel kodlarını anlatmak, toplumsal sorunları,
değerleri, kavramları yalın bir dille ifade etmek için sinema yapmaya
başlamışlardır. Bu durum bu sinemacıların “yeni dalga” ve “yeni gerçek-
çi” sinema akımlarıyla yollarının kesişmesine neden olmuştur.

En İyi Film Ödülü

Mecid Mecidi de bu sinemacıardan biridir. 17 Nisan 1959 tarihinde
Tahran’da doğan Mecid Mecidi, tiyatrodan oyunculuğa başladığında he-
nüz 14 yaşındadır. Küçük yaşlardan itibaren annesinin Kur’an okuma
medresesine yazıldığı görülen Mecidi, 1979’da Dramatik Sanatlar Fakül-
tesi’ni kazanmıştır. Mecidi’nin eğitimi 1979 devriminde üniversitelerin

1997 yılında
“Cennetin Çocukları”
filmiyle uluslararası
alandaki büyük bir
başarı yakalayan
yönetmen Mecid
Mecidi, bu filmiyle
Montreal Uluslararası
Film Festivali’nde
En İyi Film Ödülü’nü
kazanmış ve Oscar’da
En İyi Yabancı
Film dalında aday
gösterilmiştir.
Bununla birlikte
film uluslararası
festivallerden çok
sayıda ödül almıştır.

geçici olarak kapatılmasıyla yarıda kalmıştır. İlk uzun metraj yapım Baduk'u 1992 yılında çekmiştir. 1997 yılında "Cennetin Çocukları" filmiyle uluslararası alanda büyük bir başarı yakalayan yönetmen, bu filmiyle Montreal Uluslararası Film Festivali'nde En İyi Film Ödülü'nü kazanmış ve Oscar'da En İyi Yabancı Film dalında aday gösterilmiştir. Bununla birlikte film uluslararası festivallerden çok sayıda ödül almıştır.

Kıymetli okuyucular "biz bir film eleştirisi okuyacaktık bu kadar bilgiye ne gerek vardı" diyebilir elbette. Ancak sanatsal bir ürünün ne olup ne olmadığı, bugün nerede durduğu ve bize ne anlattığını anlayabilmek için tarihsel süreci, var olduğu coğrafyayı ve çekildiği koşulları bilmek önemli olsa gerek.

Ali ve Kardeşi Zehra'nın Hikayesi

Gelelim filmimize. Ali, kardeşi Zehra'nın tamirciden aldığı ayakkabılarını manavda kaybeder. Yeni bir ayakkabı alacak durumu olmayan babasını sıkıntıya sokmamak için Zehra'dan bunu gizlemesini ister ve okula giderken kendi ayakkabılarını vereceğini söyler. İki kardeş farklı zamanlarda okula gittiklerinden ayakkabıyı değiş tokuş ederler. Bu durum onlar için oldukça zordur, ayakkabıyı birbirlerine yetiştirebilmek için her gün kan ter içinde koşarlar. Ali okula zamanında yetişemediği için müdür yardımcısından azar işitir. Zehra ise yaşlıları güzel ayakkabılar giyerken büyük, kirli ve yırtık bir ayakkabı giymenin üzüntüsünü yaşar; abisini şikâyet etmek, babasını güç duruma sokmaktan ve huzursuzluk çıkarmaktan başka bir işe yaramayacağı için susar. Bu duruma sebep olduğu için vicdan azabı çeken Ali, okullar arası düzenlenen koşu yarışmasından ödül olarak üçüncüye ayakkabı verileceğini öğrenir ve kardeşi Zehra için yarışmaya kayıt yaptırır.

Film kaybolan ayakkabı ve bu durum karşısında iki kardeşin gösterdiği tepkiyi minimum diyalogla ve bolca alegori ve imgeyle anlatmaya çalışıyor. Bu durumun Mecidi sinemasının karakteristik özelliklerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Anlatmak istediklerini sözden çok (kâl), davranışla, bakışla jest ve mimikle (hâl) anlatmayı tercih eder. Aslında yakın dönem İran sinemasında bu üslup hakimdir. Vurgulamak istediğiniz duygu veya değer ne kadar yüceyse bunu hâl ile anlatmak o kadar kıymetli ve kalıcıdır der gibidir.

Çocukların isimlerinin Ali ve Zehra olması Hz. Ali ve Hz. Fatıma'ya (Zehra) atfendir. Aynı şekilde Mecidi bir sonraki filmi olan Cennetin Renginde âmâ olan baş karakter çocuğun ismini Muhammed koymuştur. Mecidi sinemasında çocuk, isimleriyle bile modern sinemanın ve modern dünyanın dayattıklarına bir meydan okumadır.

Filmin ilerleyen sahnelerinde Zehra ayakkabısını bir kızın ayağında görür ve ayakkabısını alabilmek umuduyla abisiyle birlikte kızı takip

Film kaybolan ayakkabı ve bu durum karşısında iki kardeşin gösterdiği tepkiyi minimum diyalogla ve bolca alegori ve imgeyle anlatmaya çalışıyor. Bu durum Mecidi sinemasının karakteristik özelliklerinden biridir. Anlatmak istediklerini sözden çok (kal), davranışla, bakışla jest ve mimikle (hal) anlatmayı tercih eder.

eder, ancak kızın babasının âmâ olduğunu görünce ayakkabıyı istemekten vaz geçerler.

Filmin bir bölümünde Ali babasıyla birlikte zengin mahallelerinde bahçıvanlık yapmak için bisikletle iş aramaya gider. Burada modern ve yüksek binalar, arabalar yoksul insanların modern dünyada ruhen ve bedenlen yok olmaya mahkûm olduklarını -olacaklarını- dikte etmeye çalışan zihniyete karşı bir tavır alıştır adeta. Babasının bahçıvanlık yaptığı evde uyuyakalan zengin çocuğu mu gerçek uykudadır yoksa, bir zamanlığına da olsa oyuna dalıp giden Ali mi gerçek uykudadır.

Film boyunca baba ve anne karakterlerini oynayan kişilerin isimlerini neredeyse hiç duymayız. Anne karakteri hiç göz önünde değildir. Ama Ali ve Zehra'nın evinde bir düzen hakimdir. Bunu sağlayan hiç şüphesiz annedir. Kapitalist öğretilerde "görünmez el" olarak nitelendirilen kavram adeta Mecidi sinemasında ete kemiğe bürünmüştür. Bir sonraki film olan Cennetin Renginde aynı rolü babaanne üstlenmiştir.

Filmin sonuna doğru Ali üçüncüye spor ayakkabı veren bir yarışma ilanı görür. Kazanacağı ayakkabı ödülünü kardeşine vereceğine söz vererek yarışmaya başvurur ve katılır. Yarışma boyunca ikinci ve dördüncüyü kollayarak koşar. Ancak yarışın sonlarına doğru dördüncünün kendisini geçme ihtimaline karşı hızlanır ve bu hızla yarışmayı birinci bitirir. Bir yarış ilk sırada bitirip üzülen bir çocuğun olduğu tek film sinema tarihinde belki de bu filmidir. Bu sahnede modern dünyanın, rekabetçi, sürekli birinci olma ve mutluluğun ancak birinci olanın hakkı olduğu fikrine bir karşı duruş gibidir.

Bir Çocuk Saflığıyla Direnebiliriz

Mecidi sinemasında aslında yakın dönem İran sinemasında çocuk karakterler saflığın yanında mücadele ve sorumluluğun sembolü gibidir. Daha doğru bir ifadeyle modern dünyanın dayattıklarına karşı bir çocuk saflığıyla direnebiliriz mesajıdır. Buradaki saflığı temizlik, dürüstlük, bozulmamışlık olarak kullandığımı bilmem söylememe gerek var mı? Kavramlarımız bile iğdiş edilmiş desenize.

Bununla birlikte aile adeta çocuğun kendi problemini kendisinin çözmesini istercesine göz önünde bulunmaz, ancak çocuk sadece kendi problemine odaklanır ve onu çözmeye çalışır. Abbas Kiarostami'nin "Arkadaşımın Evi Nerede" filminde de olduğu gibi. Çocuk terbiyesinde modern zamanlarda tartışılan hak ve sorumluluk temelli yaklaşımın bir remzidir bu aslında.

Yukarıda Mecidi sinemasında alegori ve imgelerin sıklıkla kullanıldığından bahsettik. Bu filmde de olduğu gibi, filmlerdeki akarsular canlılığı ve hayatı; ağaçlar sabit kalmayı, yalnızlığı ve

*Kültürde sanatta
ve diğer alanlarda
ruh dünyamızı
bu toprakların
kadim değerleriyle
beslemek, annenin
anne, babanın
baba, kardeşin
kardeş olduğu bir
aile yapısını inşa
etmek, bu topraklara
ait bir sinema dili
oluşturmak, savunma
sanayisinde kat
ettiğimiz teknolojik
mesafe kadar
kıymetlidir.*

ululuğu; balıklar ve kuşlar sevinci ve umudu temsil etmektedir. Nitekim yarışmanın sonunda ayakları şişen Ali eve gelip ayaklarını bahçedeki havuza sokarak rahatlamaya çalışır.

Aynı şekilde filmde gerçek mutluluğun ne olduğuna dair seyirciye sorular sorulmaktadır. Ali'nin ve Zehra'nın ayakkabıyı geri almak için kızı takip edip babasının âmâ olduğunu görünce vazgeçmeleri, ya da Ali'nin birinci olduğuna üzülməsi. Gerçek mutluluğun belki de çok şeye sahip olmak değil az şeye ihtiyaç duymak olduğunu söylüyor olabilir mi?

Filmin son sahnesinde baba elinde iki çift ayakkabıyla kapıda görünür. Ancak bu ayakkabıyı çocuklara vermeden film biter. Mecidi bizlere bu kadar mücadeleye gerek var mıydı, teslimiyet içinde olsaydınız nimet ayağınıza gelecekti zaten mi demek istiyor yoksa bir nimete kavuşmak için mücadele kaçınılmaz mı, demek istiyor. Bunun cevabı her bir izleyici için farklı farklı olacaktır muhakkak.

Burada, tüm bunları yaparken Mecidi'nin seyirciyi ağlatmak gibi bir tuzağa düşmemeyi başardığını da takdirle karşılamak gerekir.

Tüm bu yazdıklarımız ışığında sinemada, edebiyatta kısacası sanatın her alanında insanın hakikatini, varlık nedenini, iyiliği, doğruluğu, kardeşliği, aileyi kendi coğrafya ve tarih perspektifinden anlatmak, zaten hayatın her alanında her gün her dakika muhatap olduğumuz modern dünyanın mecburiyetleri karşısında bir liman olarak sığınmaya veya kaçmaya çalıştığımız zaman dilimlerini daha anlamlı kılmaz mı?Kültürde sanatta ve diğer alanlarda ruh dünyamızı bu toprakların kadim değerleriyle beslemek, annenin anne, babanın baba, kardeşin kardeş olduğu bir aile yapısını inşa etmek, bu topraklara ait bir sinema dili oluşturmak, savunma sanayisinde kat ettiğimiz teknolojik mesafe kadar kıymetli olmaz mı?Sürekli bir şeylere sahip olmanın gerçek anlamda mutluluk getirmediğini, paylaşmanın, fedakarlığın, tebessümün maliyetinin çok daha ucuz olduğunu idrak etmek, bir şeyleri anlatmak için büyük büyük laflar etmeye, büyük paralar harcamaya gerek olmadığını görmek, yırtık, eski bir ayakkabıyla okula vaktinde gitmek için verilen çabayı anlamak isteyenler, İran sinemasında da çokça kullanılan çay figürüne nazire yaparcasına çaylarını alıp Cennetin Çocukları filmini hep birlikte izlesinler.

Açılışı bir şiirle yaptık. Kapanışı da müsaadenizle öyle yapalım.

Şimdi tekrar ne yapsam dedirtme bana yarabbi
taşınacak suyu göster, kırılacak odunu
kaldı bu silinmez yaşamak suçu üzerimde
bileyim hangi suyun sakasıyım ya rabbelalemin
tütmesi gereken ocak nerde?

İsmet ÖZEL

*Ali'nin ve Zehra'nın
ayakkabıyı geri
almak için kızı takip
edip babasının âmâ
olduğunu görünce
vazgeçmeleri, ya
da Ali'nin birinci
olduğuna üzülməsi.
Gerçek mutluluğun
belki de çok şeye
sahip olmak değil
az şeye ihtiyaç
duymak olduğunu
söylüyor olabilir mi?*

MERHABA

RECEP GARİP

Şair

Bir eylül tebessümüyle
Sıcakın yalazıyla, yağmurun
hasretiyle, merhaba
Bir dua gibi narin akşamlarda
Ey hüznün sureti ve akşamın deli çayı
Kızıl akşamlara, kınalı kuzulara
Nurlu sabahlara ve yarınlara,
ay vaktinde aya
Şafakta doğan güne, akan ırmağa merhaba

Bir pembe düş gibi giren, titreten
Savrulup savrulup yere düşen
Kaynadıkça bereketlenen aşkın ve yazgının
Sıcacık akışına yol veren
Yüce dağların, al kayaların
yüzündeki aynaya
Yüreğindeki yangına, merhaba

Yemyeşil vadilerin, ay yazmalı gelini,
Sonbahara dursan da ne çıkar?
Itırların, andızların, yayla sakızı
Seni besleyen yağmur yüklü bulutların
Göğermiş bir ekin tarlası gibi
Cennet kesilse göğsümde
Sana tutkunsu baharlar ve yazlar
Kardan ve fırtınadan gayrı ne çıkar?
Ne çıkar, ne çıkar,
bir gül demetiyle, merhaba

Ey yıldız süreğeni, hilal'in komşusu
Ay yıldızlı bayrağım,
dudu kuşum, kar beyazım,
Aziz yurdum, milletim ve memleketim
Ben sana ezelden vurulmuşum
Bir kuş uykusu dizinde uyumuşum
Yeni bir sabaha sende uyanmışım
Ey kara toprağım, can katanım

İlle de vatanım da vatanım
Toprağımda şehit yatanım merhaba
Namlu ucunda ceylan gözlüm
Anasının kuzusu canım sözlüm
Yüce dağlarda kartal nişanım
Yediveren yağmurlarım ibrişim kuşağım
Anadolu bakışlı pehlivanlarım
Can Ahmetlerim,
yâr Mehmetlerim merhaba

Bir rüzgâr gibi kanatlı
Yıldırımlar kadar hızlı ve keskin
Yüreğinde bin semaver kaynatan anayurt
Gökçek bakışlı, şimşek çakışlı oğlanlarım
Ulu çınarlar kadar soylu kızlarım
Kundaktaki hilal kaşlı,
yıldız bakışlı yavrularım
Bir şafak gibi, bir bayrak gibi,
bir aşk gibi, merhaba

Merhaba kınalı kuzum
Al sancağım, mavi turnam, kanaryam
Kızıl kanlar içinde yatan şehidim
Dağlarına kurban, yollarına yorgan
Yüreklerinde ferman bulunan
İnancım, imanım,
tarihim, coğrafyam, merhaba

Merhaba, analar, babalar, emmiler, dayılar
Yüreklere kurşun süren türküler
Yazılacak öyküler, romanlar merhaba
Baharım, yazım, al yazmalım, uçan kuşum
Ben, doğmadan sana vurulmuşum
Canım ülkem, Anadolu'm,
ay yıldızlı bayrağım, vatanım
Tüm kardeşlerim merhaba

Milli Eğitim Bakanlığında Yenilenen Müfredat ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Aileye Bakış

PROF. DR. BAYRAM ÖZER

OMÜ, Eğitim Fakültesi, Öğretim Üyesi

*Bu model,
Osmanlı'dan bu yana
Batı'dan alınan eğitim
modellerine dayalı
uygulamaların sona
erdiği, millî birikim
ve evrensel değerlerin
harmanlandığı
bir sistem olarak
öne çıkmaktadır.*

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM), Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye'nin eğitim alanında yaklaşık iki asırlık serüveninde yeni bir dönemin başlangıcı olarak tanımlanmaktadır. Bu model, Osmanlı'dan bu yana Batı'dan alınan eğitim modellerine dayalı uygulamaların sona erdiği, millî birikim ve evrensel değerlerin harmanlandığı bir sistem olarak öne çıkmaktadır. Özellikle ailenin toplumsal ve kültürel açıdan merkezi bir kurum olarak ele alınması ve ailenin eğitimin merkezine yerleştirilmesi, TYMM'nin felsefi temel taşlarından biridir. Aile, öğrencinin topluma katılmasında ve değerler sistemini içselleştirmesinde en önemli yapı taşı olarak kabul edilmekte, bu çerçevede TYMM'de ailenin rolü eğitimde hiç olmadığı kadar vurgulanmaktadır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin temele aldığı eğitim felsefesinde aileye atıf yaptığı ve aile kurumunun ön plana çıktığı iki önemli vurgu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi "köklerden geleceğe" ifadesiyle hayat bulan, eğitimin merkezine öz kültürümüzü ve medeniyetimizi yerleştirme düşüncesidir. İkincisi ise öğrencinin ruh ve beden bütünlüğü içerisinde ele alınması fikridir. Öğretim programlarının bu iki temel düşüncesinin her ikisinde de aile kurumu ve aile bütünlüğü kavramı önceki programlarda göremediğimiz şekilde

gerekli değeri bulmakta ve aile kurumuna verilen bu değer programlar arası bileşenlerde somutlaşmaktadır. Öğretim programlarının birleştirici üst çatısı olarak da ifade edilebilecek öğrenci profili özellikle huzurlu aile ve huzurlu toplum ifadesiyle ailenin beklenen öğrenci profili tanımlamasında önemli bir yer oluşturmaktadır.

Aile, Mahremiyet ve Eğitim İlişkisi

Günümüzde sosyal medya ve internet, aile bütünlüğü ve mahremiyet üzerinde derin etkilere ve büyük değişimlere sebep olmaktadır. Özellikle internetin yaygınlaşması ve sosyal medyanın günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesiyle birlikte, aile içindeki iletişim dinamikleri, ilişkiler ve öğrencinin mahremiyete bakış açısı bu olgular üzerinde bozucu etkiler bırakmaktadır. Sosyal medya kullanımının aşırı hale gelmesi, günlük hayatın içerisindeki doğal iş ve işlemlerin yerine geçmesine, sosyal medya uygulamaları ve ortamlarına daha fazla vakit ayırmalarına ve aile içindeki gerçek iletişimin zayıflamasına yol açmaktadır. Çocukların ve gençlerin sosyal medya üzerindeki etkileşimleri çoğu zaman aile içindeki sorumluluklarını ihmal etmelerine neden olmaktadır. Ek olarak, sosyal medya kullanımı günlük yaşamın bir parçası haline geldikçe ve hatta günlük hayattaki doğal sorumluluklardan daha fazla zaman almaya başladıkça, maruz kalınan uyarıcılar, kişilerin kendilerini, ailelerini ve yaşam koşullarını başkalarıyla kıyaslamalarına neden olmakta ve bunun sonucunda ise kişisel tatminsizlik ve aile içi çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ailenin birbirine ayırması gereken zamanın önemli bir kısmını internet ve sosyal medya almaktadır. TYMM, bu gerçekleri ve riskleri dikkate alarak ders kitaplarında, etkinliklerde, ödevlerde ve öğrenme çıktılarında öğrencilerin aile bütünlüğünü ve mahremiyetini önlemesini, aile içi iletişimi önemsemesini ve ailenin toplumsal yaşamın ve sosyal düzenin temelini oluşturduğu düşüncesini her fırsatta vurgulamaktadır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde, modern eğitimin önemli bir boyutu olan kişisel haklara saygı ve mahremiyet kavramları aile içinde somutlaştırılmaktadır. Aile içinde mahremiyetin korunması, kişinin toplumsal hayata sağlıklı bir şekilde katılmasında ve kendini güvende hissetmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aile içindeki mahremiyetin korunması, TYMM'nin felsefi duruşunda önemli bir yere sahiptir. Kişinin hem fiziksel hem de manevi açıdan korunması gerektiği düşüncesi, TYMM'nin eğitim felsefesiyle örtüşmektedir. Bu bağlamda aile, öğrencinin hem ahlaki hem de toplumsal açıdan ko-

Günümüzde sosyal medya ve internet, aile bütünlüğü ve mahremiyet üzerinde derin etkilere ve büyük değişimlere sebep olmaktadır. Özellikle internetin yaygınlaşması ve sosyal medyanın günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesiyle birlikte, aile içindeki iletişim dinamikleri, ilişkiler ve öğrencinin mahremiyete bakış açısı bu olgular üzerinde bozucu etkiler bırakmaktadır.

runup geliştirildiği bir yapı olarak kabul edilmektedir. Mahremiyetin korunması, öğrencinin topluma sağlıklı bir şekilde entegre olabilmesi ve kendini değerli hissetmesi açısından önemli görülmektedir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Ailenin Yeri

TYMM, aile kavramını sadece bir sosyal yapı olarak ele almamaktadır. Aynı zamanda ahlaki, kültürel ve manevi değerlerin aktarıldığı en önemli eğitim ortamı olarak aileyi merkeze almaktadır. Bu noktada aile, öğrencilerin karakterinin şekillendiği ilk ve en önemli kurum olarak kabul edilmektedir. Ailede alınan değerler eğitimi, öğrencilerin topluma katılımında ve toplumsal sorumluluk bilincinin gelişiminde hayati bir rol oynamaktadır. Bu nedenle TYMM, aileyi hem öğrencilerin eğitiminin başladığı yer hem de toplumsal normların öğrenildiği ve içselleştirildiği bir mekan olarak görmektedir. Ek olarak TYMM'nin felsefesinde aile, öğrencinin kimlik, aidiyet ve değerler sistemini kazandığı ilk yerdir ve bu bakış açısına göre toplumsal normların ve ahlaki ilkelerin derslerin içerikleri ve öğretim uygulamalarında dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, aile içindeki karşılıklı saygı ve dayanışma, öğrencilerin toplumsal sorumluluk bilinci geliştirmesinde ve güçlü bir karakter inşasında önemli rol oynamaktadır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve Aile Bütünlüğü

TYMM'nin temel felsefesini oluşturan “köklerden geleceğe” anlayışı, eğitim sürecinde kişinin öz kültürünü ve medeniyetini içselleştirerek geleceğe hazırlanması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda aile, öğrencinin kimliğini, değerlerini ve kültürel kodlarını kazandığı en önemli kurumdur. TYMM'ye göre, çocukların ailede kazandığı değerler eğitimi, okulda aldığı akademik eğitimi tamamlayıcı niteliktedir. Özellikle aile içi sevgi, saygı, güven, dayanışma ve sorumluluk gibi değerler, çocuğun toplumsal hayatta sağlıklı ilişkiler kurabilmesi ve karakterinin sağlam temellere oturabilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Bu anlayış çerçevesinde TYMM, öğretim programlarında aile kavramını merkezde tutarak, aile bütünlüğünün korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Öğrenci profili tanımlamasında “huzurlu aile ve huzurlu toplum” kavramlarının öne çıkması, aile içi huzurun toplumsal huzurun temelini oluşturduğu fikrine dayanmaktadır. Aile, bu bağlamda, öğrencinin sosyal sorumluluklarını öğrenmesi ve ahlaki gelişimini tamamlamasında en önemli yapı taşı olarak kabul edilmektedir.

TYMM, aile kavramını sadece bir sosyal yapı olarak ele almamaktadır. Aynı zamanda ahlaki, kültürel ve manevi değerlerin aktarıldığı en önemli eğitim ortamı olarak aileyi merkeze almaktadır. Bu noktada aile, öğrencilerin karakterinin şekillendiği ilk ve en önemli kurum olarak kabul edilmektedir.

Ailenin Eğitimin Temel Dayanağı Olarak İşlenmesi

TYMM eğitimde evrensel yeterliliklerle millî birikimin harmanlandığı bir model olarak tanımlanmakta ve aile kurumunun eğitimin en önemli dayanağı olduğu vurgulanmaktadır. Osmanlı'dan bu yana Batı'dan alınan model'lerle eğitim sisteminin şekillendirilmesi alışkanlığının sona erdiği ve yerli bir felsefi arayışa geçildiği bu modelde, aile, öğrencinin toplumsal hayatta nasıl şekillendiğini anlamada merkezi bir rol oynamaktadır. Eğitim, sadece akademik bilgi aktarımından ibaret değildir. Ahlaki, manevi ve kültürel değerlerle donatılma süreci de öğrencinin eğitiminin bir parçasıdır ve bu sürecin temelinde aile bulunmaktadır.

TYMM'nin aileye verdiği bu değer, öğretim programlarında somutlaşmakta ve her fırsatta vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, aile içinde değerlerin aktarılması sürecinin, öğrencinin kimlik ve karakter gelişimini şekillendiren en önemli unsurlardan biri olduğu düşünülmektedir. Aile, aynı zamanda mahremiyetin korunduğu, kişisel haklara saygı duyulan ve modern eğitimin kişilerin özerkliği ve özgürlüğüne verdiği önemi yansıtan bir ortam olarak görülmektedir. TYMM'de aile, sadece bir sosyal yapı değil, aynı zamanda kişilerin eğitim sürecinin başladığı ve geliştiği temel bir değerler eğitimi ortamıdır.

Aile İçinde Değerler Eğitimi

TYMM, öğrencinin eğitiminin sadece okulda değil, ailede başladığını savunmaktadır. Aile içinde değerlerin aktarılması, öğrencinin toplumsal hayatta nasıl bir rol üstleneceğini belirleyen en önemli süreçlerden biridir. Aile içindeki sevgi, saygı, dayanışma, güven ve sorumluluk gibi temel değerler, öğrencinin karakter gelişimini desteklemekte ve toplumsal sorumluluk bilincini pekiştirmektedir. TYMM, bu değerlerin eğitim programlarında etkin bir şekilde ele alınmasını ve öğrencilerin aile içindeki rollerini ve sorumluluklarını anlamalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, aile kurumunun eğitimdeki rolüne büyük önem atfetmekte ve bu kurumun öğrencinin eğitimi üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Aile içindeki ilişkilerin güçlendirilmesi, öğrencinin topluma sağlıklı bir şekilde katılabilmesi ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmesi için kritik öneme sahiptir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, aileyi eğitimin en temel unsuru olarak ele almakta ve bu kurumun fertlerin eğitim sürecindeki rolüne büyük bir değer atfetmektedir. Aile, öğrencinin toplumsal sorumluluklarını öğrenmesi, ahlaki ve manevi değerlerle donatılması ve karakterinin şekillendirilmesi açısından en önemli kurumdur.

TYMM, sosyal medya ve internetin aile üzerindeki bozucu etkilerini dikkate almakta ve bu etkilerin azaltılmasını sağlayacak eğitim programları geliştirmektedir.

TYMM’de Aile Kavramı ve Eğitim Programlarına Yansımaları

TYMM’nin en önemli özelliklerinden biri, aile kavramını eğitim programlarının temel bir bileşeni olarak ele almasıdır. Aile, öğrencinin eğitiminin başladığı, kimlik kazandığı ve değerler sistemini öğrendiği yer olarak görülmektedir. Aile içinde edinilen değerler, kişinin eğitim sürecinde kazandığı bilgi ve becerilerle birleştirilmekte, böylece öğrenci bütüncül bir şekilde eğitilmektedir. TYMM’de aile, aynı zamanda öğrencinin ahlaki, manevi ve kültürel gelişimini sağlayan bir kurum olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, öğretim programlarında aile kavramına verilen önem, öğrencinin toplumsal hayatta başarılı bir fert olabilmesi için gerekli olan ahlaki ve manevi temellerin aile içinde atıldığına dair bir anlayışı yansıtmaktadır. Aile içindeki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde kurulması, fertlerin topluma katılımının güçlendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Sonuç

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, aileyi eğitimin en temel unsuru olarak ele almakta ve bu kurumun fertlerin eğitim sürecindeki rolüne büyük bir değer atfetmektedir. Aile, öğrencinin toplumsal sorumluluklarını öğrenmesi, ahlaki ve manevi değerlerle donatılması ve karakterinin şekillendirilmesi açısından en önemli kurumdur. TYMM, aile içi ilişkilerin ve değerlerin korunmasını, mahremiyetin sağlanmasını ve öğrencinin aile içinde öğrendiği değerlerin okul eğitimi ile desteklenmesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede, aile, öğrencinin kimlik kazanmasında ve toplumsal sorumluluk bilincinin gelişiminde en temel yapı taşı olarak görülmektedir.

TYMM, sosyal medya ve internetin aile üzerindeki bozucu etkilerini dikkate almakta ve bu etkilerin azaltılmasını sağlayacak eğitim programları geliştirmektedir. Aile içindeki mahremiyetin korunması, aile ilişkilerinin güçlendirilmesi ve aile içi değerlerin aktarılması, TYMM’nin eğitim felsefesinin merkezinde yer almaktadır. Aile, öğrencinin eğitiminin başladığı ve topluma katılımının temellerinin atıldığı en önemli kurumdur ve TYMM, bu kurumu eğitim sisteminin merkezine yerleştirerek öğrencilerin toplumsal hayata sağlıklı bir şekilde katılmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

ÇAGDAŞ MEDE NİYET

ÇAGDASI İYİ NİYET...!

49. yüzyıl
2024

”

Aile bireylerinin televizyon, telefon ve internette geçirdikleri sürenin artması, aile içi iletişim ve sorumlulukların azalması, teknoloji bağımlılığı gibi yeni nesil bağımlılıkların ortaya çıkması tüm bunlardan doğrudan etkilenen aile kurumunun da yeniden güçlendirilmesini elzem kılmaktadır.

Mahinur Özdemir GÖKTAŞ

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı

Sağlam Aile Güçlü Toplumun Temelidir

Yaşadığımız dünyanın aile yapısı üzerindeki etkileri konusunda neler söylersiniz sayın bakanım?

İçinde yaşadığımız 21. yüzyıl büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir süreçle başladı. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişimlerin yanı sıra yakın zamanda yaşadığımız Covid-19 salgını, sa-

vaşlar, iç göçler, deprem, sel yangın gibi doğal afetler, iklim değişikliği gibi olağanüstü durumlar hayatın hemen her alanını derinden etkiliyor. Şüphesiz yaşanan bu değişim ve dönüşümler neticesinde, en köklü ve biricik olan aile kurumumuz da pek çok meydan okumayla karşı karşıya kalmaktadır.

Özellikle içinden geçmekte olduğumuz dijitalleşme sürecinde yaşanan gelişmeler her alanda olduğu gibi aile kurumunda da büyük değişimleri tetiklemiştir. Dijitalleşme, çocukların davranışlarını, sosyal ve duygusal gelişimlerini, aile içi ilişkileri büyük ölçüde değişime uğratmaktadır. Aile bireylerinin televizyon, telefon ve internette geçirdikleri sürenin artması, aile içi iletişim ve sorumlulukların azalması, teknoloji bağımlılığı gibi yeni nesil bağımlılıkların ortaya çıkması tüm bunlardan doğrudan etkilenen aile kurumunun da yeniden güçlendirilmesini elzem kılmaktadır.

Azalan doğurganlık oranları ve yaşanan nüfus, aile yapısını ve toplumsal dinamikleri değiştirmektedir. Genç nüfusun azalması, toplumun geleceği için risk oluştururken, yaşlı nüfusun artması da bakım hizmetlerinin önemini artırmaktadır. Bu dönüşümler karşısında ailelerin desteklenmesi ve nesiller arası dayanışmanın güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu etkileri sosyolojik, dini, kültürel ya da toplumsal bir bozulma ile mi değerlendirmek gereklidir, yoksa bireysel yaşam tercihlerimizin de payı var mıdır?

Aile yapısındaki değişimleri değerlendirirken hem toplum-

sal faktörleri hem de bireysel tercihleri göz önünde bulundurmak gerekir.

Elbette ki bireysel tercihlerin etkisinden bahsetmek mümkündür. Ancak sizin de işaret ettiğiniz gibi aile kurumunda yaşanan değişimlerin nedenlerini pek çok başlıkta incelemek gerekiyor. Bireylerin tercihlerini belirleyen şeyleri de bu başlıklar çerçevesinde anlayabiliriz. Daha önce de söylediğim gibi şu an içinde bulunduğumuz dönemi dijitalleşme dinamikleri belirliyor. Sanayileşme, kentleşme, bireyselleşme gibi sosyolojik olguların bugün itibarıyla geldiği noktayı da dijitalleşme süreci içinden okuyabiliyoruz. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde gerçekleşen baş döndürücü gelişmeler hem toplumu hem de bireyleri derinden şekillendirmektedir. Bilgi edinme, iletişim kurma, sosyalleşme yöntemlerimizin değişmesi tercihlerimizi, beklentilerimizi, önceliklerimizi de değiştirmektedir. Tüm bunların aileyi tanımlama şeklini, aile kurma motivasyonlarını etkilememesi düşünülemez. Biz de bir taraftan yaşanan bu dönüşümü anlamaya ve değişimin istikametini kestirmeye çalışırken, mevcut şartlarda karşımıza çıkan sorunları çözmeye, var olan yöntemlerimizi de sürekli güncellemeye çalışıyoruz. Tahmin edeceğimiz üzere, bu dinamik ve sürekli teyakkuzda olmamızı gerektiren bir süreç.

“

Aile Bakanlığı olarak ülkemizde ilk defa aile odaklı politikalara temel teşkil edecek “Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)”nı hayata geçirdik.

”
Aile kurumunun korunması ve sürdürülebilirliği, toplumumuzun geleceği için büyük önem taşıyor. Bu nedenle, bakanlık olarak aile yapısını güçlendirmek, aile bireyleri arasındaki ilişkileri sağlıklı hale getirmek ve toplumsal refahı artırmak adına birçok yeni projeyi hayata geçirmeyi planlıyoruz.

Elbette ki Türk aile yapısında-ki bu olumsuz değişimleri tek başına bir Bakanlığın faaliyetleri ile düzeltmesi, engellemesi mümkün değil, ancak Bakanlığınızın bu doğrultuda bir temel eylem planı var mıdır?

Bakanlık olarak aileyi güçlendirme motivasyonu, aile odaklı hizmet sunumu yapan tüm paydaşlarımızla birlikte aileleri olumsuz yönde etkileyecek her türlü etmene yönelik önlemleri ve aile yapısını güçlendirici faaliyetleri içeren bir eylem planı üzerinde çalıştık.

Ülkemizde ilk defa aile odaklı politikalara temel teşkil edecek “Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)”’nı hayata geçirdik. Eylem planımız, 15.05.2024 tarihinde yayımlanan 2024/6 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle yürürlüğe girmiş oldu. 2023 yılında 8.ncisini gerçekleştirdiğimiz Aile Şuramızın çıktılarından da yararlanarak oluşturduğumuz eylem planı, “Küresel riskler ve demografik dönüşüm karşısında ailenin korunması”, “Ailelerin refah düzeyinin yükseltilmesi” “Aile odaklı sosyal politika ve hizmetlerin etkinliğinin artırılması”, “Dijitalleşme sürecinde ailenin desteklenmesi” “Aileye duyarlı çevre politikaları ile ailelerin afet ve acil durumlara dayanıklılığının artırılması” başlığında 5 stratejik amaç ve

bunların altındaki 15 stratejik hedef ve 100 faaliyeti içeriyor.

Bakanlık olarak Aileye yönelik başka ne tür faaliyetler gerçekleştiriyorsunuz?

Bakanlık olarak pek çok farklı alanda, farklı hizmet modelleri ile faaliyetlerimizi yürütüyoruz. Sosyal hizmetlere tek çatı altında daha kolay erişim sağlamak amacıyla Sosyal Hizmet Merkezlerimizin (SHM) sayısını artırmaya yönelik çalışmalarımız sürüyor. Sosyal Hizmet Merkezleri Bakanlığımız tarafından sürdürülen koruyucu ve önleyici hizmetlere yönelik yapılan çalışmalar kapsamında hizmet veren kuruluşlardır. SHM’ler aracılığıyla aile ve topluma yönelik eğitim programları, aile danışmanlığı, sosyal ekonomik destek, korumaya muhtaç çocuk, koruyucu aile, şehit yakını ve gazi hizmetleri, yaşlı ve engelli yatılı hizmet yerleştirmesi, psikososyal destek, gündüzlü bakım hizmetleri, ŞÖNİM yönlendirmeleri, şiddet, ihmal ve istismarı önlemeye yönelik çalışmalar gibi alanları kapsayan pek çok sosyal hizmet çalışması yürütülüyor.

Aile Eğitimi Programı, Evlilik Öncesi Eğitim Programı, Evlenecek Gençlerin Desteklenmesi Projesi, Bağımlılıkla Mücadele gibi pek çok alanda ailelerimizin yanında yer alarak, ailelerin refahına katkıda bulunmayı ve onları desteklemeyi sürdürüyoruz.

Dijital okuryazarlık eğitimleri, aile danışmanlık hizmetleri ve sosyal destek programlarıyla ailelerin karşılaştıkları zorluklara çözüm üretmeye çalışıyoruz. Ayrıca, kültürel değerlerimizi yaşatmak ve nesiller arası dayanışmayı artırmak için toplumun her kesimiyle iş birliği yapıyoruz. Bu çalışmalarımız ile, ailelerimizi bilinçlendirmek, farkındalıklarını artırmak ve çağın risklerine karşı daha dirençli kılmayı, ebeveyn ve çocuk ilişkisini güçlendirmeyi, çocuklarımızın bilişsel, psiko-sosyal ve fiziksel gelişimleri sürecinde ebeveynlerimizin farkındalıklarını geliştirerek olumlu tutum kazanmalarını, geçmişten günümüze gelen millî ve manevi değerlerimizin aileler yoluyla çocuklara aktarılmasını hedefliyoruz.

Aile kurumunun korunması ve devam ettirilebilmesi için gelecek projeleriniz nelerdir?

Aile kurumunun korunması ve sürdürülebilirliği, toplumumuzun geleceği için büyük önem taşıyor. Bu nedenle, bakanlık olarak aile yapısını güçlendirmek, aile bireyleri arasındaki ilişkileri sağlıklı hale getirmek ve toplumsal refahı artırmak adına birçok yeni projeyi hayata geçirmeyi planlıyoruz.

Aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesi amacıyla hazırladığımız "Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı", küresel riskler ve demografi, refah, sosyal politika ve hizmet, dijitalleşme ve çevre gibi önemli temalar üze-

“

Amacımız, sevgi, saygı ve hoşgörü temelli, güçlü aile bağlarını desteklemek; eşler arasında sağlıklı iletişimi ve anlayışı teşvik eden projeler geliştirmektir. Bu kapsamda, evlilik öncesi ve sonrası danışmanlık hizmetlerini yaygınlaştırarak, aile içi iletişimi güçlendirmeyi hedefliyoruz.

rine inşa edilmiştir. Bu çerçevede, “Küresel Riskler ve Demografik Dönüşüm Karşısında Ailenin Korunması” öncelikli 5 temel hedefimizden biridir.

Aile kurumunu tehdit eden unsurlara karşı etkin mücadele yürütmekteyiz. Özellikle şiddet, zararlı akımlar ve kötü alışkanlıklar ile mücadelemizi daha da güçlendiriyoruz. Dijitalleşmenin getirdiği riskler karşısında da aile yapımızı korumak en büyük önceliğimizdir. Bu bağlamda, dijital ortamlarda yayılan ve bireylerin ruh sağlığını olumsuz etkileyen zararlı akımlara karşı çocukları-

mız başta olmak üzere tüm aile bireylerini korumaya yönelik çalışmalarımız devam ediyor.

Geçmişte düzenlediğimiz “Yeni Medya Dili ve Aile” ile “Medya ve Aile Değerleri” çalıştaylarına ek olarak, bu yılın Ekim ayında gerçekleştirdiğimiz “Dijital Bağımlılık ve Aile Çalıştayı” kapsamında zararlı akımlara özel bir başlık açarak, bu tehditleri detaylı bir şekilde ele aldık.

2024 yılında başlattığımız “Türkiye’de Medya ve Dijital Ortamların Aile Üzerindeki Etkisi Araştırması” ile ailelerin medya ve

dijital platformlardan nasıl etkilendiğini, toplumun bu konudaki algı ve beklentilerini, ayrıca kullanım eğilimlerindeki değişimleri detaylı olarak inceliyoruz. Bu araştırma sonuçlarına göre, daha etkili ve kapsayıcı politikalar geliştirmeyi hedefliyoruz.

Tüm bu çalışmalarla, küresel ve dijital çağın getirdiği risklere karşı ailelerimizi korumayı, toplumsal değerlerimizi güçlendirmeyi ve sağlıklı nesiller yetiştirmeyi amaçlıyoruz.

Aile kurumunun geleceği açısından bir diğer önemli husus olarak tüm dünyada artan boşanmalar hakkında ne düşünüyorsunuz?

Dünyanın her köşesinde demografik yapılar değişim gösteriyor. Sadece boşanmalar değil, yaşlı nüfus, yalnız yaşayan bireyler, ilk evlenme yaşı, tek ebeveynli ailelerin sayısı dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de artarken, genç nüfus oranımız hızla düşüyor. 2023 yılı itibarıyla 1,51 olan doğurganlık oranımız, nüfusun kendini yenileme seviyesinin oldukça altında kalıyor.

Bu çerçevede, sağlıklı aile yapısını korumak ve faaliyetlerimizi bütüncül bir perspektifte yürütmek amacıyla Aile ve Nüfus Politikaları Daire Başkanlığını hayata geçirdik. Dinamik nüfus yapımızı muhafaza etmek ve en uygun politikaları oluşturmak adına kapsamlı bir saha araştır-

ması başlatmış bulunuyoruz.

Bunun yanı sıra ilk kez kurulacak olan “Nüfus Politikaları Kurulu”na dair çalışmalarımızda sona yaklaştık. Bu kurul sayesinde, nüfusa yönelik yasal düzenlemeleri, kurumsal yapı ve politikaları ile hizmetleri kapsayıcı bir şekilde ele almayı hedefliyoruz.

Bakanlık olarak boşanmalar özelinde Aile Danışmanlığı hizmeti sağlıyoruz. Bu anlamda 2012 yılından bu yana 81 il müdürlüğü ve Sosyal Hizmet Merkezlerimizdeki uzman personel aracılığıyla ücretsiz olarak “aile danışmanlığı” hizmeti sunmaktayız. 18 Kasım 2019 tarihinden itibaren vatandaşlarımız bu hizmetten yararlanabilmek için e-devlet üzerinden de başvurabiliyorlar. Bu hizmetimiz ile aile danışmanlarımız boşanma sürecindeki çiftlere aile içi iletişim becerilerinin geliştirilmesi, aile ilişkilerinin yeniden yapılandırılması ve çatışmaların yapıcı bir şekilde çözülmesi konularında destek sağlıyorlar.

Bununla birlikte evlilik oranlarının düştüğü ve boşanma oranlarının arttığı illerde bu değişimin temel nedenlerini tespit etmek ve etkili politikalar geliştirmek için detaylı araştırmalar yapmayı planlıyoruz.

Amacımız, sevgi, saygı ve hoşgörü temelli, güçlü aile bağlarını desteklemek; eşler arasında sağlıklı iletişimi ve anlayışı teşvik eden projeler geliştirmektir. Bu

“

Tüm bu çalışmalarla, küresel ve dijital çağın getirdiği risklere karşı ailelerimizi korumayı, toplumsal değerlerimizi güçlendirmeyi ve sağlıklı nesiller yetiştirmeyi amaçlıyoruz.

kapsamda, evlilik öncesi ve sonrası danışmanlık hizmetlerini yaygınlaştırarak, aile içi iletişimi güçlendirmeyi hedefliyoruz. Ayrıca, toplumsal bilinci artırarak, aile kurumunun korunması için gerekli sosyal destek mekanizmalarını devreye sokuyoruz.

Sağlam ve sürdürülebilir aile yapısının, güçlü bir toplumun temeli olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle, boşanmaların artışını önlemeye yönelik politikalarımızı bütüncül bir yaklaşımla sürdüreceğiz.

Ailenin güçlendirilmesi konusunda sosyal hizmet politikaları nasıl bir rol oynayabilir?

Sosyal politikaların, aile kurumunun güçlendirilmesi ve korunmasında hayati bir rol oynadığı aşîkardır. Aile, toplumun temel yapı taşıdır ve sağlıklı bir aile yapısı, sosyal dayanışmayı artırır, birey-

lerin refahını yükseltir ve toplumsal istikrarı ve kalkınmayı sağlar. Bu nedenle, geliştirdiğimiz sosyal politikalar, aileleri desteklemeyi ve toplumsal riskleri azaltmayı amaçlamaktadır.

Sosyal politikalarımızın temel amacı, aile yapısını korumak, bireyler arasında sevgi, saygı ve dayanışma duygularını güçlendirmek ve toplumun geleceği olan çocuklarımızın sağlıklı ortamlarda yetişmesini sağlamaktır.

Aile Danışmanlık Merkezlerimizle, evlilik öncesi ve sonrası danışmanlık hizmetleri ile çiftlere sağlıklı iletişim becerileri kazandırarak boşanma oranlarını azaltmayı hedefliyoruz. Ekonomik Destek Programlarımızla, ihtiyaç duyan aileler için sosyal ve ekonomik destekler sunarak, aile içi huzurun ve refahın artırılmasını sağlıyoruz. Eğitim ve Farkındalık

Projelerimizle, aile içi şiddetle mücadele, çocuk hakları ve sağlıklı ebeveynlik gibi konularda eğitim programları düzenleyerek toplumsal bilinci artırmaya çalışıyoruz.

Sosyal hizmet alanındaki çalışmalarımızı daha da ileriye taşımak için iki önemli projeyi hayata geçiriyoruz. Bu çerçevede, ülkemizin 81 ili ve 922 ilçesinde kadına yönelik şiddet, çocuk istismarı ve bağımlılık gibi konuları bütüncül bir perspektifle ele alacağımız sosyal risk haritaları oluşturuyoruz. Bu haritalar sayesinde koruyucu ve önleyici mekanizmaları güçlendirerek, potansiyel risklerin geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açmadan önlenmesini hedefliyoruz.

Bununla birlikte, şehirlerden mahallelere ve hatta bireysel ailelere kadar özgün hizmetler sunma kapasitemizi artırmayı planlıyoruz. Bir diğer önemli projemiz olan Aile Rehberi Sistemi ile vatandaşlarımızın ihtiyaçlarına daha etkin ve kolay erişilebilir sosyal hizmetler sunmayı amaçlıyoruz. Bu sistemle birlikte, bu yıl faaliyete geçen 8 yeni merkez dahil toplam 418 Sosyal Hizmet Merkezimiz ve 309 ilçede kurulan SHM irtibat noktalarımız aracılığıyla vatandaşlarımıza ihtiyaçlarına yönelik destek sağlıyoruz. Bu doğrultuda çalışmalarımızı sürdürüyor ve aile kurumunu destekleyecek yeni projeler geliştirmeye devam ediyoruz.

Önemli bir misyonu olan bir Bakanlık olarak hem toplumdan hem de ilgili diğer kurum,

kuruluş ve STK'lardan beklentileriniz nelerdir?

Bakanlık olarak, aile kurumunun güçlendirilmesi ve toplumsal refahın artırılması konusunda önemli bir misyon üstleniyoruz. Bu misyonu hakkıyla yerine getirebilmek için toplumun tüm kesimlerinin ve ilgili kurumların desteği büyük önem taşıyor.

Anayasamızda ifade edildiği gibi sosyal devlet olmanın bir gereği olarak toplumun, ailelerin ve vatandaşlarımızın ihtiyaç duyduğu konularda yanlarında olmak temel hedefimizdir. Ancak günümüzdeki sorunların karmaşıklığı, çeşitliliği göz önüne alındığında bu hedefe ulaşmak için topyekûn mücadelenin önem arz ettiği açıktır. Sorun alanlarının tespiti ve analizinin yanında, çözüm önerileri sunma açısından üniversiteler, araştırma ve düşünce kuruluşları, akademisyenler ve entelektüellere önemli sorumluluklar düşüyor. Ayrıca STK'ların Bakanlığımızın sorumluluk alanlarındaki yürüttükleri faaliyetleri de çok kıymetli görüyor, bunları toplumsal dayanışmayı ve farkındalığı artırması açısından önemsiyoruz. Özellikle aileyi odağa alan STK'ların çoğalmasının ve güçlenmesinin ailenin karşılaştığı sorunlarla mücadele açısından kritik bir rolü olduğunu düşünüyoruz.

Vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

“

STK'ların Bakanlığımızın sorumluluk alanlarındaki yürüttükleri faaliyetleri de çok kıymetli görüyor, bunları toplumsal dayanışmayı ve farkındalığı artırması açısından önemsiyoruz.

Modernizm Kıskaçında Aile

MEHMET NEZİR GÜL

MEB, Talim Terbiye Kurulu, Başkan Yardımcısı

Pandemi günlerini yaşadığımızda bir Çin bedduası sıkça hatırlatılır, tekrar edilir olmuştur: “İlginç zamanlarda yaşayasın!”

‘İlginç zamanlarda olmak’ insana ilk anda ilginç, güzel sürprizler içeren, keyifli bir zaman dilimi gibi düşünülse de durum pek öyle değil. Tam tersine bin bir çeşit garipliği, şaşkınlığı, zorlukları, hayal ötesi acayiplikleri, beklenmedik hâlleri, bıktıran aksaklıkları, alışkanlıkları silip atan durumları içeriyor. Bin sene düşünseniz aklınıza gelmeyecek, hayatınıza girmeyeceğini düşündüğünüz yenilikleri kapsıyor.

Eriştiğimiz modern zamanlar da Çinlilerin ilginç zamanlarına dönüştü. Öyle bir zaman ki tüm zamanların iyilik ve kötülüklerin toplamı var. Evet, ilk günden günümüze gelinceye kadar ne denli iyilik ve türleri ne denli kötülük ve görevleri varsa tekmili birden hepsine erişmek, yaşamak, seyretmek, muhatap olmak, maruz kalmak mümkün. Hem maşallah hem de neuzubillah!

Öyle ki bayat yemeklerin soslanmış hâliyle sunumundan tutun da özü aynı artistik yeni ifadelerle varıncaya kadar geçmişten günümüze seç beğen faziletler, rezaletler. Hem barekallah hem de estağfirullah!

Modernliğin, çağdaşlığın, küreselliğin, evrenselliğin, kadim-credit, eski-yeni, makul-malül tüm desenlerinin yer aldığı devasa bir pazar. Hem sübhanallah hem de la havle vela kuvvete illa billah!

Muazzam Bir Sığınak: Aile

Biz Müslümanlar ailenin koruyucu, onarıcı, öldürücü, inşa edici, ihya edici, diriltici, çoğaltıcı, iyi edici/kılıcı, dünya ve ahiret saadetine götü-

Aile, fitratın izini sürer. Yaratılıştaki o mükemmel tasarım üzerinde, akıl-ruh-beden üçlüsünü birbirine bağlayarak, dağların ve taşların bile yüklenmekten kaçındığı o, devasa emanetin hakkını vermeye çalışır.

rücü bir etkisinin olduğuna inanırız. Bu amaçla yuvalar kurar, evlatlar edinir, toplumu şekillendirir, nizamı kurar, devleti sürdürür, ümmeti korur, insanıyeti taşıyırz yeni nesillere...

Aile, fitratın izini sürer bu yönüyle. Yaratılıştaki o mükemmel tasarım üzerinde, akıl-ruh-beden üçlüsünü birbirine bağlayarak, dağların ve taşların bile yüklenmekten kaçındığı o, devasa emanetin hakkını vermeye çalışır.

Aile, huzur ve sekînet sunar her bir metrekaresinde. Eşinde sevgiyi, fedakarlığı, itmi'nanı; çocuğunda istikbal ve istiklali, ebeveyninde sonsuz güven, sarsılmaz dayanak ve derin kökleri; büyükanne ve büyükbalarında ezeli bağları, kadim çizgileri, hikmetli müktesebatı; kardeş ve yakınlarında dayanışma, kaynaşma ve birleşmeyi yaşar.

İnsanı bozacak, çözecek, eritecek, çürütecek, öldürecek etkileri yok eder. Her bir ferdini sağa sola savuracak fırtınalara karşı liman ve sığınak vazifesi görür. Hayatına anlam katacak değerlerin aktarımını sağlar. Hayatta dik duruşunu, eğilip bükülmemesini sağlayacak bir şahsiyet inşası gerçekleştirir. Aile ilahi bir emir, nebevî uygulamadır. "İçinizden evli olmayanları, köle ve cariyelerinizden de evliliğe müsait olanları evlendirin. Eğer onlar fakir iseler, Allah onları lütfuyla zengin eder. Çünkü Allah'ın lütfu keremi çok geniştir; O her şeyi hakkıyla bilir." (Nur, 24/32)

Tehditler

Bu limanın düşmanları, bu sığınığın bozucuları çok. Hem de ilk günden bu yana aktif hâldeler ve sürekli yeni taktiklerle etkili olmaya çalışıyorlar. İfsat şebekesi, fitratı bozma, insanı başkalaştırma, aileyi yozlaştırma, toplumu çürütme ve insanlığı sömürme amacıyla oyun üstüne oyun kurmakta. Yeryüzünün en büyük bozguncuları, iyi adam rollerine bürünüp fesat çıkarmakta. "Onlara 'Yeryüzünde düzeni bozmayın' denildiğinde, 'Hayır, biz yalnızca ıslah edenleriz' derler." (Bakara, 2/11)

Zihinleri, zikirleri, akılları, amelleri, yuvaları, okulları, sokakları, şehirleri, var olan her şeyi ifsat ederler. Kurdukları sistem, yürüttükleri mekanizma ve oluşturdıkları algı ile aile limanına saldırılarını sürdürür ve şu işlemleri gerçekleştirirler:

Ailenin itibarsızlaştırılması. Ailenin toplumda var olan huzur iklimi bozmak, güveni sarsmak, gerekliliğini zayıflatmak için çalışırlar. Kötü aile örneklerini abartarak ve insanları korkutarak iş yaparlar.

İnanç zayıflığı. Evlilik inanç işidir aynı zamanda. Allah'ın emri, Peygamber Efendimizin sünneti üzere temel atılır, nikâh kıyılır. Bir ibadet bilinciyle hareket edilir. Bu inancın güçlü olması evlilikleri de o temel üzere sürdürür.

İfsat şebekesi, fitratı bozma, insanı başkalaştırma, aileyi yozlaştırma, toplumu çürütme ve insanlığı sömürme amacıyla oyun üstüne oyun kurmaktadır.

Ev hanımlığının küçümsenmesi. Ev hanımı dediğin nedir ki? Evde boş boş oturan, işe yaramaz bir tüketici. Bir dedikodudan diğerine sıçrayan, kocasının eline bakan, yiyip içen taife...

Kadının iş hayatına yönlendirilmesi. Ev kadınlığı operasyonuna paralel olarak kadının sınırsız bir şekilde iş hayatında yer almasını özendirip, teşvik edip aileyi ihmal etmesini, huzursuz olmasını sağlamak.

Konformizm. Sınırsız ev ihtiyaçları oluşturup, tüketim çılgınlığı eşliğinde dört bir taraftan lüks hayat özentisi sunmak. Bunun için sınır tanımamak, her türlü harcamayı makul ve zorunlu görmek.

İşsizlik, ekonomik sıkıntı. Diğer taraftan bazı insanlar için de ekonomik zorluklar içinde kıvranan aile fertleri, birbirinin farkına varamayacak, tanımayacak, ilgilenemeyecek derecede yaşam şartları içinde var olma sürecinde tutmak. Evinde veya dışarıda bu mücadeleyi sürdürürken bağları kopartmak.

Köyden şehre, ülkeden ülkeye göç. Küresel bir sorun. İnsanlar bulunduğu mekândan, şehirden, ülkeden başka bir yere göç etmek zorunda bırakılmaktadır. Bunun için bazen bir iş bulma, bazen okuma, bazen savaş bir sebep olabilmektedir.

Haz peşinde savruluş. Özellikle gençler bu konuda en kalıcı ve verimli bir sermaye. Duyguların, coşkunun, heyecanın, adrenalin en yüksek olduğu bu çağda nefis en iyi yoldaş, şeytan en etkili rehber kılınmaya çalışılır.

Anne baba yanlışlarının abartılarak çocuğa sınırsız özgürlük alanı açma. Anne ve baba çocuğun gözünde düşürüldüğünde zaten aile de diz çökmüş demektir. Çok delil aramaya gerek yok bunun için. Birer insan olan anne ve baba, bilerek veya bilmeyerek zaten malzeme verir. Gerisi bu malzemeleri istismar etmekte... “İnsana, anne babasına karşı (iyilikle muamelede bulunmasını) tavsiye ettik. Annesi onu zorluklar içerisinde taşır ve (sütten) kesilmesi de iki yıl içindedir. Bana ve ebeveynine şükret. Dönüş banadır.” (Lokmân, 31/14)

Zayıflatılan bağlar. Zayıflayan bağ, incelen ip kopar. Aile bireyleri arasında herkesi meşgul edecek yapay veya sahici meşguliyetler ile herkes derdiyle meşgul edilir. Kimse bir başkasını görmez, bilmez, anlamaz, duymaz.

Şiddet. Gerek aile içerisinde gerek hayatın akışında karşılaşılan, oluşturulan şiddet sarmalı, limanı yıkmaya yeter bile. Psikolojik, bedensel, ruhi, duygusal, ekonomik, cinsel vb. yollarla yürütülen mekanizma, çok fena sonuçlar elde eder.

*Modern zamanlarda
aileye yönelik tehditler
bizi teyakkuz hâlinde
tutmalı. Ülke sınırı
bekler gibi, mevzide
nöbet tutar gibi
tetikte durmalı,
ödevlerimizi eksiksiz
yerine getirmeliyiz.*

Toplumsal cinsiyet rolleri. Erkeği kadına, kadını kocasına, çocuğu her ikisine, eski kuşağı yenisine düşman ettiren bir yaklaşım. “Sen bunu yap, bunu yapma, o bunu yapmalı, sen yapmamalısın...” ödevleriyle adeta fitri eğilimleri yıkmaya yönelik çabalar. Oysa kadın ve erkek birbirinin yakınıdır. “İnanmış erkekler ve inanmış kadınlar da birbirinin samimi dostlarıdır/birbirini desteklerler. İyi emreder, kötülükten sakındırırlar.” (Tevbe, 9/71)

Cinsiyetsizlik. Bu daha da ileri bir aşama. Erkek veya kadın olma hâlini, doğuştan gelen hâlini beğenmeyip, yeterli görmeyip, gerekli bir sağlık mecburiyeti olmadan cinsiyetine müdahale etme. Bunun yanı sıra, bilim ve teknolojik imkânları kullanarak insanın, var olduğu hâlin çok ötesinde beceri ve özelliklere sahip olması için her türlü müdahalede bulunma çabaları.

Eşcinsellik. İlahi yaratılıştaki erkek ve kadınlar birbirine karşı cinsel arzu duyar ve bu arzular da nikâh bağıyla helal yoldan giderilir. Ancak geçmişte var olan ve günümüzde arsızca yürütülen onursuzluk eylemleri ile bu sapkınlığın her şekli özendirilmekte hatta yer yer insanlar zorlanmaktadırlar. “Gerçekten siz kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu siz ölçüyü aşmış azgın bir kavimsiniz.” (Araf, 7/81) Kur’an-ı Kerim’de eşcinsel insanların helak edildiği belirtilir. (Hûd, 11/78-83; Enbiyâ, 21/74; Şuara, 26/161-175; Neml, 27/54; Ankebût, 29/28-35).

Cinsel özgürlük. Nefsin peşine takılıp giderek, behimi bir yaşam tarzını tercih etmenin getirdiği bir sonuçtur. Aileye inanmaz. Aile sadece cinsel tatmine indirgenmiştir. Bu duygularını da herhangi birine ömür boyu bağlanmadan sınırsız bir şekilde gidermek ister ister. Motto bellidir: “Beden benim, dileğim gibi hareket ederim.”

Duygusal açlık ve ihmal edilen çocuk. Ebeveyninden yeterince ilgi, sevgi, şefkat hissetmeyen, en gerekli olduğu anda yanında onları göremeyen çocuk, bunları not etmektedir. Büyüdükçe de büyümektedir yaşadıklarını ve uzaklaşmaktadır anneden, babadan, aileden...

Tanrılaştırılan çocuk. Bir de tersinden uygulama. Çocuk evin tanrısı hâşâ. Ne derse olur. Ne isterse yerine getirilir. Herkes onun için seferber olur. Tüm planlamalar onun isteği veya yapacakları/yapması gereken hususları doğrultusunda gerçekleştirilir.

Artan boşanmalar. Koca kahrı (!) veya kadın dırdırı (!) çekmekten kurtaran, özgürlüğe uçuran, zincirleri kıran bir süreç. “Madem evlendin ya kral/kraliçe ol ya süründür ya da burnunu sürttür yakıcı, yapışkan, asfaltta. Sen özgürsün, köle değilsin, unutma!” Ve

Okul öncesinden başlanarak üniversiteye kadar giden yolda eğitim süreci hayli uzun. Hele bir iki yıllık takıntıyı da eklerse otuz yaşına geldiğinde ancak gözlerini açabilmekte genç. Bu süre zarfında hayli yorulmakta ve evlilik düşüncesi, hedefi çok gerilere itilmektedir.

sonuç, evlenenlerin yarıya yakını bu emirlere uymaktadır. Şeytan özgürlüğü çok sever ama sadece adını ve istismarını.

Dijitalizm. Bu da yeni esaret zinciri. Her yaştan insanı esir alan, hayattan koparan, sanala hapseden bir mecra. En kötü diktatörden daha zalim, en vahşi canavardan daha yırtıcı etkiler bırakır. Aileyi de ferdi de insanlığı da hem bitirme hem var etme kabiliyetine sahip.

Her türden bağımlılık. İster alkol, tütün, madde, kumar ister teknoloji (dijital) bağımlılığı olsun hepsi de egoist, hem de fazlasıyla. Sadece kendine bağımlı kılar ve diğer tüm alanlardan soyutlar. Tüm melekelerini siler süpürür. Aile en başta kesilen bağıdır zaten.

Dizi ve filmler. Uluslararası kültür emperyalistleri milletleri en yoğun ve etkili olarak ifsat etme alanı olarak bu sektörü kullanırlar. Aşk, komedi, kahramanlık, macera, gizem, tarih vb. alanları kullanarak bol cinsiyetçi/cinsiyetli içeriklerle sarsıcı izlenceler ortaya koyarlar.

Yeni bir tehdit: yapay zekâ. Bilişim, sanayi, ekonomi, sanat, tıp ve bilim gibi alanlarda hayatı kolaylaştırma yolunda kullanılması gereken ve kullanılan yapay zekânın, veri tabanından yüklenen bilgiler, hazırlanacak yalan ve yanlış çıktılar/görseller ile nasıl tahribat yapacağı açıktır.

Zayıflayan komşuluk ilişkileri. Gündelik hayatın akışı içerisinde âdeta birbirine mirasçı olacak kadar yakın görülen komşuluğun, mazide kalan bir yüke dönüştürülmesi modern zamanların ve kentleşmenin bir hediyesidir.

Uzayan eğitim süreleri. Okul öncesinden başlanarak üniversiteye kadar giden yolda eğitim süreci hayli uzun. Hele bir iki yıllık takıntıyı da eklerse otuz yaşına geldiğinde ancak gözlerini açabilmekte genç. Bu süre zarfında hayli yorulmakta ve evlilik düşüncesi, hedefi çok gerilere itilmektedir.

Mahremiyet ihlali. Her insanın, her ailenin bir sınırı vardır kendinde kalan, kendinde sırlanan. Ev içinde bile herkesin bilmemesi gereken bu sırlar modern zamanların haber alma, haber verme içgüdülerinin aşırı tahrikleri ve bilinirlik moduna giren gencin umarsızlığı ile nice ayıplar ortaya çıkmakta, zorluklar yaşanmakta, yuvalar yıkılmaktadır.

Ve değerlerin değersizleştirilmesi. En kötüsü. İyinin kötü, kötünün iyi olarak sunulması. Dünya ve ahirete anlam katacak sayısız güzelliklerin, değerlerin değersizleştirilmesi. Yani tuzun kokutulması.

Aile Dostu Fırsatlar, Çabalar...

Modern zamanlarda aileye yönelik zikrettiğimiz ve daha da eklenebilecek bu tehditler bizi teyakkuz hâlinde tutmalı. Ülke sınırı

*Ailede her bir varlığın,
mesuliyeti, etkisi,
kıymeti vardır.
Kimse bir başkasının
rolüne soyunmadan
programını
uyguladığında
huzur adası tamam
demektir. İyilik
neferi olup şerden
kaçınmak da o
adanın okyanuslarda
kaybolmaması için
önem kazanmaktadır.*

bekler gibi, mevzide nöbet tutar gibi tetikte durmalı, ödevlerimizi eksiksiz yerine getirmeliyiz. Çünkü atılacak en küçük adım bize devasa mesafeler kat etmemizi sağlayacaktır. Bu adımlar, bu hareketler bereketli sonuçlar doğuracaktır. Çok yorucu da değil.

Akıl ve ruh arı duruluğu. Akıllı selim, kalbi selim, zevki selim dediğimiz üç sacayağı; bizi hayata, aileye, birbirimize sahici tutunmamızı sağlar. Akıl olmadan, ruh kazandırmadan, estetik katmadan olmaz. Bu üçü güzel yol arkadaşlarıdır.

Muhabbetin yansıtılması. Hayat sevgi üzeredir. İnsan sevginin, aşkın, muhabbetin ürünüdür. Gerek ailede gerek toplumda bu iklimde yeşerecek duygular, yaklaşımlar, ameller, çimento gibi muhkem yapılar inşa edecektir. “Ve ailesinin yanına sevinç içinde dönecektir.” (İnşikâk, 84/9)

Aile saatleri. Yoğun geçen günlük meşgalelerden pelte gibi eve sığınan bireyler bir diğerinin yorgunluğunu gideren, rahatlatan hareketler, jest ve mimiklerde bulunmalıdır. Ve uygun bir zaman diliminde anne, baba, çocuk varsa diğer bireylerle vakit geçirmeli, onlara zaman ayırmalıdır. Bu oturumlarda Kur’an’dan, hadislerden, sahabe, âlim, ariflerin hayatından, bir klasik veya güncel eserden bir şeyler okuyup mütalaa etmek çok yönlü bir kazanım sağlayacaktır.

Birlikte olma hazzı. Evlilikte karı koca için bedenî hazların yanı sıra çocuklarla olmak, misafir kabul etmek, geleceğe birlikte yürümek, güzel işler yapmak.

Sıla-i rahim. Yakın akrabalarla, dostlarla beraber olmak, ziyaret etmek, sohbet etmek, hâl hatır sormak. Ömrü, kazancı bereketlendiren, sıkıntıları gideren, sorunları çözdüren, yalnızlığı gideren, güç ve kuvvet veren bir etki. “Yakın akrabaya, miskine/ihtiyaç sahibi yoksula, yolda kalmışa hakkını ver, malı saçıp savurma.” (İsrâ, 17/26)

Mahremiyet. Korunması, gözetilmesi gereken bir sınır. Her insanın, her ailenin, her topluluğun, milletin, ümmetin mahremiyeti vardır. “Başkalarının sınırlarını ihlal etmeyen ve kendi sınırlarını belirleyen bedensel, duygusal düşünsel ve sosyal özerklik” olarak tanımlanan mahremiyette beden mahremiyeti, mekân, zaman, duygu, düşünce mahremiyetin yanı sıra dijital mahremiyete de kırmızı çizgilerle uymak gerekmektedir.

Güven. Aile hem güven veren hem güvende hissedilen bir yapı. Fertler bu güveni sürdürmek, için azami gayret göstermelidirler. Dışarıdan gelen esintilere karşı kapı, pencere veya duvarlardan bir sızıntı olmayacağı gibi kalpleri birbirine kenetleyecek söz ve eylemlerle muhkemleştirmek gerekmektedir.

*Hayat sevgi üzeredir.
İnsan sevginin,
aşkın, muhabbetin
ürünüdür. Gerek
ailede gerek toplumda
bu iklimde yeşerecek
duygular, yaklaşımlar,
ameller, çimento gibi
muhkem yapılar inşa
edecektir. “Ve ailesinin
yanına sevinç içinde
dönecektir.” (İnşikâk,
84/9)*

Sorumluluk. Ailede her bir varlığın, mesuliyeti, etkisi, kıymeti vardır. Kimse bir başkasının rolüne soyunmadan programını uyguladığında huzur adası tamam demektir. İyilik neferi olup şerden kaçınmak da o adanın okyanuslarda kaybolmaması için önem kazanmaktadır. “Şüphesiz ki Allah adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir.” (Nahl, 16/90)

Sabır. Her iş, her zaman yolunda gitmez. Aksayan, tıkanan noktalar olur. Böylesi durumlarda sabır silahını kuşanarak zorluklarla mücadele- nin zaferini elde etmeye çalışmak tek yol olarak durmaktadır.

Sosyal ilişkiler. Bir düğünde eğlenme, sevinci artırma; cenazede üzülmeye, acıyı paylaşarak azaltma; bir şenlik ve bayramda aynı hissiyatla coşma. Aile bağlarını ilmek ilmek ören, geliştiren haller.

Evin keşfedilmesi. Son olarak evimizi yeniden keşfetmeliyiz. Ailemizin farkına vararak çocuğumuzun gözlerinde geleceği görmeliyiz. Kardeşlerimizle güçlenmeli, anne babamızla sarsılmaz güven duygusu yaşamalıyız...

Tüm bu yöntemler, içinde yaşadığımız deryada gözlerimizi açıp sahip olduğumuz sayısız güzellikleri kanıksayarak iki dünyaya kanatlanmamızı sağlayacaktır. Bu sayede aklımızı, inancımızı, neslimizi, canımızı, malımızı, sahip olduklarımızı, özelimizi, genelimizi, hasılı tüm varlığımızı koruyarak sarsılmaz bir bina inşa edeceğiz.

Evlerimiz huzur bulsun, Rabbim hepimizden razı olsun.

KAYNAKÇA:

1. Lütfi Bergen, Evlerimizi Kaybediyoruz Yerlilik Meselemiz, MG V Yay. Ank. 2016.
2. Muhammed Özkılıç, Ümmetin Son Kalesi Aile, Nida Yay. İst. 2022.
3. Mustafa Merter, Hekaton'la Son Tango, Ketebe Yay. İst. 2023, 4. Bsk.
4. Ramazan Varol, Kur'an'da Aile, Nüve Yay. Ank. 2009, 7. Bsk.
5. Saffet Köse, Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu, Mehir Vakfı Yay. Konya, 2021.

VEDA VAKTİ

PROF. DR. NAZIM ELMAS

TBMM Giresun Milletvekili

Uzak diyarların hasreti sarar içimizi
Yeni hedefler koyarız yüreğin ateşinden.
En zor vedaları kuşanarak
Başlar yolculuklar,
Hatıralar bağlanır nesilden nesile...

Bahardır yeni bir mevsim vardır,
Kiraz çiçekleri, erik beyazı
Sonudur mavi göklerle buluşmanın.
Hasret dağları sarar,
Hüzün kokar gün tükenir.
Veda vakti gelir duruşun varsa.
Var olmanın özüdür hicret,
Sıkılmışsa yumrukların
Heybetin söker korkuları.

Yeniden toplanır veda yükü,
Ben buyum diyene sefer bitmez,
Yeni baharlara son kez bakarak...
Bir gün zirvelerden dönüp baktığında,
Erik ağaçlarının kavrulduğunu görürsün.

Bahar çiçeklerinin
kefen olduğunu bilir misin,
Kiraz çiçeklerinin ağladığını bilir misin,
Can havliyle koşmak nedir bilir misin,
Ayrılık nedir bilir misin...

Kefen kucaklayan alevler içinde
En zor vedaları yaşayarak...

Öyledir,
Karlı dağların başı yuvan olur,
Yanında bir umut, ta öteler içinde.
Bir ateş düşer yüreklerle...
Yolculuk başlamıştır
Toprak kokan ellerle.
Sıkılmış yumrukların öfkeni tutar.

Sen oradan ben buradan,
Hasretler ay ışığında paylaşılır.
Belki bir gün kavuşmanın özlemiyle
Güneşi eskimiş toprağında
Bu kaçınıcı vedadır.

Dünya Tarihinde Bir Dönemin Daha Sonu, Suriye’de Yeni Dönem

PROF. DR. CENGİZ BUYAR

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Tarih, Öğretim Üyesi

İç savaşın başından beri Beşar Esad’ı ayakta tutan, Rusya ve İran’ın verdiği dış destek idi. Ukrayna ile savaşta hem asker hem de mühimmat sıkıntısı çeken Rusya’nın, Esad rejimini daha fazla desteklemesi zor idi.

27 Kasım’da Halep’in batı bölgelerinde harekete geçen Heyet Tahrir Şam (HTŞ) birliklerinin ilerleyişine diğer muhalif gruplar ve halk da destek oldu. Muhalifler ele geçirdikleri bölgelerde şiddet eylemleri yapmadılar halkın güvenini kazandılar. Kısa sürede Halep, Hama ve Humus’u kontrol altına aldılar. 8 Aralık 2024 itibarıyla Şam’ı da ele geçirdiler ve Beşar Esad ülkesinden kaçtı. 1963’te başlayan 61 yıllık Baas rejimi böylece son buldu. 15 Mart 2011 tarihindeki halk hareketinin neticesinde 2013’te başlayan 11 yıllık savaşın ardından Suriye’de yeni bir dönem başlıyor. Dileğimiz, bölgedeki otorite boşluğunun bir an önce sona ermesi, çatışmaların en kısa sürede müzakerelere yerini bırakması, Suriye’de demokratik, adil bir yönetimin tesis edilmesidir.

Beşar Esad hem ülkesini hem de bölgeyi 13 yıl boyunca tehlikeden tehlikeye sürükledi. Dünyadaki değişim ve dönüşüm süreçlerini okuyamadı, bunlara karşı gerekli çözümleri üretmede hep diktatoryal reflekslerle hareket etti, her şeyin baskı, şiddet ve silahla çözüleceğini düşündü, gelişmeleri okumaktan uzak kaldı. Daha bir hafta öncesine kadar Türkiye’den gelen görüşme tekliflerine cevap vermedi, müzakereden, iletişimden, çözüm arayışlarından kaçtı.

İç savaşın başından beri Beşar Esad’ı ayakta tutan, Rusya ve İran’ın verdiği dış destek idi. Ukrayna ile savaşta hem asker hem de mühimmat sıkıntısı çeken Rusya’nın, Esad rejimini daha fazla desteklemesi zor idi. Kremlin Sözcüsü Dimitriy Peskov, “Suriye’deki olayların Rusya dahil tüm dünyayı şaşırttığı”nı açıkladı. Bu da Rusya’nın bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmekten geri kaldığını gösteriyor.

İran'ın bölgeye Hizbullah ile müdahalesi, ideolojik ve teopolitik yaklaşımı, sadece belirli grupların lehine olan hamleleri sürdürülebilir bir strateji değildi. Bölgedeki hemen bütün çatışmaların içerisinde yer alan Hizbullah güçlerinin son dönemde ABD ve İsrail saldırıları ile büyük kayıplar vermesi de İran'ın bölgedeki gücünü zayıflattı.

Rusya'nın Planları Suya Düştü

Bununla birlikte Suriye'deki muhaliflerin 13 yıl boyunca hem silah hem de örgütlenme bakımından ciddi bir şekilde güçlendikleri anlaşıldı. Buna mukabil Esad rejiminin hâkim olduğu bölgelerde yönetim olarak sorumluluklarını yerine getiremediği, halkın desteğini ve ordunun kontrolünü tamamen kaybettiği anlaşıldı. İçeride Nussayrilere dayanan Esad rejiminin nüfuzu her geçen gün eridi, etnik ve ideolojik gruplara dayanmanın ayrıştırıcılığını, devletin bütün vatandaşlarına adilane bir şekilde kapsayıcı olamamasının handikaplarını Suriye böylece acı bir şekilde tecrübe etti.

Esad rejiminin çöküşüyle birlikte 13 yıldır onu destekleyen Rusya ve İran bölgede âdeta açıkta kaldı. Rusya, Esad'a verdiği büyük destek karşılığında Tarsus'taki Hmeymim askeri üstünde kalmak üzere 49 yıllığına antlaşma imzalamıştı. Böylece tarihi idealleri doğrultusunda Akdeniz'in sıcak sularına daimî olarak indiğini iddia eden Rusya'nın planları suya düştü. Rus yetkililerin, Rus askeri üsleri ve diplomatik misyonları için silahlı muhalif güçlerle görüştüklerini ve güvenliklerini garanti altına almaya çalıştıkları açıklandı. Bundan sonra gerek Rusya gerekse İran bölgede var olmak için doğal olarak her türlü pazarlığın içerisinde olmaya çalışacaktır.

İsrail'in Suriye'nin güneyine yönelik olarak daha önce başlattığı işgal harekâtı bölge için büyük tehlikeleri de beraberinde getiriyor. İsrail, Suriye'de oluşan iktidar boşluğunu kendi lehine değerlendirmek üzere Suriye'ye yaptığı işgal harekâtını hızlandırmaya kararlı görünüyor. Bölgenin istikrarı beklenirken İsrail'in işgali, Suriye ve bölge için yeni riskleri de beraberinde getiriyor. Yeni ve uzun vadeli bir çatışma alanının ortaya çıkma tehlikesi oluşuyor. Bu noktada ABD ve İngiltere'nin bölgeye yönelik politikalarının da etkili olacağı söylenebilir.

Türkiye'nin Mihmandarlığını Unutmayacaklar

Türkiye'deki Suriyeliler Esad rejiminin sona ermesini büyük coşku ve mutlulukla karşıladılar. Sokaklara dökülüp bayram gibi kutlamalar yaptılar. Şüphesiz ki onlar için 13 yıllık göçmenlik, gurbet hayatı çok zordu, büyük travmalar yaşadılar. Aylan bebek başta olmak üzere binlerce göçmenin hayalleri ve hayatları Akdeniz'in

8 Aralık itibarıyla Suriyeli göçmenlerden Türkiye'den ayrılmaya başlayanlar var. Türkiye'nin mihmandarlığını, desteklerini ve onlar için yaptıklarını unutmayacaklar. Bu ilerde Türkiye ile ilişkilerin daha köklü bir şekilde gelişmesini sağlayacak.

derin sularında son buldu. Ülkemiz ve milletimiz muhacirlere ev sahibi olarak yapılabilecek olanları fazlasıyla yaptı. 13 yıllık Suriye iç savaşı bütün göçmenlerde, ülkemizde ve insanlığın vicdanında derin yaralar oluşturdu.

8 Aralık itibarıyla Suriyeli göçmenlerden Türkiye’den ayrılmaya başlayanlar var. Türkiye’nin mihmandarlığını, desteklerini ve onlar için yaptıklarını unutmayacaklar. Bu ileride Türkiye ile ilişkilerin daha köklü bir şekilde gelişmesini sağlayacak... Suriyelilerin gelişlerinin Türkiye ekonomisine ne kadar tesirleri oldu ise dönüşlerinin de ciddi etkileri olacak. En basiti işçi gücü açığı oluşacak, bir müddet kiralarda ve emlak fiyatlarında düşüşler yaşanacak, birçok sektörde etkili dalgalanmalar yaşanacak. Bununla birlikte Suriye’ye ihracat artacak ve bölgeyle ilgili politikalarda Türkiye çok etkili rol oynayacak. Bundan sonra bölgeyle ilgili kurulacak masada kararlar Türkiye’nin tavrına göre belirlenecek.

Suriye’de Muhalifler Birleşebilecek mi?

Esad rejimi sona erdi, HTŞ, SMO ve diğer muhalif gruplar bulundukları bölgelerde hakimiyeti sağlamlaştırmaya gayret ediyorlar. HTŞ şu an itibarıyla Suriye’de yönetimi ele almak için çalışıyor. YPG Türkiye için hala büyük bir tehlike. Suriye’de her şeyin kısa sürede düzeleceğini düşünmek şüphesiz ki mümkün değil. Suriye’de muhalifler birleşerek bir idari yapı oluşturulabilecek mi, ülkenin üniter yapısını ve toprak bütünlüğünü muhafaza edebilecek mi, ülke genelinde asayiş ve istikrar sağlanabilecek mi, ülkeyi yeniden inşa etmek mümkün olabilecek mi? Bütün bunlar herkesin kafasını meşgul eden sorular.

Türkiye son dönemde izlediği reel politikalarla şu anda Suriye’deki güçlerle ilişkilerde en avantajlı ve etkili ülke durumunda. Bunun devam ettirilmesi için sahada stratejik adımların atıldığını Dışişleri Bakanı Hakan Fidan’ın açıklamaları ortaya koyuyor. Yani Türkiye sahaya hâkim ve oyun kurucu ülke. Suriye’deki iktidar değişimi, Karabağ savaşı sonrasında olduğu gibi, olayların seyri ve sevkî Türkiye’nin dünya siyasetinde yeni bir döneme geçişinin de başlangıcı sayılabilir.

*Yani Türkiye
sahaya hâkim ve
oyun kurucu ülke.
Suriye’deki iktidar
değişimi, Karabağ
savaşı sonrasında
olduğu gibi, olayların
seyri ve sevkî
Türkiye’nin dünya
siyasetinde yeni bir
döneme geçişinin de
başlangıcı sayılabilir.*

*Genetiği Oynanmış
Kavramlar ve Aile
Medeniyetinin Sonu*

Prof. Dr. Saffet KÖSE
Mehir Vakfı Yayınları,
Konya, 2016, 5.baskı

Hangi Kavramlarımızla Oynandı, Aile Medeniyetinin Sonu Ne Anlama Geliyor?

ÖMER FARUK ÇETİN

TÜRGEV Genel Müdür Yardımcısı

KİTAPİYAT

Modern dünyada aile, yalnızca bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu bir yapı değil, aynı zamanda toplumun temel taşı ve medeniyetlerin inşa edildiği bir kurum olarak kabul edilmektedir. Ancak günümüzde aile, geleneksel değerlerinden uzaklaşarak farklı bir yapıya bürünmektedir. Bu dönüşüm, modernitenin ve sekülerleşmenin getirdiği değer değişimleriyle hız kazanmıştır. Prof. Dr. Saffet Köse'nin "Genetiği Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu" kitabında ele aldığı gibi, aileye ruh veren değerlerin modern dünyada değişime uğraması, hem Müslüman toplumlarda hem de diğer kültürlerde ciddi etkiler yaratmıştır. Kitabın özeti niteliğinde olan bu yazıda, modernitenin aile üzerindeki etkileri, kadının toplumsal rolündeki değişimler, din ve modernite arasındaki çatışmalar ve aile medeniyetinin sonunun ne anlama geldiği üzerinde durulacaktır. Özet niteliğinde olan bu yazı kitabın tamamını okumaya yönlendirme niteliğinde yazılmıştır. Kitapta günümüz insanın alacağı çok kıymetli dersler vardır.

Modernitenin, ailemize ruh veren değerleri, kendine özgü gizemi ile itici hâle getirdiği ya da değiştirdiği bilinmektedir. Bu değerlerin içeriden bir bakışla yeniden ele alınıp aktif hâle getirilmesine ihtiyaç vardır. İşte yazarın kaleme aldığı bu kitap, on yıl boyunca bu amaçla yurt içi ve yurt dışında verilen konferanslar, ulusal ve ulusla-

rarası sempozyumlarda bildiri olarak sunulan fikirlerden oluşmaktadır. Yoğun talep üzerine bir kitapta toplanma ihtiyacı hissedilmiş ve yeni ilavelerle bu kitap vücuda getirilmiştir. Dolayısıyla kitabın asıl amacı ailemizin sorunlarını fark ettirmek, bu kurumu ilgilendiren şerî kavramlardaki kaybolan özün izini sürmek ve zenginliğini, derinliğini keşif çabalarına bir nefes üflemdir.

Modern kültürün derinden etkilediği, olumsuz sonuçlarının çok güçlü ve derin olduğu, sorun olarak ortaya çıkan uygulamaların çözüm zannedildiği bir dünyada bu hususun büyük önem kazandığını belirtmeliyiz. Özellikle modern dünya ile İslâm âleminin ortaklaşa kullandığı kavramlardaki karmaşaya dikkat çekmektir. Aradaki ortaklık sebebiyle kavramlarımıza eklenilen parazitleri ayıklama, en azından fark ettirme temel hedeftir. Bu bağlamda kadın-erkek eşitliği ve ilişkileri, haklar ve özgürlükler, tüketim, roller, mahremiyet, cinsellik, hazcılık, mahalle baskısı gibi aile kurumunu özünden ilgilendiren kavramlar ele alınmaya çalışılmaktadır. Bu sebeple yazar kitaba “Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu” adını vermiştir.

Modern Dünyada Aile ve Değerler: Kavramların Çatışması

Günümüz dünyasında aile kurumunun temel dayanaklarını oluşturan değerlerin ciddi bir dönüşüm sürecinden geçtiği aşîkârdır. Bu dönüşüm, farklı kesimlerde değişik şekillerde yorumlanabilir: Kimileri için ilerlemenin bir göstergesi, kimileri için ise derin bir yozlaşmanın işaretidir. Ancak şu bir gerçektir ki, yalnızca Müslüman toplumlarda değil, dünyanın pek çok yerinde aile yapısındaki bu değişimden duyulan rahatsızlık giderek artmaktadır. İnsanlar, geçmişte anlam ve derinlik kazandıran kavramlara geri dönmenin, onları yeniden ele alıp aktif bir şekilde hayata geçirmenin yollarını aramaktadır. Modernite aileyi yaşatan manevi değerleri kendi yöntemleriyle çekici olmaktan çıkarmış ve onları özünden saptırmıştır.

Modern özgür duruş: Bu beden benim, onunla ilgili kararı özgürce ben veririm, bu hayat benim, onu özgürce ben yaşarım. İslâm düşüncesinde gelişen, özellikle irfan geleneğinde kendisine önemli bir yer bulan özgürlük anlayışı bunun tam tersi bir anlam taşır. Buna göre gerçek hürriyet, nefsinden / dünyevî tutkulardan kurtulmak ve Allah’a kul olmak anlamı taşır ve hürriyetin özünü teşkil eder. Çünkü bu sayede insan nefsanî arzu ve isteklerinin etkisinden, onların kişiyi hâkimiyeti altına almasından kurtulmakta, onun prangalarını kırmaktadır. Bunun için Kuşeyrî (ö.465/1072) özgürlüğün hakikatinin kulluğun kemalinde olduğunu belirtir. Şu hâlde Allah’a bağlılık

Yazarın kaleme aldığı bu kitap, on yıl boyunca bu amaçla yurt içi ve yurt dışında verilen konferanslar, ulusal ve uluslararası sempozyumlarda bildiri olarak sunulan fikirlerden oluşmaktadır. Yoğun talep üzerine bir kitapta toplanma ihtiyacı hissedilmiş ve yeni ilavelerle bu kitap vücuda getirilmiştir.

*Günümüzün hazcı/
hedonist özgürlük
zihniyeti kadın
merkezli cinselliği
kışkırtarak insanı en
zayıf noktasından
yakalamış ve bu
disiplini bozmuş,
geleneksel evlilik
uygulamalarını
değersiz kılmak
için kadın-erkek
beraberliğine dayalı
modern yaşam
biçimini yüceltmıştır.*

ölçüsünde özgürlük kemal bulur, artar, mükemmelleşir. Bu açıdan özgürlük ubûdiyetin nihâî/zirve noktası kabul edilir. Allah'ın dışındaki her şeyi gönülden çıkarmak/mâsiva'dan/ağyardan (Allah'ın dışındaki her şey) âzâd olmak, dünyanın taşı ile altınını bir görmek özgürlüğün esasıdır. Ebû Ali ed-Dekkâk'in (ö.405/1015): Kim dünyaya ondan özgür olarak girse ahirete geçerken de ondan hür olur (ondan hesabı kolay olur) sözü bu noktayı aydınlatmaktadır.

Tanrılaşan İnsan! İsteddiği her şeyi yapabilmekte ve bunu özgürlük adına meşru görmektedir. Özgürlük kavramı çerçevesinde görülmeye başlanan bu tür tutumlara bakıldığında Kur'ân-ı Kerim'in tutkuları tanrı edinmek şeklindeki eleştirisi ve Hakkın ölçüsü karşısında tutkularına/arzularına mağlup olmuş olanlara uymama konusundaki uyarısı bu açıdan oldukça manidardır.

Günümüzün hazcı/hedonist özgürlük zihniyeti kadın merkezli cinselliği kışkırtarak insanı en zayıf noktasından yakalamış ve bu disiplini bozmuş, geleneksel evlilik uygulamalarını değersiz kılmak için kadın-erkek beraberliğine dayalı modern yaşam biçimini yüceltmıştır. Bu çerçevede flörtleşmenin ön plana çıkarılması, evlilik öncesi tecrübe kazanma amaçlı ilişkiler, seviyeli birliktelikler!, erkeklerin kız ve kızların erkek arkadaş edinmeleri yönündeki teşvikler, kadın-erkeğin serbest yaşamasının ilericiliğin bir göstergesi sayılması, bu yöndeki tercihlerin ön plana çıkarılarak terviç edilmesi özellikle toplumda öne çıkarılan insanların (sporcu, sanatçı! vs.) haberleriyle ilginin bu noktalara çekilmesi, böylece bu tür tutumların normalleştirilmesi, bakireliğin, geleneksel evlilik biçimlerinin alaya alınması ve küçümsenmesi, karşıt görüşlerin gericilik vb. yaf-talarla damgalanması hep bu anlayışın sonucudur.

Bugün modern özgürlük yaklaşımının nefse/hazza bağımlı hâle gelmek gibi bir sonuç doğurmasına aldırmandan özgür bir birey olarak insanın kendi bedeni üzerinde serbestçe tasarruf edebilme hakkı doğmuş, doğum kontrolü ya da hamileliği önleyen birtakım tedbirlerle rahimler üzerinde kurulan egemenlik ile de cinselliğin serbest biçimde yaşanır hâle gelmesinin önü açılmıştır. Maalesef bugün geline post-modern dönemin hâkim karakteri olarak insanın canı ne istiyorsa yapabileceği bir özgürlük tanımlamasına bağlı olarak eşcinsel evliliklerin görünürlük kazandığı, meşruiyet zemini bulduğu, hatta yaygınlık kazanmaya başladığı, travestilerin boy gösterdiği, her açıdan mahrem alanlara, rahimlere, doğuma, cinsiyete müdahale edildiği, kısaca cinsel sapma olarak görülen ilişkilerin normalleştiği, taşıyıcı annelerin kiralandığı, sadece babası olan ve annesini tanımayan ya da sadece annesiyle yaşayan ve babasının

kim olduğunu bilmeyen çocukların bulunduğu, sperm bankalarına ilginin olduğu, kürtajın kolaylaştığı, cinselliğin eşle sınırlandırılmadığı bir dönemde bunlarla barışık olmayan aile kurumunu kendi tabii değerleri doğrultusunda yeniden değerli hâle getirilebilmenin oldukça zor olduğunu özellikle vurgulamamız gerekir. Müslüman toplumların hem de genel anlamda aile yapılarının dengelerini zedelemiştir.

Sekülerizm ve Ailenin Kutsallığının Aşınması

Sekülerizm, dünya merkezli bir yaşam anlayışını kutsal hale getirirken, dini değerleri hayattan uzaklaştırmıştır. Bu süreçte özellikle kadın figürü, bireysel özgürlük adı altında modern yaşamın odak noktası haline gelmiştir. Kadının geleneksel rolünden uzaklaştırılarak toplumda yeni bir figür haline getirilmesi, sadece bireylerin değil aile kurumunun da köklü bir dönüşüm geçirmesine neden olmuştur.

Bu değişimin etkileri sadece Batı toplumlarıyla sınırlı kalmamış, modernitenin etkisi Müslüman dünyada da güçlü bir şekilde hissedilmiştir. Din ile modernite arasındaki uyumu sağlamak adına yapılan uzlaştırma çabaları, İslam dünyasında zihinsel ve toplumsal bir parçalanmaya yol açmıştır. Bu parçalanma, günlük yaşamda dini değerlerden uzaklaşmayı ve modern anlayışların baskın hale gelmesini beraberinde getirmiştir.

Dinin Rolü ve Aile Medeniyeti

İslam toplumlarında devlet dahi aile medeniyeti üzerinden tanımlanmıştır. Hükümdar halka karşı şefkatli bir baba gibi, halk da ona itaat eden evlatlar gibi davranmıştır. Bu bağlamda aile, toplumun temel yapı taşı olmanın ötesinde, medeniyetin özünü oluşturmuştur. Aile kurumunun sağlam temeller üzerine inşa edildiği bir toplumda, bireylerin şefkat ve sorumluluk duygusuyla hareket etmesi mümkündür. Ancak modern toplumlarda aile yapısının aşındığını ve medeniyetin çöküşünün bu noktada başladığını gözlemlemek mümkündür.

Gençlik ve Modern Kültürün Aşındırıcı Etkisi

Modern kültür, özellikle gençlerin değerlerini ve yönelimlerini şekillendirmede oldukça etkili olmuştur. Cinsellik merkezli yönlendirmeler ve bireyin kendi bedeni üzerinde özgür tasarruf hakkına sahip olduğu fikri, geleneksel aile değerlerini zayıflatmıştır. Nikâhsız ilişkiler, popüler kültürün etkisiyle normalleştirilmiş, evlilik dışı birliktelikler ve serbest yaşam biçimleri yaygınlaşmıştır. Flört, se-

İslam toplumlarında devlet dahi aile medeniyeti üzerinden tanımlanmıştır. Hükümdar halka karşı şefkatli bir baba gibi, halk da ona itaat eden evlatlar gibi davranmıştır. Bu bağlamda aile, toplumun temel yapı taşı olmanın ötesinde, medeniyetin özünü oluşturmuştur.

Kadın ve erkek arasındaki biyolojik, psikolojik ve sosyal farklılıklar, doğal bir yaratılış gerçeğidir. Bu farklılıklar, iki cinsin eşit değil, eşdeğer olduğunu ve birbirlerini tamamladığını göstermektedir. Ancak feminist ideoloji, bu farklılıkları göz ardı ederek kadın ve erkeği tamamen eşit bireyler olarak görme çabasına girmiştir. Bu yaklaşım, aile yapısını ve toplumsal dokuyu zayıflatmış, kadını toplumsal hayatta daha fazla rol üstlenmeye zorlarken, doğum oranlarının düşmesine ve nüfus krizine neden olmuştur.

viyeli birliktelik gibi modern anlayışlarla evlilik öncesi ilişkilerin teşvik edilmesi, aile kurumunu derinden sarsmıştır.

Buna ek olarak, modern kültürün aşındırıcı etkisi, masum görünen kavramlarla Müslüman topluma nüfuz etmiştir. Eşitlik, bireysel özgürlük ve haklar gibi kavramlar, sorgulanmadan kabul edilmiş ve geleneksel yapıları çözülmeye açık hale getirmiştir. Bu durum, dini değerlerin modern yaşam tarzıyla uzlaştırılmaya çalışıldığı bir karmaşa yaratmıştır.

Aile Üzerindeki Etkiler ve Çıkış Yolları

Modern kültürün aile üzerindeki etkileri, evliliklerin azalması, boşanmaların artması ve aile bağlarının zayıflaması gibi somut sonuçlar doğurmuştur. Bugün birçok toplumda evlenme yaşı yükselmekte, evlilikten kaçış artmakta ve boşanmalar daha yaygın hale gelmektedir. Bu durum, aile kurumunun temel işlevlerini yerine getirmekte zorlandığını göstermektedir.

Müslüman dünyada ise aileyi koruma çabalarının merkezinde, dengeli bir yaşam modeli olan “vasat ümmet” anlayışı yer almalıdır. Din, insan ilişkilerini, kadın-erkek rollerini ve dünya-ahiret dengesini düzenleyen bir rehberdir. Modern kültürün aşındırıcı etkilerine karşı dini değerlerin yeniden hayata geçirilmesi, aile kurumunun güçlendirilmesinde kritik bir rol oynayacaktır.

Çözüm Arayışları ve İslam’ın Yol Göstericiliği

Bu noktada, Müslüman toplumların önünde iki önemli görev bulunmaktadır:

İyiliği hâkim kılmak ve kötülüğü engellemek: Kur’an’ın Müslümanlara yüklediği bu görev, aile kurumunu koruma sorumluluğunu da içerir.

Vasat ümmet olmak: Müslümanlar, aşırılıklardan kaçınarak dengeli bir yaşam biçimi benimsemeli ve bu dengeyi diğer toplumlara örnek olarak sunmalıdır.

Müslüman dünyada ise aileyi koruma çabalarının merkezinde, dengeli bir yaşam modeli olan “vasat ümmet” anlayışı yer almalıdır. Din, insan ilişkilerini, kadın-erkek rollerini ve dünya-ahiret dengesini düzenleyen bir rehberdir. Modern kültürün aşındırıcı etkilerine karşı dini değerlerin yeniden hayata geçirilmesi, aile kurumunun güçlendirilmesinde kritik bir rol oynayacaktır.

Modern dünyada aileyi korumak, yalnızca bireylerin değil, tüm toplumun sorumluluğudur. Çünkü aile, yalnızca bireylerin değil,

medeniyetlerin de temel yapı taşıdır. Bu yüzden aileyi koruma çabaları, moderniteye karşı bir savunma değil, insanlığın geleceği için bir yatırımdır.

Modernliğin Kadın Üzerindeki Etkisi: Derinlemesine Bir Analiz

Modernlik, toplumsal yapının yeniden inşasında derin bir etki de bulunurken, özellikle kadın kimliği, özgürlüğü ve toplumsal rolü üzerinde belirgin sonuçlar doğurmuştur. Bu süreç, dinlerin kadın algısına yönelik tarihsel tepkilerle şekillenmiş, kadınların toplumsal hayatta erkeklerle eşit statü kazanma mücadelesi ve bu mücadelenin getirdiği yeni toplumsal dinamiklerle bir arada gelişmiştir. Modernleşmenin kadın üzerinden okunması, aslında bir anlamda kadının özgürleşme arayışının aşırılıklar ve çelişkilerle dolu serüvenidir.

Tarihsel ve Dini Arka Plan: Kadına Yönelik Algılar ve Tepkiler

Yahudilik ve Hristiyanlık gibi semavi kökenli dinler, kadını toplumsal hayatta belirli bir rol çerçevesine oturtmuş, fakat bu roller zamanla dinlerin yanlış yorumlanması ve yozlaşmasıyla kadınların ezilmesine yol açmıştır.

Yahudilikte Kadın

Yahudi dini metinlerinde, kadınlara yönelik yaklaşım çoğu zaman olumsuz bir biçimde aktarılmıştır. Özellikle erkeklerin sabah ibadetlerinde okudukları şu dua, bu bakış açısını özetlemektedir. “Rabbim, beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun.” Bu ifade, kadının toplumdaki ikincil konumunu ve Yahudi kültüründeki erkek egemen anlayışı açıkça göstermektedir.

Hristiyanlıkta Kadın

Hristiyan teolojisi, Hz. Havva’nın yasak meyveyi Hz. Adem’e yedirmesi üzerinden, kadını insanlığın ilk günahının ve cennetten kovulmanın sorumlusu olarak tanımlamıştır. Bu anlayış, kadınları doğası gereği günaha eğilimli, erkeği baştan çıkaran bir varlık olarak görmekle kalmamış, aynı zamanda kadını toplumsal hayattan dışlayan bir kültürün oluşmasına zemin hazırlamıştır.

St. Augustin’in Kadın Algısı:

St. Augustin (ö. 430), kadınları kötülük dolu, kıskanç ve tutarsız olarak tanımlarken, karı-koca arasındaki cinsel ilişkiyi dahi günah olarak görmüştür. Bu tür yaklaşımlar, cinselliğin bastırılmasına ve evliliğin dahi “zorunlu bir kötülük” olarak algılanmasına yol açmıştır.

İffet, şehvetin disipline edilmesi ile doğan bir erdemdir ve bunu sağlayan temel araç nikâhtır. Nikâh, cinsel arzuları disipline eden, neslin sağlıklı bir şekilde devamını sağlayan ve doğuma meşruiyet kazandıran bir kurumdur. Din, cinselliği disipline ederek ahlaki değerleri korumayı amaçlar. Nikâh, cinsel özgürlüğün bir kısıtlaması değil, iffet ve onurun teminatıdır.

Modernliğin din karşıtlığı üzerine inşa edilmiş zihniyeti, aile kurumunu derinden sarsmış ve birtakım sosyal şoklara yol açmıştır. Bu nedenle, aile politikalarının oluşturulmasında her iki yaklaşımı dengeleyecek hem geleneksel değerleri hem de modernliğin getirdiği fırsatları sağlıklı bir şekilde değerlendirecek bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç vardır.

Kilise ve Kadın:

Katolik Kilisesi'nin evlilik anlayışı, cinselliği günahla özdeşleştirerek kadınların manastırlara kapanmasına ve kendilerini Hz. İsa'nın "manevi eşleri" olarak adayan kutsal bakirelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kadınlar, cinsellikten uzak kalarak temiz ve kutsal bir yaşam sürme çabası içinde olmuşlardır.

Bu baskıcı anlayışlar, kadınları ezmiş ve özgürlük arayışlarını tektiklemiştir. Modernleşme süreci, bu tarihsel tepkilerin bir yansıması olarak, kadınların hak taleplerini gündeme taşımıştır. Ancak bu özgürleşme mücadelesi, başka sorunları da beraberinde getirmiştir.

Modern Kadının Ortaya Çıkışı

Modernleşme süreci, dinlerin kadın üzerindeki baskıcı tutumlarına bir tepki olarak gelişmiş, kadın hakları ve özgürlük taleplerine dayalı yeni bir dünya görüşü oluşturmuştur. Ancak bu süreç, kadınların bir başka aşırılıkla karşı karşıya kalmasına yol açmıştır.

Kadının Metalaştırılması ve Tüketim Kültürü

Modern dünyada, kadın bedeni üzerindeki dini denetim azalırken, bu sefer de kadın bedeni bir meta olarak görülmeye başlanmıştır. Kadın, tüketim kültürünün bir nesnesi hâline gelmiş, güzellik algısı doğallıktan uzaklaştırılarak ekonomik bir sektörün merkezine oturtulmuştur.

Estetik ve Güzellik Algısı:

Güzellik endüstrisinin gelişimiyle birlikte, kadınların bedenleri üzerindeki psikolojik baskılar artmış, estetik müdahaleler yaygınlaşmıştır. Özellikle genç kızlar, bu baskılar nedeniyle hem fiziksel hem de ruhsal sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır.

Hamilelik ve Cinsellik Algısı:

Hamileliği önleyici yöntemlerin yaygınlaşması, kadınların rahimlerini kontrol altına alabilmelerini sağlamış, ancak bu durum serbest cinselliğin önünü açmıştır. Mahremiyetin giderek zayıfladığı bu süreçte, cinsellik kamusal alana taşınmış, pornografi ve görsel medya cinselliği teşvik eden bir araç hâline gelmiştir.

Feminist Hareketler ve Kadın-Erkek Eşitliği

Feminist hareketler, kadınların tarihsel olarak maruz kaldıkları ayrımcılığı ve eşitsizliği gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Ancak feminist ideoloji, kadın-erkek eşitliği fikrini genelde tepkisel bir şekilde ele almış ve bu tepkisellik, toplumsal dengeyi bozacak aşırılıklara neden olmuştur.

Kadın-Erkek Farklılıkları ve Eşdeğerlilik

Kadın ve erkek arasındaki biyolojik, psikolojik ve sosyal farklılıklar, doğal bir yaratılış gerçekliğidir. Bu farklılıklar, iki cinsin eşit değil, eşdeğer olduğunu ve birbirlerini tamamladığını göstermektedir. Ancak feminist ideoloji, bu farklılıkları göz ardı ederek kadın ve erkeği tamamen eşit bireyler olarak görme çabasına girmiştir.

Bu yaklaşım, aile yapısını ve toplumsal dokuyu zayıflatmış, kadını toplumsal hayatta daha fazla rol üstlenmeye zorlarken, doğum oranlarının düşmesine ve nüfus krizine neden olmuştur. Özellikle Batı ülkelerinde, kadın-erkek eşitliği politikalarının sonucunda doğum oranlarının ölüm oranlarının gerisinde kalması, nüfusun yaşlanmasına ve gerilemesine yol açmıştır.

Modernliğin kadın üzerindeki etkisi, tarihsel, dini ve toplumsal bir dizi faktörün karmaşık bir sonucudur. Kadın özgürlüğü ve eşitlik talepleri, bir yandan kadınların toplumsal hayatta daha fazla yer almasını sağlarken, diğer yandan yeni sorunların doğmasına neden olmuştur.

Kadın ve erkek arasındaki doğal farklılıkların göz ardı edilmesi, eşitlik adı altında toplumsal çatışmalara ve dengesizliklere yol açmıştır. Oysa kadın ve erkek eşit değil, birbirlerini tamamlayan farklılıklara sahiptir ve bu farklar toplumsal dengeyi korumanın temel unsurlarıdır.

Sonuç olarak, modernleşme sürecinde kadınların özgürleşmesi, sadece bireysel bir kazanım değil, toplumsal değerlerin yeniden tanımlanmasını gerektiren bir dönüşüm sürecidir. Ancak bu dönüşüm, toplumsal huzuru koruyacak şekilde denge ve uyum gözetilerek yönetilmelidir. Aksi takdirde, modernliğin kadına getirdiği özgürlük, yeni bir esaret biçimine dönüşebilir.

Evde Kadının Önemi: Annelik ve Şefkatin Toplumu Şekillendiren Gücü

Günümüzde kadının günlük hayatta genişleyen aktivitesi sebebiyle ailelere göre farklılık arz etse de bu paylaşımda belli ölçüde değişim gözükmemektedir. Kocanın çalışmasında ve ailenin geçimini üstlenmesinde bir farklılık göze çarpmasa bile kadın üzerinden üretilen projeler sonucu kadın gerek sosyal hayatta gerekse iş yaşamında genişleyen aktivitesi sebebiyle erkeğin rollerinden bir kısmını almış, bir kısmını kocaya devretmiş, bir kısmını da profesyonel meslek icra eden kurum ve kişilere bırakmıştır. Çocuk bakımı-terbiyesi, kreşlere ve anaokullarına bırakılırken ev işleri de hizmetçilere emanet edilmiştir. Hizmetçiler de yine kadınlardan seçilmektedir.

Popüler kültür, ailenin temel değerlerini zedeleyici bir etkiye sahiptir. Özellikle medyanın ve reklamların kadın bedenini metalaştırması, aile yapısını olumsuz yönde etkilemektedir. Aile değerlerinin korunması ve bu konuda farkındalığın artırılması için toplumsal bilinçlendirme kampanyalarına ihtiyaç vardır.

İslam, kadın ve erkek arasındaki sorumlulukları yaratılış gerçekliğine uygun bir şekilde düzenlemiştir. Bu hem aile içinde dengeyi sağlar hem de toplumsal huzurun temelini oluşturur.

Yani kadın dışarıda çalışırken tutulan bir başka kadın onun evinin işini ücretli olarak yapmaktadır.

Anne ilgisi, sevgisi ve şefkatindeki eksikliğin ömür boyu doldurulamayacağını, hiçbir zaman yeniden kazanılamayacağını ve telafi edilemeyeceğini, bu mahrumiyetin ilerleyen yıllarda birçok ruhsal hastalığı beraberinde getireceğini tespit etmişlerdir. Modern psikiyatrinin çocuğun ana kucağından ve sevgisinden mahrumiyetini en temel depresyon sebeplerinden birisi olarak tespiti bu gerçekliğin teyididir.

Anneliğin bir kadın rolü olduğu tezini savunan John Bowlby (1953) de şu tespitlerde bulunur:

“Eğer anne yoksa ya da çocuk annesinden küçük yaşta ayrılırsa -ki bu duruma anneden yoksunluk denir- çocuk büyük bir yetersiz toplumsallaşma riski ile karşı karşıya kalır. Bu durum çocuğun hayatının ilerleyen dönemlerinde toplum karşıtı olması ya da psikopatik eğilimler göstermesi gibi ciddi toplumsal ve ruhsal sıkıntılar yaşamasına neden olabilir. Bir çocuğun refahı ve ruhsal sağlığı en iyi şekilde annesiyle kuracağı yakın ve sürekli bir kişisel ilişki yoluyla güvence altına alınabilir. Şayet anne yerine bir başkası ikame edilecekse anne gibi olmasa da bu da bir kadın olmalıdır.”

Aile, bir toplumun temel taşıdır ve bu yapı içindeki kadın, sadece ev düzeniyle değil, aynı zamanda nesillerin ruhsal ve ahlaki temellerini inşa etmekle görevlidir. İslam, kadın ve erkek arasındaki sorumlulukları yaratılış gerçekliğine uygun bir şekilde düzenlemiştir. Bu hem aile içinde dengeyi sağlar hem de toplumsal huzurun temelini oluşturur. Peygamber Efendimiz (sav) kadınlara yönelik hassasiyeti şöyle ifade etmiştir: “Kadınlar konusunda Allah’ın emir ve yasaklarına saygılı davranın. Mali durumunuza göre ve örfe uygun olacak şekilde geçimleri onların sizin üzerinizdeki haklarıdır.”

Evin Manevi Merkezi Olarak Kadın

İslam, kadını yalnızca fiziksel bir iş gücü olarak değil, ailenin manevi direği olarak tanımlar. Nisa Suresi’nde erkeğin ailenin geçiminden sorumlu olduğu belirtilirken, kadının manevi rolü göz ardı edilmemiştir: “Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerinden üstün kılması ve erkeklerin mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler, kadınlar üzerinde kavvamdır (koruyucu ve gözeticidir).” (Nisa, 4/34)

Kur’an’da yer alan bu adil düzen, erkeği geçimden sorumlu tutarken kadına da ailenin manevi dokusunu inşa etme görevini verir. Bakara Suresi’nde de evin geçiminin kocanın sorumluluğu olduğuna

işaret edilmiştir: “Anneler, emzirmenin son sınırına kadar olmasını isteyen baba için çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların normal ölçülerde yiyecek ve giyeceklerini sağlamak babaya ait bir yükümlülüktür.” (Bakara, 2/233)

Bu düzenleme, kadın ve erkeğin yaratılışlarına uygun görevler üstlenmesini sağlarken, ailenin huzurunu korur. Kadının ailenin duygusal ve manevi lideri olarak üstlendiği rol, sadece bireylerin değil toplumun geleceğini şekillendirir.

Şefkatin ve Merhametin Yansımaları

Kadın, özellikle anne olarak, şefkat ve merhametin kaynağıdır. Peygamberimiz (sav), şefkatin önemini anne üzerinden açıklamış, bir annenin çocuğuna duyduğu sevgiyi Allah’ın kullarına olan merhametine benzetmiştir. Hz. Ömer’in aktardığı şu olay bu durumu açıkça ortaya koyar: Bir esir grubunda, çocuğunu kaybeden bir annenin onu bulduğunda sevinçle bağrına basıp emzirmesi üzerine Peygamberimiz (sav), sahabelere şöyle sordu: “Şu kadın hiç çocuğunu ateşe atabilir mi?” Sahabeler, “Elbette atamaz ya Rasulallah!” diye cevap verdiğinde, Peygamberimiz şu açıklamayı yapmıştır: “İşte Allah, bu kadının çocuğuna olan şefkatinden kullarına çok daha şefkatlidir.”

Bu hadis, annenin çocuğuna olan sevgisinin insan ilişkilerinin temelini oluşturduğunu gösterir. Modern psikoloji de bu gerçeği destekler. John Bowlby, annenin çocuğuyla kurduğu bağın çocuğun ruhsal sağlığı için hayati önem taşıdığını belirtir: “Bir çocuğun refahı ve ruhsal sağlığı, en iyi şekilde annesiyle kuracağı yakın ve sürekli bir kişisel ilişki yoluyla güvence altına alınabilir.”

Nikâh ve İffet: Kavramların Derinliği

İslam ahlakına göre şehvet, insanın en güçlü dürtülerinden biridir. Bu dürtünün disipline edilmesi, insanı hayvani özelliklerden arındırarak ilahi bir niteliğe ulaştırır. İffet, bu bağlamda şehvetin meşru sınırlar içinde kontrol edilmesi ve hazların kutlu amaçların bir aracı olarak kullanılmasıdır. İffet, şehvetin disipline edilmesi ile doğan bir erdemdir ve bunu sağlayan temel araç nikâhtır. Nikâh, cinsel arzuları disipline eden, neslin sağlıklı bir şekilde devamını sağlayan ve doğuma meşruiyet kazandıran bir kurumdur. Din, cinselliği disipline ederek ahlaki değerleri korumayı amaçlar. Nikâh, cinsel özgürlüğün bir kısıtlaması değil, iffet ve onurun teminatıdır.

İslam’a göre, neslin sahih yolla devamı çocukların temel hakkıdır. Zina sonucu doğan çocuklar, toplumda damgalanma ve dışlan-

İslam ahlakına göre şehvet, insanın en güçlü dürtülerinden biridir. Bu dürtünün disipline edilmesi, insanı hayvani özelliklerden arındırarak ilahi bir niteliğe ulaştırır. İffet, bu bağlamda şehvetin meşru sınırlar içinde kontrol edilmesi ve hazların kutlu amaçların bir aracı olarak kullanılmasıdır.

*Hız. Peygamber,
evlenmeyi iffeti
koruyan bir ibadet
olarak tanımlamış,
evlenmekten
kaçınmayı sünnete
muhalefet olarak
nitelendirmiştir.*

ma riskiyle karşı karşıya kalır. Hız. Peygamber'in kendi doğumunun meşru bir nikâh sonucu gerçekleştiğini vurgulaması, nikâhın önemine dikkat çeker.

Batı toplumlarında evlilik dışı doğum oranlarının artışı, ailenin geleneksel yapısının zayıfladığını gösterir. İsveç'te yapılan bir araştırma, doğan bebeklerin yarısının evlilik dışı olduğunu ortaya koymuştur.

Kur'ân ve Hadislerin Perspektifi

Kur'ân ve hadisler, insanın mal ve cinsel arzularına karşı zaafılarını iffetle dengeleyebileceğini vurgular. Şehvet, disipline edilmesi en zor dürtü olarak görülür. Hız. Yusuf kıssasında, şehvetin gücü ve disiplin edilmesinin önemi çarpıcı bir şekilde gösterilmiştir. Hız. Peygamber, evlenmeyi iffeti koruyan bir ibadet olarak tanımlamış, evlenmekten kaçınmayı sünnete muhalefet olarak nitelendirmiştir. Bekârlık, cinsel arzuların kontrolsüz kalmasına yol açarak ahlaki çöküş zemin hazırlar. Peygamber, evliliği şeytana karşı en güçlü silah olarak tanıtmıştır. İffet, şehvetin helal yollarla tatmin edilmesi ve hazların disipline edilmesi sonucu ortaya çıkan bir erdemdir. İslam ahlakçalarına göre, gerçek özgürlük, şehvi arzulara köle olmaktan kurtulmakla mümkündür. Nikâh, neslin devamı, neseplerin karışmasını önleme, çocuk terbiyesi, eşlerin birbirini koruması ve ahlaki güzelliklerin yeşermesi gibi işlevlerle bireye ve topluma katkı sağlar.

Modern Dünyada Nikâh ve Değersizleşmesi Cinsellikte Serbestlik:

Modern dünyada cinsellik, bireysel özgürlük alanı olarak tanımlanır ve çoğu zaman evlilik dışında da meşru görülür. Nikâh dışı ilişkiler ve birliktelikler, "modern insanın" özellikleri olarak normalleştirilmektedir.

Ailenin Zayıflaması:

Serbest cinsel yaşam, ahlaki çöküşü hızlandırmakta, nikâhın ve ailenin değerini düşürmektedir. İslam'ın önerdiği mahremiyet anlayışı ve nikâhın önemi, modern yaşam tarzlarıyla çatışma içerisinde.

İslam ve Nikâhın Önemi

Nikâh, insanın en güçlü dürtüsü olan şehveti disipline eden ve toplumsal düzeni koruyan bir kurumdur. Cinsel arzuların kontrol altına alınarak helal bir şekilde tatmini, insanı hayvandan ayırarak erdem sahibi kılar. Nikâh, sadece bireysel bir tercih değil, toplumun temel taşlarından biri olarak ahlaki ve sosyal faydalar sunar. İslam, nikâhı kolaylaştırmayı ve evlilik yoluyla iffetli bir yaşam sürmeyi

teşvik eder. Modern dünyanın aksine, nikâhı bireyin onurunu ve toplumun ahlaki yapısını koruyan bir değer olarak savunur.

SONUÇ

1. Ailenin Modernlik ve Gelenek Arasındaki Gerilimi

Günümüz ailesi, modernleşme ve gelenek arasında süregelen bir çatışmanın tam merkezindedir. Gelenek, geçmişten gelen değer ve normları koruma eğilimindedir; ancak bu değerler her zaman mükemmel bir çözüm sunmamaktadır. Diğer yandan, modernlik insana daha iyi bir yaşam vaadiyle yaklaşıp da bireylerin mutluluğunu ve huzurunu garanti edememektedir. Modernliğin din karşıtlığı üzerine inşa edilmiş zihniyeti, aile kurumunu derinden sarsmış ve birtakım sosyal şoklara yol açmıştır. Bu nedenle, aile politikalarının oluşturulmasında her iki yaklaşımı dengeleyecek hem geleneksel değerleri hem de modernliğin getirdiği fırsatları sağlıklı bir şekilde değerlendirecek bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Ayrıca, gelenek içinde zamanla oluşmuş, temel değerlere aykırı unsurlar ayıklanmalıdır. Modernleşmenin sunduğu imkânlardan faydalanırken, beraberinde getirdiği sorunlar analiz edilerek aile için tutarlı ve uygulanabilir çözümler geliştirilmelidir.

2. Kadın-Erkek İlişkilerinde Eşitlikten Çok Eşdeğerlilik

Modern kültürün kadın-erkek eşitliğini mutlak bir ideal olarak sunması, aslında bir çatışma ortamı yaratmaktadır. İslam'ın temel kaynaklarına göre kadın ve erkek eşit değil, birbirini tamamlayan "eşdeğer" varlıklardır. Eşitlik kavramı, Batı dünyasında feminist ideolojinin dayattığı ve genellikle kazanan-kaybeden ya da ezen-ezilen ilişkisi üzerinden tanımlanan bir anlayışı yansıtır. Bu anlayış, kadınlık ve erkeklik rollerini birbirine yaklaştırarak doğal farklılıkları ortadan kaldırma çabasıdır. Ancak, İslam anlayışında kadınlık ve erkeklik rollerinin doğal ve birbirini tamamlayıcı olduğu kabul edilmektedir. Bu bakış açısıyla, kadın-erkek eşdeğerliği, modern özgürlük ve eşitlik kavramlarının neden olduğu sorunları aşmak için daha uygun bir yaklaşım olarak sunulmuştur.

3. Din ve Ahlakın Ailedeki Merkezi Rolü

Modern dünyada din, bireysel bir vicdan meselesine indirgenmiş ve sosyal hayatta etkisiz hâle getirilmiştir. Bu durum, dinin ahlaki değerler oluşturma fonksiyonunu zayıflatmış, özellikle ailede ahlaki yozlaşmayı hızlandırmıştır. İslam kültüründe din, ahlakın temeli, ahlak ise toplumun kültürel dokusunu oluşturan bir unsurdur. Hukuk ise bu sürecin son halkası olarak yazılı kuralları ve müeyyideleri

Modern dünyada din, bireysel bir vicdan meselesine indirgenmiş ve sosyal hayatta etkisiz hâle getirilmiştir. Bu durum, dinin ahlaki değerler oluşturma fonksiyonunu zayıflatmış, özellikle ailede ahlaki yozlaşmayı hızlandırmıştır.

Modern kültür, aile yapısını zayıflatan bir dizi kavram ve ideoloji üretmiştir. Özellikle, kadın-erkek eşitliği, toplumsal cinsiyet projeleri ve özgürlük anlayışı gibi Batılı kavramlar, İslam'ın aile anlayışıyla uyumlu değildir.

belirler. Ancak, modern seküler sistemlerde din ve ahlaktan soyutlanmış bir hukuk anlayışı, aile gibi manevi bağların yoğun olduğu bir kurum için yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, aile eğitimi ortaöğretimden üniversiteye kadar zorunlu dersler arasında yer almalı ve ahlak eğitimi toplum genelinde teşvik edilmelidir.

4. Hukukun Aile İlişkilerindeki Yetersizliği

Aile, yalnızca hukuki düzenlemelerle korunamayacak kadar hassas ve özel bir yapıya sahiptir. Hukuk, ilişkilerde minimum düzeyi belirleyen ve sınırları çizen bir araçtır. Ancak, aile içinde sevgi, saygı, fedakârlık ve empati gibi değerler, hukukun sağlayabileceği sınırların ötesindedir. Aile bağlarının güçlendirilmesi için Kur'an'da sıkça geçen rahmet (merhamet), meveddet (sevgi) ve sekînet (huzur) kavramlarının ilişkilerde temel alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu değerler, ailede hukuki kurallardan önce gelen, daha derin bağlar kurmayı mümkün kılan unsurlardır.

5. Modern Kavramların Etkisi ve Geleneksel Yapının Korunması

Modern kültür, aile yapısını zayıflatan bir dizi kavram ve ideoloji üretmiştir. Özellikle, kadın-erkek eşitliği, toplumsal cinsiyet projeleri ve özgürlük anlayışı gibi Batılı kavramlar, İslam'ın aile anlayışıyla uyumlu değildir. Bu kavramlar, İslam'ın temel değerleri açısından yeniden ele alınmalı ve Müslüman toplumların ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir. Aile, modern ideolojilere göre değil, İslam'ın sunduğu değerler doğrultusunda yapılandırılmalıdır.

6. Hakemlik Kurumu ve Aile İçi Uyuşmazlıkların Çözümü

Kur'an'da önerilen hakemlik sistemi, aile içi sorunların çözümünde etkili bir yöntem olarak görülmektedir. Bu sistem, tarafların ailelerinden seçilecek hakemler veya bağımsız hakem heyetleri tarafından sorunların çözülmesini öngörmektedir. Bu tür bir yaklaşım, boşanma gibi son çareye başvurmadan önce uzlaşma ve iyilikle ayrılma zeminini güçlendirebilir.

7. Annelik ve İş Hayatının Dengelenmesi

Modern iş hayatı, annenin çocuğuna yeterli zaman ayıramamasına neden olmakta, bu da çocuk üzerinde duygusal ve psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Çocukların sağlıklı bir birey olarak yetişebilmesi için annelerin, özellikle çocuklarının ilk yaşlarında, onların yanında olması önemlidir. İş hayatı, anne ve çocuk arasında bu bağın kurulmasını engellememelidir. Çalışan anneler için daha esnek ve çocuk odaklı politikalar geliştirilmesi önerilmektedir.

8. Nikâh ve Aile Değerlerinin Korunması

Nikâh, yalnızca hukuki bir anlaşma değil, dini bir ibadet olarak görülmelidir. Modern kültürün, nikâhın anlamını azaltması ve evlilik dışı birliktelikleri yaygınlaştırması aile kurumunu zayıflatmaktadır. Bu nedenle, nikâhın manevi değeri topluma yeniden hatırlatılmalı ve aile yapısını güçlendirecek politikalar geliştirilmelidir.

9. Popüler Kültürün Aileye Etkileri

Popüler kültür, ailenin temel değerlerini zedeleyici bir etkiye sahiptir. Özellikle medyanın ve reklamların kadın bedenini metalaştırması, aile yapısını olumsuz yönde etkilemektedir. Aile değerlerinin korunması ve bu konuda farkındalığın artırılması için toplumsal bilinçlendirme kampanyalarına ihtiyaç vardır.

10. Aileyi Yeniden İnşa Etme Gerekliliği

Ailenin toplumsal önemini yeniden vurgulayan, İslam'ın temel değerlerini esas alan bir anlayışın yerleşmesi gerekmektedir. Aile, haklar yerine görev ve sorumluluk bilinciyle yapılandırılmalı, bireylerin birbirine karşı saygı ve sevgi çerçevesinde hareket etmesi sağlanmalıdır. Aynı zamanda, modern dünyanın getirdiği sorunlarla başa çıkabilmek için İslam'ın manevi değerleri esas alınarak köklü politikalar oluşturulmalıdır.

*Popüler kültür,
ailenin temel
değerlerini zedeleyici
bir etkiye sahiptir.
Özellikle medyanın
ve reklamların
kadın bedenini
metalaştırması, aile
yapısını olumsuz
yönde etkilemektedir.*

Yükseköğretimde Bilgi Sorunu Çalıştayı-II Üzerine Bazı Değerlendirmeler

PROF. DR. VATAN KARAKAYA

Yıldız Teknik Üniversitesi, Öğretim Üyesi

*İslam düşünce
gelenğinde üç
önemli usul şeklinin
bulunduğu ifade
edilmiştir. Bu usullerin
ilki metafizik
yöntemler, ikincisi
tefsir, hadis ve fıkıh
usulü gibi şer'i
ilimlerde üretilen
yöntemler, üçüncüsü
ise belagat, sarf ve
nahiv usulleri gibi
dil bilimlerinde
üretilen yöntemlerdir.*

İnsan tasavvuru, mevcut ve yeni üretilen bilgiyle şekillendiği için, insanın değişim kaynağı ve buna bağlı olarak sosyal yapıların olumlu ya da olumsuz şekilde kurulması, üretilen bilginin mahiyetiyle doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple, bilgi üretiminin tanımı ve sınırları, sosyal değişimlerin temel sebepleri olarak değerlendirilmektedir. Bu gerçekten hareketle, “Yükseköğretimde Bilgi Sorunu: Eleştiriler ve Teklifler-II Çalıştayı” düzenlenmiş; çalıştaya ise ülkemizin farklı illerinden 35’e yakın alanında uzman düşünür katılmıştır. Çalıştayda, yükseköğretimde bilgi sorunu dört başlık altında tartışılmıştır:

- Bilgi üretimi ve asıllarıyla ilişkisi bağlamında bilgi sorunu
- Bilgi sorunu ve İslam’ın insanlığa sunduğu varlık-oluşsal teklifin tüm yönleriyle tartışılması
- Bilgi üretimi ve ilimler tasnifi
- Bilgi üretimi ve mevcut üniversite yapısının tartışılması

Bilgi Üretimi ve Asıllarıyla İlişkisi Bağlamında Bilgi Sorunu

İlk olarak, panel tartışmasında bilginin asıllarıyla olan ilişkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda, önce bilginin asılları ile usulleri arasındaki ilişki açıklanmış, ardından farklı zamanlarda ortaya çıkan bilginin asıllarıyla ilgili krizler tartışılmıştır. Bilginin, fizik, matematik,

metafizik, ahlak ve siyaset gibi alanlarda belirli asıllara dayandığı vurgulanmıştır. Ayrıca, bilginin asıllarına bağlı olmasının, üretilen bilginin tutarlılığını ve gerçeklikle uyumunu sağlaması açısından önemli olduğu belirtilmiştir.

Bizlerin asıl-türev ilişkisine dair kanaatlerimizin usuller ya da yöntemler olarak ortaya çıktığı ifade edilerek İslam düşünce geleneğinde üç önemli usul şeklinin bulunduğu ifade edilmiştir. Bu usullerin ilki metafizik yöntemler, ikincisi tefsir, hadis ve fıkıh usulü gibi şer'i ilimlerde üretilen yöntemler, üçüncüsü ise belagat, sarf ve nahiv usulleri gibi dil bilimlerinde üretilen yöntemlerdir. Usul, iki şey arasında bir ilişki olmadığında yeni bir bilginin üretilmeyeceğini belirtir. Aynı zamanda bir şeyin bilinebilmesi için, bilen ile bilinen nesne arasında bir bağlantı olması gerektiğini vurgular. Bu anlamda; maddi olmayan bir şeyi bilmek için insanın da maddi olmayan bir yönünün olması gerektiği, bununla beraber, miktarı bilmek için ise miktara dair bir idrakin bulunması gerektiği ifade edilmiştir.

Tartışmanın devamında, medeniyet krizlerinin bilginin asıllarındaki krizlerle başladığı vurgulanmıştır. Modern dönemde başlayan krizlerin, bilimsel bilgilere dayanan krizlerin bilginin asıllarına ulaşmasıyla ortaya çıktığı, bilginin asıllarında yaşanan bu krizlerin, Tanrı bilgisinin elenmesiyle başladığı ve bu durumun medeniyetlerde inanç krizlerine yol açtığı belirtilmiştir. Bu inanç krizi, sadece İslam toplumlarında değil, Batı toplumlarında da ahlaki ve siyasi krizler oluşturduğu ifade edilmiştir.

Asıllardaki krizlerin nihai sonucunun, medeniyet krizine dönüştüğü, modern dönemin bilgisini taklit eden medeniyetlerin, özgünleşemediği ve tekniklik bilgisine bağımlı hale geldiği açıklanmıştır. Batı dışı toplumlarda, asıllarından koparılan bilginin, gizli bir şekilde büyük sorunlar doğurabileceği ve bu durumun, Hz. Süleyman'ın dimdik görüldüğü durumunda esasını kemiren kurtçuklar gibi, görünmeyen bir sorun olarak başlamış, ancak bir anda büyük bir çöküşe yol açacağı tartışılmıştır. Bilgi sorununun hepimiz için aynı düzeyde idrak edilmese de aynı düzeyde hayati olarak algılandığında o zaman belki bilgi sorununun çözümü makalelerimize oradan üniversitelere ve buna bağlı olarak ekonomi, ahlak ve siyaset alanına da yansıtacağı belirtilmiştir. Bilgiyle teknisyence irtibatımızın bizlere de lakaytça bir yaşam ortaya çıkardığı vurgulanmıştır.

Günümüzde üniversiteler, niceliksel olarak çok bilgi üretiyor görünse de bu bilginin çoğunlukla yüzeysel teknisyen bilgisi olduğu belirtilmiş ve teknisyen bilgisi, derinliğe inmeden sadece uygulamaya odaklanan, yaratıcılıktan uzak bir bilgi türü olarak tanımlanmıştır.

*Günümüzde
üniversiteler,
niceliksel olarak
çok bilgi üretiyor
görünse de bu bilginin
çoğunlukla yüzeysel
teknisyen bilgisi
olduğu belirtilmiş
ve teknisyen bilgisi,
derinliğe inmeden
sadece uygulamaya
odaklanan,
yaratıcılıktan uzak
bir bilgi türü olarak
tanımlanmıştır.*

tır. Mevcut dünya düzeninin ürettiği suni krizlerin, hakiki sorunları gölgelediği ve insanlığın asıl krizinin, varoluşsal sorulara (nereden geldik, nereye gidiyoruz, hayatın anlamı nedir) cevap bulmak olduğu dile getirilmiştir.

Bilgi Sorunu ve İslam'ın İnsanlığa Sunmuş Olduğu Varlık-Oluşsal Teklifin Tüm Yönleriyle Tartışılması

Çalıştığınız birinci oturumunda bilgi sorunu ve İslam'ın insanlığa sunmuş olduğu varlık-oluşsal teklifin tüm yönleriyle tartışılması hedeflenmiştir. Öne çıkan sunumlardan biri "Ontolojik veya Varlık-Oluşsal İmkanları Bağlamında İslam'ın Bu Çağa Teklifi" adlı tebliğdir. Tebliğde, modern çağın düşünsel krizleri ve İslam'ın çağımıza sunduğu varoluşsal teklif ele alınmıştır. Modern dönemde, metafiziksel hakikat anlayışının çökmesiyle bilgi, faydaya indirgenmiş; hakikatin yerini çoklu yorumlar almıştır. Nietzsche'nin "Son İnsan" ve Baudrillard'ın "Simülasyon" kavramlarıyla, bireylerin tüketim kültürüne hapsedildiği, arzu nesnelere bağlanarak varoluşsal anlamı yitirdikleri vurgulanmıştır. Modern insanın politik ve ahlaki değerlerden koparak haz odaklı bir yaşama yöneldiği, bu nedenle anlam ve erdem eksenli bir toplum idealinin kaybolduğu belirtilmiştir. Çağdaş felsefenin kimlik ve farklılık üzerine yoğunlaşması, mutlak hakikatin yerini görece değerlerin almasına neden olmuştur.

Leo Strauss'un tespitlerine göre, modern düşüncenin insanı gagesiz bir varlığa dönüştürdüğü ve politikanın haz arayışına dayalı bir yapıya büründüğü açıklanmıştır. Foucault'nun görüşlerine değinilerek, klasik dönemde hakikatin ruhsal bir dönüşüm gerektirdiği, ancak modern dönemde bilginin yalnızca akıl yürütmeye sınırlı hale geldiği belirtilmiştir. Bu durum, insanın anlam arayışını daha da zorlaştırmış ve nihilizme zemin hazırlamıştır. İslam'ın bu çağdaki teklifinin merkezinde, insanın hem epistemik sınırlarını hem de varoluşsal krizlerini aşarak gaybı bağ kurması olduğu ifade edilmiştir. Vahiy, insana yalnızca bilgiyi değil; varoluşunun anlamını da sunacağı, Peygamberin sünneti, bu vahyi doğru anlamının ve pratiğe dökmenin anahtarı olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte diğer dinlerin zamanla peygamberlerini yitirmeleriyle öğretiyi dönüştükleri, ancak İslam'ın peygamberi ve sünnetiyle varlık-oluşsal anlamını koruduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca; sunulan tebliğde, modern insanın eşyaya tabi olmadan, ulvi hedefler doğrultusunda yaşamasının önemi üzerinde durulmuştur. İnsanın "Ahsen-i Takvim" ve "Eşref-i Mahlukat" sıfatlarına ulaşması, ancak gayb ile kurduğu ilişki sayesinde mümkün olacağı, modern

Metafizik, insanın hakikate ulaşma çabasında ontoloji, epistemoloji ve aksiyoloji gibi temel disiplinlerle ilgili olduğu, bilginin, insan ile varlık arasında kurduğu ilişki sayesinde hayatta kalmayı sağladığı ve insanın, varlığa kendi ihtiyaçları doğrultusunda şekil verme imkânı elde ettiği vurgulanmıştır. Bilginin bu dönüştürücü gücü, klasik ve modern düşüncenin farklı bakış açıları geliştirmesine neden olduğu tartışılmıştır.

düşüncenin insanı şeyleşmeye ve parçalanmaya sürüklediği, ancak İslam'ın sunduğu varoluşsal teklifin insanı hakikatle bütünleştirerek bu tehlikelerden koruyacağı dile getirilmiştir. İslam'ın çağdaş varoluş krizine cevabı, insanı ulvi bir varoluşa yönlendiren bir yaşam ufku sunması ve İslam'ın bu ontolojik teklifi, insanı modern dünyanın parçalı yapısından kurtararak gerçek anlam ve amaçla buluşturmayı amaçladığına değinilmiştir.

Diğer bir tebliğcinin “İslam insanlığa bugün bilimlerin gelişmesi ve karşılaşılacak büyük sorunların çözülmesi için nasıl teklifler sunuyor/sunabilir” adlı tebliğinde, bilimlerin gelişimi ve İslam'ın bu çağdaki varoluşsal teklifleri tartışılmıştır. Müslümanların, tarih boyunca bilim ve hikmet arayışında öncü bir konumdayken, modern dönemde varlık ve bilgiyle ilişkilerinde bir daralma yaşadıkları vurgulanmıştır. Descartes'tan itibaren gelişen Kartezyen düşünce, nesnelliği merkeze almış, bilim insanların uzmanlaşma yoluyla ufuklarını daraltmıştır. Bu durum, Müslümanların bilime karşı ilgisinin azalmasına ve varlıkla bağlarının zayıflamasına yol açtığı tartışılmıştır. Tebliğde, mevcut bilimsel krizlerin İslam dünyasında hakikat arayışına zarar verdiği belirtilmiştir. Bilginin İslamileştirilmesi gibi yüzeysel yaklaşımlar eleştirilmiş ve Müslümanların, mevcut bilgi üretim süreçlerine katılarak kendi perspektiflerini geliştirmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Modern akademinin soruları Müslümanların ihtiyaçlarına tam olarak hitap etmediği için, yeni ve kendilerine özgü sorular üretmenin önemi üzerinde durulmuştur. İnsanlığın metafizik ve ahlaki sorularla yeniden yüzleştiğini ve mevcut krizden çıkış için yeni bir düşünce ufku geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiş ve bilimin ötesine geçerek, gayb ile bağlantı kuran bir perspektifin, bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine olanak sağlayacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda, klasik düşüncenin sağladığı bütüncül bakış açısının yeniden inşa edilmesi gerektiği dile getirilmiş, modern kozmolojinin, Aristotelesçi evren tasavvurlarından kuantum ve klasik fizik perspektiflerine geçişi gerektirdiği; bu geçişin ise insanı metafiziksel bir ufukla buluşturarak varlıkla bağını güçlendireceği öne sürülmüştür. Nebi ve vahiy kavramlarının yeni bir rasyonel kozmolojide yer bulmasının önemi vurgulanmış; aksi takdirde Müslümanların akademik çalışmalarda kendilerine özgü bir pozisyon yaratmakta zorlanacakları belirtilmiştir. Bununla birlikte; dinin bireylere sorumluluk bilinci kazandırarak zulme karşı çıkma ve adalet arayışı içinde olma görevini hatırlattığı ifade edilmiştir. Yeni bir rasyonel kozmolojinin inşa edilmesi, Müslümanların kendilerini anlamlandıracakları bir dünya görüşü oluşturmak açısından kritik bir adım olarak sunulmuştur.

*Sonuç olarak,
yükseköğretim
müfredatının
oluşturulmasında
bilimsel, fikri ve
uygulama boyutlarının
dikkate alınması
gerektiği ifade edilmiş
ve üç farklı üniversite
tipi önerilmiştir:
Bilim Üniversiteleri,
Uygulama
Üniversiteleri ve
Mesleki Eğitim
Üniversiteleri.*

*Çalışma kapsamında,
8 sosyal bilim
programı (işletme,
iktisat, uluslararası
ilişkiler, hukuk,
psikoloji, sosyoloji,
felsefe ve psikolojik
danışmanlık)
incelenmiş ve 10
üniversiteden alınan
3183 dersin izlenceleri
analiz edilmiştir.
Bulgular, Müslüman
ilim adamlarının ve
metinlerinin yetersiz
temsili edildiğini,
özellikle modern
bilimlerle ilgili
derslerde daha çok
Batılı düşünörlere
atıf yapıldığını
göstermektedir.*

Değişen bilgi anlayışı üzerinden yeni bir metafiziğe duyulan ihtiyacın temellendirilmesi adlı çalışmada, değişen bilgi anlayışı üzerinden yeni bir metafizik ihtiyacının temellendirilmesi konusunu ele almıştır. Metafizik, insanın hakikate ulaşma çabasında ontoloji, epistemoloji ve aksiyoloji gibi temel disiplinlerle ilgili olduğu, bilginin, insan ile varlık arasında kurduğu ilişki sayesinde hayatta kalmayı sağladığı ve insanın, varlığa kendi ihtiyaçları doğrultusunda şekil verme imkânı elde ettiği vurgulanmıştır. Bilginin bu dönüştürücü gücü, klasik ve modern düşüncenin farklı bakış açıları geliştirmesine neden olduğu tartışılmıştır. Klasik düşünce, bilginin insanın içsel dönüşümü ve erdemli bir yaşam sürmesi için kullanılması gerektiğini savunurken; modern düşünce, bilginin dış dünyayı değiştirme aracı olarak görülmesini önermektedir. Klasik felsefede, insan ve nesne arasındaki mutabakat bilginin temelini oluştururken, modern dönemde bu ilişki Descartes'ın "Cogito, ergo sum" (Düşünüyorum, öyleyse varım) ilkesiyle yeniden yorumlanmıştır. Bu farklılık, bilginin temellendirilme biçiminde radikal bir değişime yol açmıştır. Çalışmada sofistlik meydan okumadan bahsedilmekte ve bilginin mümkün olup olmadığı sorusu irdelenmektedir. Klasik düşünce, bilginin mümkünüğünü akıl ve nesnenin özü arasındaki benzerlik üzerinden açıklarken, modern düşünce bilginin temellendirilmesini öznenin düşünsel yetileriyle sınırlandırmıştır. Descartes'ın bilgi anlayışıyla birlikte, nesneler artık özlerinden bağımsız birer uzamsal varlık olarak ele alınmış, bu da insanın bilgiye erişim biçimini kökten değiştirmiştir. Bu dönüşümün beraberinde getirdiği metafizik ihtiyacın altını çizmektedir. Bilginin imkânı ve sınırlarının yeniden tanımlanması gerektiği; modern bilgi anlayışının insanı soyut kavramlardan uzaklaştırarak sadece duylara dayalı bir bilgi çerçevesine mahkûm ettiği belirtilmiştir. Metafizik, bu eksikliği gidermek ve insanın varlıkla kurduğu ilişkiyi yeniden inşa etmek için gerekli görüldüğü dile getirilmiştir. Nihai olarak, hem klasik hem de modern bilgi anlayışlarının güçlü ve zayıf yönlerinin farkına varılarak, günümüzün ihtiyaçlarına uygun yeni bir metafizik yaklaşımın geliştirilmesi gerektiği ve İslam düşüncesinin, bu süreçte alternatif yollar sunarak modern bilgi krizini aşmada önemli bir rol oynayabileceği önerisinde bulunulmuştur.

Bilgi Üretimi ve İlimlerin Tasnifi

Çalıştayın ikinci oturumunda ilimler tasnifinin önem ve anlamı üzerinde durulmuştur. "Klasik Bilimler Tasnifinin Ontolojik ve Mantıki Temelleri" adlı tebliğde klasik bilimler sınıflamasının mantıki ve burhanî temelleri ele alınmıştır. Bilimlerin birbirinden

ayrışmasının epistemik, ontolojik ve mantıksal arka planı tartışılmıştır. İbn Sînâ'nın bakış açısına göre bilimler, konularına göre hiyerarşik bir yapıya sahiptir; bazı bilimler diğerlerinden önce gelir ve daha üstündür. Bu ayrım ontolojik bir gereklilikten çok, eğitimsel ve kavramsal bir düzenleme olarak görülmüştür. Üstün bilimler, varlığı en soyut haliyle ele alan metafizik gibi bilimlerdir, buna karşın doğa bilimleri ve matematik, maddi dünyaya bağımlı oldukları için daha aşağı bilimler olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca, bilimler arasındaki bütün-parça ve asıl-ferî ilişkileri, burhanî mantık çerçevesinde açıklanmıştır.

Bilimlerin çoğalması, varlıkların çeşitliliğiyle mümkün hale gelmiş, ancak bu çoğalma zorunlu değil, eğitimsel bir ihtiyaçtan doğmuştur. Bilimlerin konularının nasıl çoğaltıldığı ve ayrıştırıldığı tartışılmış, konuların cins, tür ve sınıf gibi kategorilere göre sınıflandırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, iki farklı bilimin aynı konuyu ele alıp alamayacağı, hangi durumlarda bir bilimin diğerine göre üstün veya aşağı olacağı gibi meseleler de incelenmiştir. Makale, bilginin taksimini değil, bilimlerin taksimini konu almakta ve bilimin bölümlenmesinin öğrenmeyi kolaylaştırdığına dikkat çekmektedir.

Tarih disiplini merkeze alarak üniversite eğitim sistemindeki durumu tahlil ve kritik eden tebliğde Müslüman toplumların tarihsel süreçlerini ve modernite ile olan etkileşimleri ele alınmıştır. Müslümanların, Hz. Muhammed (SAV) döneminden itibaren üç büyük karşılaşma yaşadığı belirtilmiştir: Arap toplumu, Mezopotamya medeniyetleri ve Modernite. İlk iki karşılaşmada özgüvenle hareket eden Müslümanlar, üçüncü karşılaşmada ise yenilgi psikolojisi içinde kaldıkları, bu durum, batılılaşma ve geri kalmışlık hissi gibi olumsuz sonuçlar doğurduğu tartışılmıştır. Modern tarihyazım anlayışının, hümanizm ve sekülerizm gibi kavramlarla şekillendiği ve Batı dışı toplumların tarihin dışına itildiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, İslam'ın tarih anlayışının tahrif edildiği, insan merkezli bir yaklaşımın egemen olduğu ifade edilmiştir. Çalışma, tarih biliminin yeniden yapılandırılması gerektiğini savunarak, tarihin ilim olarak temel özelliklerini belirlemekte; Allah, tabiat ve insan arasındaki ilişkilerin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, İslam medeniyetinin madde ile manayı bir bütün olarak ele aldığını ve bu dengenin sağlanabilmesi için Hz. Peygamber'in hayatının örnek alınması gerektiğini belirtmektedir. Müslümanların tarihi, ilahi ve insani gerçeklikler etrafında inşa ederek hem maddi hem manevi unsurları dikkate alan bir perspektifle değerlendirilmesi, bu yaklaşım, modern tarihyazımının eksikliklerine karşı bir alternatif sunabileceği savunulmuştur.

*Bilimlerin çoğalması,
varlıkların çeşitliliğiyle
mümkün hale
gelmiş, ancak bu
çoğalma zorunlu
değil, eğitimsel bir
ihtiyaçtan doğmuştur.*

*Sonuç olarak,
yükseköğretim
müfredatının
oluşturulmasında
bilimsel, fikri ve
uygulama boyutlarının
dikkate alınması
gerektiği ifade edilmiş
ve üç farklı üniversite
tipi önerilmiştir:
Bilim Üniversiteleri,
Uygulama
Üniversiteleri ve
Mesleki Eğitim
Üniversiteleri.*

Bilgi Üretimi ve Mevcut Üniversitelerin Yapısının Tartışılması

Çalıştayın üçüncü oturumunda mevcut üniversite yapısının tartışılması meselesi ele alınmıştır. “Yükseköğretim Müfredatının Eğitim Felsefesi Açısından Temeli” adlı çalışmayla yükseköğretim müfredatının eğitim felsefesi ile olan ilişkisi ve bu bağlamda eğitimin amacını ele alınmıştır. Eğitim müfredatının, belirlenen amaçlara uygun bir şekilde yapılandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Eğitimin amacı, farklı eğitim felsefelerine göre değişiklik göstermektedir; örneğin, idealist bir bakış açısına göre eğitimin en yüksek hedefi bireyin kendini gerçekleştirmesi ve hayatını hakikat, iyilik ve güzellik değerlerine göre şekillendirmesidir. Bu nedenle idealist eğitim anlayışı, öğrencilerin hakikati arayan ve hakikate göre yaşayan insanlar haline gelmesini amaç edindiği vurgulanmıştır. Daha seküler olan eğitim felsefelerinde ise eğitimin amacı «iyi vatandaş» yetiştirmektir. Realistlere göre ise eğitimin amacı, eğitilen insanın akıl ve iradesinin geliştirilmesi ve bilimsel gerçekliklerin öğretilmesidir. Eğitimin amacını belirlemeye çalışan birçok eğitim felsefesi bulunduğu ancak tüm bu yaklaşımlar incelendiğinde, eğitimin amacını belirleyen esas unsurun eğitim felsefesi değil, onun üzerine bina edildiği temel dünya görüşü olduğu ifade edilmiştir. Bu dünya görüşü, bireyin kimliğini ve toplumdaki işlevini belirleyen kavramsal yapıları içerdiği ve yükseköğretim müfredatının oluşturulmasında bir eğitim felsefesinin temel kavramlarının belirlenmesi gerektiği tartışılmıştır. Müslüman bir perspektiften hareketle, İslam dünya görüşü çerçevesinde bir yapı kurulması gerektiği ifade edilmiş ve bu yapının üç kademedен oluşması gerektiği görüşü paylaşılmıştır: İlk kademe soyut ve zihniyeti belirleyen kavramsal bir yapıdan oluşur; bu yapı kişinin kimliğini belirler ancak zihinlerdeki tezahürü farklıdır. İkinci kademe, eğitim felsefesi ve yol haritasını belirleyen teorik yapıdır. Üçüncü kademe ise uygulama aşamasıdır; bu aşama eğitim sisteminin kendisidir. Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine kadar olan eğitim sistemindeki karmaşa ele alınarak, bu karmaşanın kökenlerinin geçmişteki uygulamalardan kaynaklandığı belirtilmiştir. Osmanlı’da modernleşme cabaları sırasında geleneksel eğitim ile yeni kurulan yükseköğretim kurumları arasında uyumsuzluk yaşandığı; bu durum, öğrencilerin yeni sistemleri anlamakta zorlanmasına yol açtığı vurgulanarak Cumhuriyet döneminde de benzer sorunlar devam ettiğini ve eğitim sistemi İslam medeniyetine dayanmadan Batıdan kopya edildiği birçok yönden tartışılmıştır.

Sonuç olarak, yükseköğretim müfredatının oluşturulmasında bilimsel, fikri ve uygulama boyutlarının dikkate alınması gerektiği

ifade edilmiş ve üç farklı üniversite tipi önerilmiştir: Bilim Üniversiteleri, Uygulama Üniversiteleri ve Mesleki Eğitim Üniversiteleri. Bu üniversitelerin müfredatları amacına uygun olarak belirlenmeli ancak hepsinin ortak bir felsefi temeli olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Böylece eğitimdeki karmaşanın önüne geçilmesi ve daha uyumlu bir sistemin kurulmasının mümkün olacağı ön görülmüştür.

“Sosyal Bilim Müfredatlarında Müslüman İlim Adamlarının ve Metinlerinin Temsili” adlı tebliğde üçüncü oturuma katkı sağlamıştır. Araştırma, Türkiye’deki üniversitelerin sosyal bilimler programlarında Müslüman ilim adamlarının ve metinlerinin ne ölçüde temsil edildiğini incelemektedir. Yükseköğretim mezunlarının toplumsal geleceği şekillendiren stratejik bir kesim olduğunu vurgulayan çalışma, sosyal bilimler eğitiminin toplumun sorunlarına çözüm bulmayı amaçladığını belirtmektedir. Ancak, bu programlarda öğrencilerin Müslüman ilim adamlarıyla ne kadar karşılaştığı ve bu temsilin üniversiteler arasında nasıl farklılık gösterdiği sorusu ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, 8 sosyal bilim programı (işletme, iktisat, uluslararası ilişkiler, hukuk, psikoloji, sosyoloji, felsefe ve psikolojik danışmanlık) incelenmiş ve 10 üniversiteden alınan 3183 dersin izlenceleri analiz edilmiştir. Bulgular, Müslüman ilim adamlarının ve metinlerinin yetersiz temsil edildiğini, özellikle modern bilimlerle ilgili derslerde daha çok Batılı düşünürlere atıf yapıldığını göstermektedir. Müslüman bilim adamlarının yeterince temsil edilmemesi, önyargılar, ideolojik karşıtlıklar ve kurumsal alışkanlıklara bağlanmaktadır. Bu eksik temsilin öğrenciler üzerinde özgüven kaybı ve sekülerlik öykünmesi gibi olumsuz etkileri olabileceği belirtilmiştir. Bu oturum kapsamında “Bir Üniversite Kurmak: İdealler ve Gerçekler” başlıklı tebliğle de günümüz üniversitelerinin yapısı ve erişmesi gereken hedefleri tartışılmıştır.

Çalıştay; Nevşehir Valimiz, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörümüzün ev sahipliğinde gerçekleşmiştir. Ev sahipliklerinden dolayı Cihannüma Derneği olarak Sayın Valimize ve Sayın Rektörümüze şükranlarımızı sunuyoruz. Yükseköğretimde bilgi sorununun tartışılmasına katkı veren çok değerli hocalarımıza da gönülden teşekkür ediyor ve çalıştay da sunulan tebliğlerin Cihannüma yayını olarak bir kitap şeklinde neşredileceğini de buradan duyurmak istiyoruz.

*Çalıştay; Nevşehir
Valimiz, Nevşehir
Hacı Bektaş
Veli Üniversitesi
Rektörümüzün
ev sahipliğinde
gerçekleşmiştir. Ev
sahipliklerinden dolayı
Cihannüma Derneği
olarak Sayın Valimize
ve Sayın Rektörümüze
şükranlarımızı
sunuyoruz.*

Değerler Eğitiminde Aile Kurumunun Önemi

DR. HASAN SAYILAN

Milli Eğitim Bakanlığı

*Aile, toplumsal yapıyı
bir arada tutan en
önemli unsurlardan
biri olarak, bireylerin
değerlerini koruma ve
bu değerleri gelecek
nesillere aktarma
sorumluluğunu taşır.*

EĞİTİM sürecinin temel amaçlarından biri, toplumun değer yargılarını gelecek nesillere aktarmaktır. Bu süreçte aile kurumu, özellikle de ebeveynler, hayati bir rol üstlenir. Anne ve babalar, çocuklara toplumsal değerleri doğrudan aktaran ve onların bu değerleri öğrenmelerini sağlayan ilk modeldir. Bu bağlamda, hangi değerlerin nasıl aktarılacağı konusunda bilinçli olmak, değerlerin sağlıklı bir şekilde devamlılığını sağlamak açısından büyük önem taşır. Ailenin çocuklar üzerindeki etkisi, sadece değer aktarımıyla sınırlı kalmaz; aynı zamanda çocuklara rol model olarak onların ahlaki ve sosyal gelişimlerini de derinlemesine etkiler. Aile bireyleri, özellikle anne ve baba, çocuğun karakter yapısının ve manevi değerlerinin şekillenmesinde en önemli rehberdir.

Modern çağda, hızlı bilimsel, teknolojik ve kültürel gelişmelerle birlikte maddi ve manevi değerlerde de değişimler gözlenmektedir. Bu değişimler, kimi zaman olumlu yönde gelişme sağlarken, kimi zaman da kültürel yozlaşmaya neden olabilmektedir. Bu durum, toplumların dini ve manevi değerlerinde içsel ve dışsal etkilerle aşınmalara yol açmaktadır. Özellikle günümüz kültüründe gözlemlenen bazı sağlıksız değişimler, toplumun milli ve manevi değerlerini tehdit eder hale gelmiştir. Bu süreçte aile kurumunun, çocuğun kültürel değerleri öğrenmesinde ve içselleştirmesinde oynadığı rol daha da önem kazanmaktadır. Aile, toplumsal yapıyı bir arada tu-

tan en önemli unsurlardan biri olarak, bireylerin değerlerini koruma ve bu değerleri gelecek nesillere aktarma sorumluluğunu taşır.

Aile kurumu, tarih boyunca toplumsal birliğin temel taşı olmuştur. Her ne kadar toplumun yapısındaki değişimlerle birlikte ailenin işlevlerinde farklılaşmalar meydana gelse de bu kurum toplumsal değerleri aktarmadaki rolünü korumuştur. Özellikle Endüstri Devrimi sonrası dönemde, geniş aile yapısından çekirdek aileye geçiş, aile yapısında önemli değişiklikler getirmiştir. Çekirdek aile, yalnızca anne, baba ve çocuklardan oluşan yapıyla modern toplumun temel aile modeli haline gelmiştir. Bu değişimle birlikte, geniş aile yapısının sunduğu toplumsal destek ve değer aktarımı fonksiyonları büyük ölçüde çekirdek aileye aktarılmıştır. Çekirdek aile yapısının hâkim olduğu günümüzde, çocukların toplumsal değerlerle olan bağı daha sınırlı bir çevrede kurulmakta; bu da toplumsal normların ve değerlerin devamlılığını sağlama konusunda ailelerin üstlendiği sorumluluğu daha önemli hale getirmektedir.

Aileyi oluşturan evlilik bağı, iki ayrı dünyayı tek bir çatı altında buluşturur. Bu bağ, bireylerin psikolojik, fizyolojik ve sosyal gereksinimlerini karşılayan bir kurum olarak mutluluğun ve sağlıklı bir yaşamın temellerini atar. Aile, bireyin sosyal bir varlık olarak eğitim gördüğü, davranışlarını öğrendiği ve bilinçaltının şekillendiği ilk informal eğitim kurumudur. Bu eğitim süreci, doğumdan itibaren başlar ve bireyin hayatı boyunca devam eder. Çocuk, ailenin sağladığı bu ortamda hem kişisel hem de kültürel anlamda kimlik kazanır. Aile içindeki sosyal etkileşimler, bireyin karakter yapısının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar¹. Çocuğun kişilik kazanımı, büyük ölçüde aile eğitimiyle desteklenir ve aile üyelerinin tutum ve davranışları, çocuğun kimlik gelişiminde doğrudan etkili olur.

Aile, toplumun bir birimi olarak toplumun tüm özelliklerini yansıtır. Toplumun değer yargılarını, geleneklerini, inançlarını ve kültürel mirasını çocuğa kazandıran ilk toplumsal yapı aile kurumudur. Çocuk, aile içinde toplumsal değerleri ve kültürel normları öğrenirken, aynı zamanda becerilerini geliştirme fırsatı bulur. Çocuk, aileden toplumda nasıl davranacağını, sosyal ilişkilerde nasıl hareket etmesi gerektiğini ve farklı insanlarla nasıl iletişim kuracağını öğrenir. Bu süreçte çocuk, kendisini başkalarına nasıl ifade edeceğini, farklı yaş ve cinsiyetteki insanlarla nasıl etkileşim kuracağını aile içinde gözlemleyerek içselleştirir. Aile, çocuğun fiziksel gelişiminin yanı sıra, toplumsal değerlerin ve kültürel normların öğrenildiği, çocuğun sosyal kimliğinin şekillendiği ilk ve en etkili sosyalleşme alanıdır. Bu süreç, çocuğun gelecekteki sosyal ilişkilerini, değer yargılarını ve

Çocuğun kişilik kazanımı, büyük ölçüde aile eğitimiyle desteklenir ve aile üyelerinin tutum ve davranışları, çocuğun kimlik gelişiminde doğrudan etkili olur.

toplumsal normlara uygun davranışlar geliştirme sürecini belirler.

Aile içinde çocuğun değer yargılarının oluşumunda ve toplumsal normları öğrenmesinde ebeveynler en önemli rehberlerdir. Ebeveynler, çocuklarının davranışlarını, değerlerini ve inançlarını doğrudan etkileyen ilk sosyal modellerdir. Çocuk, yaşamının ilk yıllarında toplumun temel değerlerini, normlarını ve kurallarını öncelikle aile bireyleri aracılığıyla öğrenir. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerinde sağladığı sevgi, saygı ve güven ortamı, çocuğun sosyal becerilerinin gelişimini destekler ve özgüven duygusunu güçlendirir. Çocuk için oldukça değerli olan bu ilişki, çocuğun toplumsal hayatta sağlıklı bir birey olarak var olmasına katkı sağlar.

Aile içi iletişim, değerler eğitiminin temel unsurlarından biridir. Ebeveynlerin çocuklarına değer yargılarını sağlıklı bir şekilde aktarabilmeleri için kendi aralarındaki iletişimi güçlü tutmaları, çocuklarıyla olan ilişkilerinde ise sevgi, saygı ve hoşgörüyü temel alarak hareket etmeleri önemlidir. Ebeveynlerin tutumları, çocukların sosyal becerilerini, değer yargılarını ve inanç yapılarını doğrudan etkiler. Çocuklar, aile içinde gözlemledikleri davranışları kendi kimlik yapılarının bir parçası haline getirirler. Bu süreçte çocuk, anne ve babasının olumlu davranışlarını taklit ederek onları model alır ve bu davranışları içselleştirir. Ebeveynlerin olumlu ve tutarlı tutumları, çocukların sağlıklı birer birey olarak topluma katılmalarında belirleyici bir etkiye sahiptir.

Değerler Eğitimi Açısından Aile İçi İletişimin Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Aile, evlilik ve kan bağına dayalı, aynı evde yaşayan, aynı ekonomik gelirden yararlanan, bireylerin ana, baba, kardeş ve çocuk rollerini üstlendiği ve bu roller doğrultusunda birbirleri üzerinde etkiler oluşturduğu toplumsal bir kurumdur. Aynı zamanda, belirli bir görgüyü geliştirip bu görgüyü kuşaklar arası bir miras olarak aktaran en temel yapı taşıdır. Evlilik, bir kadın ile erkeğin “karı-koca” statüsünde birbirine bağlandığı, toplumsal ve yasal yükümlülükler ile çevrelenmiş kurumsal bir ilişkiler sistemidir. Evlilik kurumu, sadece eşler arasındaki ilişkiyi düzenlemekle kalmaz; doğacak çocuklara belirli bir sosyal statü sağlar ve devlet tarafından da denetlenen bir yapı olarak, toplumsal düzenin sürdürülebilirliğinde önemli bir işlev görür. Bu sistemde, eşlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri yasalar, toplumsal normlar, gelenekler ve inançlar doğrultusunda belirlenmiştir².

Çocuğun gelişiminde anne-babanın rolü, çocuğun doğumundan önce başlar ve bireyin yaşamı boyunca devam eder. Çocuğun temel ihtiyaçlarını anlayıp karşılayabilmek için ebeveynlerin doğumdan

Aile içinde sıcak ve uyumlu ilişkiler, çocuklara doğru yayılarak onların güvenli ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlar. Ancak, gergin ve çatışmalı bir anne-baba ilişkisi, çocukta tedirginlik ve endişe oluşturabilir.

itibaren çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim kurması gereklidir. Bu iletişim, doğum sonrası ilk saatlerde başlayan fiziksel temas ve buna bağlı duygusal doyum ile temellendirilir. Çocuk, annenin sıcaklığını ve kokusunu hissetmek suretiyle, ihtiyacı olan duygusal desteği alır ve bu sayede güven duygusunun temelleri atılır. Çocuğun bu gereksinimlerinin sağlandığı bir ortam, güven duygusunun yanı sıra, çocuğun kendisine ve çevresine güven duyma kabiliyetini de geliştirir³.

Çocuklar, okul öncesi dönemde sosyal bir birey olmayı öğrenirken, davranışlarını taklit edebilecekleri güçlü bir modele ihtiyaç duyarlar. Bu dönemde taklit yetisi çocuğun doğasında filizlenir ve ilk bilgileri bu yolla öğrenir. Çocuk, anne ve babasının olumlu ya da olumsuz özelliklerini, onların davranış ve duygularını içselleştirir. Özdeşim yapma isteği oldukça güçlüdür; çocuk, ebeveynlerinin tutumlarını, değer yargılarını ve beğenilerini kendine mal ederek kendi benliğine dâhil eder. Anne ve babasının doğru, iyi ve uygun gördüğü özellikleri benimsemeye çalışırken, olumsuz ve istenmeyen özelliklerden de kaçınmaya gayret eder. Bu süreçte, çocuğun kişilik gelişiminde ebeveynlerin rehberliği belirleyici bir etkiye sahiptir.

Taklit döneminde çocuklar, ailedeki dini pratikler ve dini içerikli davranışlara doğal bir ilgi duyarlar. Ebeveynlerin dini yaşayışları çocuğun taklidine ve dini değerleri özümsemesine yol açar. Bu eğilim, çocuk için dini bir kimliğin oluşumunda büyük önem taşır; çocuk, çevrenin dini atmosferine ve kendi becerilerine göre dini yaşantıyı içselleştirerek geliştirmeye başlar. Bununla birlikte, dini yaşantıları yetersiz olan bir ailede yetişen çocuklar, dini değerlerin kazanımında zorluk yaşayabilirler.

Aile içinde sıcak ve uyumlu ilişkiler, çocuklara doğru yayılarak onların güvenli ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlar. Ancak, gergin ve çatışmalı bir anne-baba ilişkisi, çocukta tedirginlik ve endişe oluşturabilir. Sürekli eleştirilmiş bir çocuk, kendi kendine yetersiz olduğunu düşünerek eleştirel bir tutum geliştirebilir. Kin dolu bir ortamda büyüyen çocuk ise, çatışma ve öfkeyi öğrenirken, hoşgörü ile yetişen bir çocuk sabırlı olmayı, hak ve adalete saygı görerek yetişen çocuk ise adil olmayı öğrenir. Bu nedenle, ebeveynler arasındaki karşılıklı sevgi ve saygı, çocuğa değer kazandırmada önemli bir role sahiptir. Anne-baba arasındaki sevgi ve saygının çocuğa zamanında ve tutarlı bir şekilde yansıtılması, çocuğun bu değerleri kazanmasında etkili olacaktır.

Sevgi, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde temel bir duygudur ve sevginin çocuğa doğru miktarda gösterilmesi oldukça önemlidir. Nasıl ki bitkilere fazla ya da az verilen su onların sağlığını bozuyorsa, ço-

*Değerlerin
kazandırılmasında
en önemli dönem,
okul öncesi yıllardır.
Bu dönemde atılan
değer eğitimi
temelleri, çocukların
karakter yapısının
sağlamlaşmasını
sağlar.*

Çocukların karakter yapısının güçlenmesi ve ahlaki değerlerin kazanılması, süreklilik ve önlerinde uygun bir rol model görmelerini gerektirir. Aile, çocuğun ilk taklit ettiği ve değerleri öğrendiği alan olduğundan, anne ve babanın tutumları değer aktarımı açısından kritik bir öneme sahiptir.

çuğa aşırı ya da yetersiz sevgi göstermek de gelişimini olumsuz etkiler. Ebeveyn, çocuğuna yeterli ilgi göstermediğinde, çocuk bu eksik sevgiyi başkalarında arama eğilimi gösterebilir. Sevgi, karşılık buldukça gelişir ve pekişir; ebeveynin çocuğa ilgi göstererek, onun bireyselliğini kabul ederek ve olumsuz eleştirilerden kaçınarak sergilediği tutumlar, çocuğun sevgi dolu bir dünya algısı geliştirmesine katkı sağlar⁴.

Değer kazandırmada, ebeveynlerin davranışlarındaki tutarlılık da önemlidir. Çocuğa doğruluk eğitimi verilmesi gerektiğinde, ebeveynin kendisi de dürüst davranmalı ve çocuğun yanında yalandan kaçınmalıdır. Aile yalan söylediğinde, çocuk bu davranışı örnek alarak dürüstlükten uzaklaşabilir. Ebeveynlerin çocuklarına açık sözlü olmaları ve doğruyu aktarmaları, çocuğun karakter gelişiminde dürüstlüğü temel bir değer olarak benimsemesini sağlar.

Çocuğun özgüvenini geliştirme sürecinde ebeveynler dengeli bir tutum sergilemelidir. Çocukların özgüveni, toplumsal değerlere uygun bir karakter gelişimi ile desteklenmelidir. Aşırı özgüven, bireyin toplumsal değerleri göz ardı etmesine yol açabilir. Bu nedenle, çocukların sağlıklı özgüven gelişimini sağlarken, toplumun değerlerini de özümsemesine olanak tanıyan bir eğitim süreci benimsenmelidir. Aksi halde, özgüveni yüksek ancak toplumsal değerlerden uzak bir çocuk, kaygılı ve depresif bir kimlik geliştirebilir.

Günümüzde ihmal edilen değerlerden biri de cinsellik eğitimidir. İffet ve ahlaki saflık erdeminin kazandırılması açısından çocukların cinsellikle ilgili doğru bilgilendirilmesi önem taşır. Evlilik öncesi ve evlilik dışı cinsel deneyimlerden uzak durmanın gerekliliği, çocuklara uygun bir dille anlatılmalıdır. Çocukların sorularına doğru bilgilerle cevap vererek merak duygusunu yönlendirmek, onların sağlıklı bir cinsellik anlayışı geliştirmelerine katkı sağlar.

Sonuç ve Öneriler

Anne-babalar, çocuklarını yetiştirirken öncelikle onların gelişim evrelerini ve içinde bulundukları dönemin özelliklerini iyi bilmelidir. Çocukların, ebeveynlerinin bir kopyası olmadığını, her birinin kendine özgü zekâ ve kişilik özellikleri olan bağımsız bireyler olduğunu kabul etmek, sağlıklı bir değer aktarımının temelidir. Ebeveynlerin çocuklarına doğruyu ve yanlış öğretilirken kendi aralarındaki tutum ve davranışlarda dengeli, tutarlı ve kararlı olmaları oldukça önemlidir. Güvenli bir çocuk yetiştirmek için ebeveynlerin önce kendilerine, ardından birbirlerine ve son olarak çocuklarına güvenmeleri gerekmektedir.

Çocukların doğuştan getirdikleri olumlu özelliklerin gelişmesi için çaba sarf edilmelidir. Çocukların karakter yapısının güçlenmesi ve ah-

laki değerlerin kazanılması, süreklilik ve önlerinde uygun bir rol model görmelerini gerektirir. Aile, çocuğun ilk taklit ettiği ve değerleri öğrendiği alan olduğundan, anne ve babanın tutumları değer aktarımı açısından kritik bir öneme sahiptir. Aile içinde süregelen tartışmalı ve gergin bir ortamda ahlaklı bir bireyin yetişmesi güçtür. Ailede sevgi, saygı ve hoşgörünün hâkim olduğu bir ortam ise, çocukların sağlıklı değerler kazanmasına ve bu değerleri benimsemesine olanak tanır.

Değerlerin kazandırılmasında en önemli dönem, okul öncesi yıllardır. Bu dönemde atılan değer eğitimi temelleri, çocukların karakter yapısının sağlamlaşmasını sağlar. Çocuk, çevresel etkileşimlerin arttığı ileri yaşlarda, olumlu ve olumsuz birçok farklı değerle karşılaşacaktır. Bu nedenle aile içindeki ilişkilerin niteliği, çocukların karakter ve ahlak gelişiminde belirleyici bir rol oynar. Aile olarak anne ve babanın çocuklarının gelişim dönemlerini, karşı cinsin psikolojik özelliklerini ve çocuk eğitimi ilkelerini bilmeleri; sağlıklı bir değer aktarımı için elzemdir. Bu bilgi birikimi, aynı zamanda eğitilmiş nesillerin yetişmesine katkı sunarak toplumun değerlerini geleceğe taşır.

Çocuklar, aile içi ilişkilerde gözlemledikleri temel değerleri, sorumluluk, doğruluk, saygı ve dostluk gibi kavramları benimsemeye başlarlar. İlerleyen yaşlarda bu değerlerin yanına sabır, adalet, çalışkanlık, ölçülülük, kararlılık, cesaret, yardımlaşma ve empati gibi değerler eklenir. Çocuk, büyüdükçe bu değerlere daha fazla anlam kazandırır ve günlük yaşamında bu değerleri sergileme eğiliminde olur. Aile içi etkileşimler, çocukların bu değerleri yaşantılarına dahil etmelerine katkı sağlar.

Günümüzde çocuklar, yalnızca mesleki sınavlara hazırlanarak hayata adım atmakta; hayat okulundan alınması gereken kazanımlardan mahrum kalmaktadır. Bu nedenle, okul yaşamından toplumsal yaşama geçiş sürecinin yaşandığı üniversite yıllarında, her fakültede kadın ve erkek psikolojisi, çocuk gelişimi, aile içi iletişim gibi konuları içeren derslerin müfredata dahil edilmesi, genç bireylerin evlilik öncesinde aile yaşamına dair sağlam bilgiler edinmesini sağlayacaktır. Böylece sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerlerle büyüyen çocuklar, aile kurma konusunda daha bilinçli hale gelecek ve kendi çocuklarına da sağlıklı bir değer aktarımı yapabileceklerdir.

Diğer yandan, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, Müftülükler, Üniversiteler ve Belediyelerin katılımıyla sağlanacak iş birliğiyle, evlilik öncesi eğitim seminerleri düzenlenmesi de etkili olacaktır. Gönüllülük esasına dayalı olarak nikah tarihi alacak çiftlere ya da bu konuda bilgi almak isteyen bireylere yönelik evlilik öncesi aile içi iletişim ve çocuk eğitimi bağlamında sunulacak eğitimler, aile içi değer aktarımını güçlendirecek ve toplumun değerlerini koruma çabalarına katkı sağlayacaktır.

*Değerlerin
kazandırılmasında
en önemli dönem,
okul öncesi yıllardır.
Bu dönemde atılan
değer eğitimi
temelleri, çocukların
karakter yapısının
sağlamlaşmasını
sağlar.*

KAYNAKÇA:

1. Buhari, Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî (1315). *el-Câmi'u's-Sahih*, 1-8, İstanbul.
2. Özgüven, İbrahim Ethem. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
3. Yavuzer, Haluk (2010). *Yaygın anne baba tutumları. Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*. (Ed.: Catic N.T.) İstanbul: TİMAŞ Yayınları.
4. Hökelekli, Hayati. (2013). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle insani değerler*. İstanbul: DEM Yayınları.

Milli Görüş Siyasetinin İkinci Adamı ve Zor Zamanların Kaptanı RECAİ KUTAN

MAHMUT SAMİ DOĞANCI

Ahi Evran Üniversitesi Öğretim Görevlisi

*Şüphesiz ki Recai
Kutan, Süleyman
Arif Emre, Şevket
Kazan, Hasan Aksay,
Fehim Adak, Oğuzhan
Asiltürk, Lütfi Doğan,
Yasin Hatipoğlu,
İsmail Hatipoğlu Milli
Görüş hareketinin ilk
kuşak ulu çınarlarıdır.*

FAZİLET Partisi ve Saadet Partisi kurucu genel başkanı, Milli Görüş hareketi lideri Necmettin Erbakan hocamızın birinci yardımcısı, 1977-1978 Bayındırlık Bakanı, 1996-1997 Enerji Bakanı, düşünce kuruluşu ESAM'ın genel başkanı; Recai Kutan'a Rabbimden rahmet, mağfiret ve cennet diliyoruz.

Büyük liderlerin büyük gölgeleri olur ki yıldızlar bile onda kaybolabilir. Şüphesiz ki büyük bir lider olarak Necmettin Erbakan Hoca, genç yaşta profesörlüğü, TOBB başkanlığı, Almanya'da patent kazanan buluşları, Türkiye'nin ilk motor fabrikasını kurması ile çok büyük akademik ve teknik başarılarla imza atmıştır. 1969 siyasi mi-ladından başlayarak gerek adil düzen, ağır sanayi hamlesi, yerli savunma sanayi, yerli otomobil, İslam Birliği, İslam Savunma Pak-tı gibi fikir ve projeleriyle, gerek koalisyon hükümetlerindeki İslam Birliği çekirdeği D-8, fabrika temelleri atma, Kıbrıs Barış Hareka-tı gibi aksiyonerliği ve eylemleriyle, gerekse hitabeti ve yetiştirdiği genç kuşakla siyasal aşan ve sosyolojik realiteye ve idealizme dönü-şen Milli Görüş Üniversitesi'nin kurucu rektörü ve profesörü olarak kalıcı iz bıraktı. Diyebiliriz ki Erbakan Hoca, bir kanadıyla Karahan-lılar, Harzemşahlar, Selçuklular ve Osmanlılar mirasını redd-i miras yapan cumhuriyet Türkiye'sine taşımış bir varistir, bir kanadıyla da yeni projeler, ufuklar ve icraatlar çizen siyasal müceddittir.

Yumuşak Geçişin Öncüsüydü

Şüphesiz ki Recai Kutan, Süleyman Arif Emre, Şevket Kazan, Hasan Aksay, Fehim Adak, Oğuzhan Asiltürk, Lütfi Doğan, Yasin Hatipoğlu, İsmail Hatipoğlu Milli Görüş hareketinin ilk kuşak ulu cınarlarıdır. Daha sonra siyasetimizin farklı damarlarında ve tarzlarında fışkıracak olan Turgut Özal, Korkut Özal, Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, Bülent Arınç, Ahmet Davutoğlu, Numan Kurtulmuş, Temel Karamollaoğlu, Fatih Erbakan, Mustafa Kamalak, Bahri Zengin, Mehmet Ali Şahin, Lütfü Esengün, Şevki Yılmaz, İsmail Kahraman, İsmail Alptekin, Osman Yumakoğulları, Yavuz Çelik Karahan, Adnan Demirtürk, İsmail Alptekin, Mete Gündoğan gibi isimler hep bu ilk kuşağın açtığı yolda inkişaf ve inbisat etmişlerdir. Bu kadar ismi bile bir çırpıda söylemek bu hareketin ne kadar mümbit ve bereketli bir cınar ağacı olduğunu izhar ve ispat eder.

Ama Erbakan hocanın “gerçekten kim sağ koluydu?” deseler şunu demek lazım. Hocanın ve hareketin en çileli döneminde yani 28 Şubat post-modern darbesi hakikatte ise barbar darbe sürecinde ve sonrasında Erbakan hoca, vekili ve varisi olarak kime güvendiye, limana sağ salim yanaştırması için gemi kaptanlığını kime emanet ettiyse elbette sağ kolu odur. O da kapatılan Refah Partisinden sonra kurulan Fazilet Partisi ve Saadet Partisi genel başkanı Recai Kutan’dan başkası olamaz. Erbakan hocanın ölümünden sonra kendini milli görüş lideri olarak addedenler olsa da varis-i hakiki elbette Recai Kutan idi.

28 Şubat darbesinin alevlendiği, Refah-Yol hükümetinin devrildiği, Refah Partisi’nin kapatıldığı, Erbakan hocaya başta olmak üzere birçok siyasi yasak getirildiği hengamede “ateşten gömleği” giyen Recai Kutan, Fazilet Partisi genel başkanı olarak sükunetli ve itidalli bir geçişin, yumuşak bir sürecin öncüsü oldu. Merve Kavakçı hadisesi, Yenilikçiler- Gelenekçiler ayrışmasıyla iki adaylı Fazilet Partisi kongresi ve Fazilet Partisinin kapatılma sürecinde Kutan hep yatıştırıcı ve yapıştırıcı bir abilik rolü üstlendi. Kurt kuzuyu yemek istiyordu, Tanrılar/Firavunlar kurban istiyordu ama bu süreci en hafif hasarla atlatmak lazımdı. İşte Recai Kutan, o gemiyi en az sarsıntıyla limanda yüzdürmeyi bildi.

Siyasette Derviş Kalanlardandı

1999 seçimleri Milli Görüş ve Fazilet Partisi için aslında ağır bir yenilgiydi. 1960 darbesinden hemen sonraki seçimlerde Adalet Partisi birinci parti olmuştu. 1980 darbesinden sonra girdiği ilk seçimde Süleyman Demirel birinci parti lideri olmuştu. 28 Şubat travmasının

28 Şubat darbesinin alevlendiği, Refah-Yol hükümetinin devrildiği, Refah Partisi’nin kapatıldığı, Erbakan hocaya başta olmak üzere birçok siyasi yasak getirildiği hengamede “ateşten gömleği” giyen Recai Kutan, Fazilet Partisi genel başkanı olarak sükunetli ve itidalli bir geçişin, yumuşak bir sürecin öncüsü oldu.

*GAP Güneydoğu
Anadolu Projesinin
isim babası ve
öncülerinden
olan Recai Kutan,
Milli Görüş'ün
düşünce kuruluşu
olarak kurulan
ve faaliyetlerini
sürdüren ESAM'ın da
genel başkanlığını
son nefesine kadar
sürdürdü. Recai Kutan,
ESAM'ı düşünce
adası hüviyetinde ve
hürriyetinde çalıştırdı.*

tavan yaptığı dönemde toplumun ani karşı refleks göstermeyerek Recai Kutan başkanlığındaki Fazilet Partisini üçüncü parti yapması şayan-ı dikkatti. Bu Susurluk kazasıyla, Mercümelek davasıyla, Fadime Şahin-sahte şeyh olaylarıyla toplumsal algının nasıl aleyhte cereyan ettiğine, medya gücüyle rüzgarın nasıl ters estirildiğine işaret ediyordu. PKK elebaşı Apo'nun Türkiye'ye paketlenerek teslim edilmesi milliyetçi refleksleri artırmış, Ecevit başkanlığındaki DSP, Devlet Bahçeli başkanlığındaki MHP 1999 seçimlerinden zaferle çıkmıştı. 1995 seçimlerinde birinci parti olarak çıkan Erbakan liderliğindeki Refah Partisi, 28 Şubat 1997 travmasını yaşayarak kapatılmış ve devamı olarak kurulan Fazilet Partisi üçüncü parti olmuştu. Bu darbeye rağmen üçüncü parti olma tartışmaları parti içinde başlayacak gelenekçi- yenilikçi tartışmalarının fitilini ateşleyecek ve tartışmalar AK Parti'nin kurulma sürecine evrilecekti.

12 Eylül 1980 askeri ihtilalinde yaklaşık bir yıl hapis yatan Recai Kutan, Medrese-i Yusufiyye tahsilinden ve tedrisinden de geçmişti. GAP Güneydoğu Anadolu Projesinin isim babası ve öncülerinden olan Recai Kutan, Milli Görüş'ün düşünce kuruluşu olarak kurulan ve faaliyetlerini sürdüren ESAM'ın da genel başkanlığını son nefesine kadar sürdürdü. Recai Kutan, ESAM'ı düşünce adası hüviyetinde ve hürriyetinde çalıştırdı.

Son nefese dek ilmî ve içtimaî cihad ve cehdine fasıla vermeyen Recai Kutan, son nefesine yakın hastane odasında bile ekibiyle toplantı yapan Erbakan hocanın izinden gittiğini bizlere sessizce öğretiyordu. Diyanet İşleri Başkanlığı görevinden sonra İslam Düşünce Enstitüsü ile Ankara'da bir vaha inşa eden Prof. Dr. Mehmet Görmez'in Başkan Recai Kutan'ın cenazesinde söylediği gibi; "Derviş olmak kolaydır, ama siyasette ve ticaretle derviş kalmak zordur. Recai Kutan, siyasette de derviş kalınacağını göstermiştir." Merhum mevtaya Rabbimizden rahmet, mağfiret ve cennet diliyoruz.

*Türkiye’den gelen ve
Gürcistan’dan aramıza
katılan yaklaşık 50
kişilik bir heyetle
nitelikli bir toplantı
icra ediyoruz. Gurur
duyduğumuz, kendi
sorumluluklarımızı
daha fazla
hissettiğimiz, şanlı
tarihimizin bize
bırakmış olduğu ufkun
ne kadar kıymetli ve
ne büyük başarılarla
namzet olduğunu
iliklerimize kadar
hissettiğimiz bir
toplantı bu.*

Tarihi İpek Yolunun Kafkasya Durağı: Batum-Tiflis

DR. ÖĞR. ÜYESİ İMRAN ÇELİK

RTEÜ, İlahiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi

6 EYLÜL 2024 Cuma sabahı; Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin gibi Karadeniz bölgemizin farklı şehirlerinden gelen güzel insanlarla Kafkasların kadim coğrafi merkezlerinden biri olan Gürcistan’a doğru yola revan olduk. Cihannüma ülke sınırlarını aşıp Cihanın pek çok coğrafyasında teşkilatlandığı için artık bu noktaları ziyaret etmek, teşkilatın oradaki hizmetlerini yerinde gözlemlemek, kaynaşmayı temin etmek ve katılanların farklı ülkeleri incelemelerine olanak tanımak kaçınılmaz olmuştu. Gidi-

len ülkenin; tarihi, siyasi, kültürel, ekonomik ve sanatsal yönlerini incelemek, oradaki resmi ve sivil temsilcilerle buluşmak, fikir alış-verişinde bulunmak ve karşılıklı projeler geliştirmek gibi düşünceler hedefe konan planlardı.

İpek Yolu Coğrafyası

Bu bağlamda Cihannümanın “Uluslararasılaşma Projesi” kapsamında çıkılan ilk yolculuklardan birisi de Gürcistan seyahati oldu. Teşkilatımızın 3. ve 15. bölgesinde bulunan dostlarımızla Karadeniz’in yağmurlu bir sabahında Trabzon’dan yola çıkıldı. Gideceğimiz ülke Büyük Kafkas sıradağlarının güney tarafında yer alan; kuzeyden Rusya Federasyonu, güneyden Ermenistan ve Türkiye, doğu ve güneydoğudan Azerbaycan, batıdan Karadeniz ile çevrili; ılıman iklim yapısı ile coğrafi güzellikleri şekillenmiş, bambu, okaliptüs, palmiye gibi pek çok astropikal ağaçların yetiştiği, tarihi “İpek Yolu” üzerinde bulunan muhteşem bir coğrafya idi.

Ülke nüfusunun %70’e yakını Gürcüler, %11’ini Ermeniler, %10’unu Ruslar ve geri kalanını da Acarlar, Abhazlar, Osetler ve diğer bazı küçük gruplar meydana getiriyordu.¹ Nüfusun %60’tan çoğu şehirlerde, kalanı köylerde yaşayan Gürcistan’da en büyük şehir aynı zamanda başşehir olan Tiflis (nüfusu 1991’de 1.279.000); diğer önemli şehirler ise Batum, Kutaisi, Gori, Sohumı, Rustavi, Kaheti ve Poti’dir. Büyük çoğunluğun dini olan Ortodoks Hristiyanlık, IV. yüzyılın ilk yarısında Azize Nino (ö. 338) tarafından bu ülkeye getirilerek yayılmış, V. yüzyılda Gürcü kilisesi kurulmuş ve İncil Gürcüceye tercüme edilmiştir. Filistin’den çıkarıldıktan sonra Gürcistan’a da göç eden Müsevîler’in bir kısmı zamanla Hristiyanlaşmış, küçük bir topluluk ise dinini korumuştur. Gürcistan’a oldukça erken dönemlerde ulaşmış olan İslâmiyet özellikle ülkenin güney bölgelerinde yayılmıştır. Ülkenin XIX. yüzyılın başlarından itibaren Rusya’nın hâkimiyetine girmesi, İslâmiyet’in yayılmasını engellediği gibi mevcut Müslümanların çoğunun Türkiye ve İran’a göç etmelerine sebep olmuştur.

Gürcistan’da ilk ve orta eğitim zorunlu ve parasızdır. Okuma yazma oranının çok yüksek olduğu ülkede, eğitim ve öğretim dili Gürcücedir. En eski üniversite durumunda olan Tiflis Devlet Üniversitesi’nin (1918) bünyesinde pek çok fakülte bulunmaktadır.²

İklimin uygunluğu, zengin bitki çeşitleri, Karadeniz ve Çoruh nehrinin suladığı muhteşem arazileri ve Dünyanın en büyük botanik parklarından birine -üzerinde iki bini ağaç olmak üzere beş binden fazla bitki türü bulunan - “Batum Botanik Bahçesi” ne ev sa-

*Osmanlı ile Safevîler
arasında en büyük
mücadele verilen
coğrafyaların başında
Kafkasya’nın güzel
ülkesi Gürcistan
gelmektedir.*

KAYNAKÇA:

1. Davut Dursun, "Gürcistan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/310-311.
2. Dursun, "Gürcistan", 14/311.

hipliği yapmaktadır. Ayrıca teleferik ile Batum'u yukarıdan izleme, sahil kordon boyunca yürüme ve Batum'un dünyada tanınan en ilk sembollerinden olan, vuslatı olmayan bir aşkı, aşkın sınırlarının olmadığına destansı hikâyesinin anlatıldığı Ali ve Nino heykeli ve Batum Merkez Orta Camii gezmeye değer noktalardır. Şehirde etnografik, folklorik, tarihî eserlerin sergilendiği iki müze ve Osmanlılar devrinden kalma minaresi yıktırılmış Aziziye Camii³ de başlıca eserler idi.⁴ Ziyaretin ikinci ve en önemli durağı ise Gürcistan Cumhuriyeti'nin başşehri Tiflis, Gürcistan'ın doğu kesiminde Kür (Kura) Nehri'nin dağlar arasında açtığı dar ve dik yamaçlı vadide nehrin iki yakasında yer alır.⁵

Tiflis, Hz. Ömer devrinde başlayan Kafkasya'ya yönelik askerî harekât neticesinde Hz. Osman döneminde fethe-

dilmiştir h. 22/643. Tiflis, çeşitli mücadelelerle ve el değiştirmelerle birlikte h. 238/852 yılına kadar Müslümanların elinde kalmıştır. İslâm coğrafyacıları Tiflis'in çok eski, güzel ve büyük bir şehir olduğunu, etrafının iki kat surla çevrildiğini, Kür (Kura) nehrinin her iki yakasına kurulan şehrin üç (veya beş) kapısı bulunduğunu, doğal sıcak sularıyla tanınan şehirde çok sayıda hamamın yer aldığını ifade etmişlerdir. Tiflis, Müslümanlar ve Hristiyanların bir arada yaşadığı, bir taraftan ezan seslerinin diğer taraftan çan seslerinin duyulduğu,

çevresinde mısır vb. tahıl ürünlerinin yetiştirildiği, bal, cıva, süpürge otu, keçe, yün ve ipek kumaşların üretildiği kadim bir şehirdir.⁶

Gürcistan'a Doğru

Sabah namazından sonra camiden sergileri almış ve durağa inmiştim bile. Otobüs Rize'ye geldiğinde bardaktan boşalırcasına yağın yağmura rağmen koştuk içine. İçinde dostlarımız vardı. Kalpleri aynı duygu, hayal ve hedefle birbiri için atan. Musafaha, kucaklaşma ve hâl hatır ile vardık Hopa'ya. Hopa'dan Artvin reislerimizi de alıp devam ettik. Bir taraftan da Cuma namazımızı Batum merkez camide kılmak, vaaz etmek, Kur'an tilavetinde bulunmak, gönül coğrafyamızda dindaşlarımızla kucaklaşmak ve sonra geziye başlamak istiyorduk. Fakat Batum merkez Cami'ye ulaştığımızda Cuma namazı geçmişti. Namazlarımızı cemaatle yine burada eda ettik. Gürcistan Cihannüma temsilcisi Mamuka NAKAİDZE reisimiz bizi karşıladığı gibi tüm gezi boyunca da mihmandarlığımızı üstlendi. Hemen akabinde Batum Müftüsü Âdem SHANTADZE hocamız ile ilk randevumuzu icra ettik. Gürcistan'da Müslümanlar üç dini lider tarafında temsil ediliyorlar. Biri Gürcistan'daki Müslüman camiasının genelini temsilen Batum Müftüsü, diğeri Azeri vatandaşları temsilen Etibar EMİNOV ve Şiî Müslümanları temsilen de Faik NABİEV Bey.

Başkonsolosluktaki randevumuza geç kalamazdık. Bizi, güler yüzlü, müşfik, her türlü hazırlığı yapmış ve devletimizin hamiyetperver edası ile Başkonsolosumuz Rıza Kağan Yılmaz Beyefendi kabul ettiler. Aramızda hasret giderir gibi, biz onlara onlar da bize tatlı tatlı bilgiler sunduk. Harika bir Batum tarihi sundu bize Başkonsolosumuz. Sunulan ikramlar ve kapı önünde bayrağımızın altında çektiğimiz hatıra fotoğrafı ile uğurlandık.

Dolu Dolu Tiflis

Akşam olmak üzereydi. Tiflis için yola çıkmalıydık. İkinciye Batum merkezdeki Orta Cami'de kılıp yola revan olduk. Batum Tiflis arası otobüs ile 5-6 saat ve yol uzun ve zahmetli. Gece saat 24 civarı otelimize ulaşabiliyoruz. Sabah 09.00 gibi Gürcistan'ın tarihi, turistik ve sanatsal yerlerini gezmeye başlıyoruz. Sameba Katedrali, Teleferik, Kartlis Deda (Gürcülerin anası), Botanik bahçesine manzaralı bir temaşa, Kura Nehri'nde tekne turu, Barış köprüsünden şehre bakış, elektrikli araçlarla; Özgürlük Meydanı, Rustaveli Bulvarı, Parlamento Binası ve Tiyatro binası gibi tarihi mekanları temaşa ettiğimiz şehir turu ve saat 13.00'daki Büyükelçilik ziyareti. Şehir içindeki koşturmaca, yanı sıra heyecan, merak, mutluluk ve tatlı bir telaşı da içinde barındırıyor. Ülkemizin Gürcistan'daki en

*Gürcistan'da
Müslümanlar üç
dini lider tarafından
temsili ediliyorlar.
Biri Gürcistan'daki
Müslüman camiasının
genelini temsilen Batum
Müftüsü, diğeri Azeri
vatandaşları temsilen
Etibar EMİNOV ve Şiî
Müslümanları temsilen
de Faik NABİEV Bey.*

*Gürcistan Cihannüma
temsilcisi Mamuka
NAKAİDZE reisimiz
bizi karşıladığı gibi
tüm gezi boyunca da
mihmandarlığımızı
üstlendi. Hemen
akabinde Batum Müftüsü
Âdem SHANTADZE
hocamız ile ilk
randevumuzu icra ettik.*

KAYNAKÇA:

3. Pek çok Gürcü Müslümanın 1931 yılında komünist rejimin baskılarına daha fazla dayanamayarak Türkiye'ye iltica etmesi sonucu Aziziye Camii tamamen sahihsiz kalmıştır. Sultan Abdülaziz'in yaptırdığı bu eser Osmanlı'nın bölgeden çekilmesi sonrası Çarlık Rusyası ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yöneticileri tarafından bilinçli bir şekilde bakımsızlığa terk edilmiş ve harap hale getirilmiştir. 1930'lu yıllarda ise dönemin SSCB yöneticileri tarafından yıkılmıştır. Aynı yıllarda Batum'da yaşayan ve Osmanlı medreselerinde eğitim gören çok sayıda gürcü ulema ise sürgün ve idam ile ortadan kaldırılmıştır. Taşdığı ismi ile selâtin camii özelliğini taşıyan Aziziye Camiinden günümüze sadece birkaç fotoğraf kalmıştır. Günümüzde Batum şehir merkezinde tek cami olan Orta Cami'ye ise Cuma ve bayram namazlarında cemaat sığmayıp, kaldırım ve sokaklarda namazlarını eda etmektedirler.

üst düzey temsilcisi olan Büyükelçimiz Ali Kaan Orbay Beyefendi, heyetimizi güzel bir salonda kabul ediyorlar. Ülkemizden Milletvekilleri, Belediye Başkanları, Rektörler, Akademisyenler, İş Adamları, Eğitimciler, Esnaflar ve daha farlı mesleklerden müteşekkil Cihannüma temsilcileriyle güzel bir tanışma, fikir alış-verişi, soru-cevap ve hatıra fotoğrafı ile uğurlama merasimini gerçekleştiriyoruz.

Saat 15.00'da ise ülkemizi temsilen Tiflis'te nöbette olan Maarif, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü ve diğer sivil inisiyatiflerle buluşma, kucaklaşma, dertleşme ve hizmetlerin tanıtımına dair ortak bir toplantı programındayız. Türkiye'den gelen ve Gürcistan'dan aramıza katılan yaklaşık 50 kişilik bir heyetle nitelikli bir toplantı icra ediyoruz. Gurur duyduğumuz, kendi sorumluluklarımızı daha fazla hissettiğimiz, şanlı tarihimizin bize bırakmış olduğu ufkun ne kadar kıymetli ve ne büyük başarılarla namzet olduğunu iliklerimize kadar hissettiğimiz bir toplantı bu.

Toplantımız Cihannümanın geleneği olduğu üzere tüm katılımcıların tek tek kendisini tanıttığı kısa bir seremoni ile başlıyor. Türkiye Maarif Vakfı, bir Kamu Vakfı olarak 2016 yılında kurulmuş; Eğitim Öğretim, Burs ve Barınma, Eğitime Destek ve Yayın gibi kanunla belirlenen vazifelerini ülkemiz adına icra ediyor. Türkiye Maarif Vakfı Gürcistan Temsilcisi Dr. Faruk TEKŞEN bey, Gürcistan'daki tüm faaliyetleri hakkında heyetimize sunum yaptılar. 645 kişi kapasiteli Türkiye Maarif Vakfı Gürcistan Uluslararası Maarif Okulları Tiflis Kampüsünde 2023-2024 yılında faaliyetine başlamış olsa da yüzden fazla öğrenci Anaokulu, İlköğretim, Ortaöğretim ve Lisede eğitim görüyor. Murat KÖRDEMİR beyin yöneticisi olduğu Marneuli Kampüsü ise 252 kapasite ile hizmet veriyor. TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı) Tiflis Koordinatörü Tuba ÖZÜTOK hanımefendi sunum yapıyor. Tiflis Program Koordinasyon Ofisinin 1994 yılında açıldığını, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yeniden yapılanma sürecine giren ülkenin devlet kurum ve kuruluşlarının; ekonomik ve idari altyapısının geliştirilmesi, demokratik kurumların oluşturulması ve iki ülke arasındaki eğitim, sağlık, su ve sanitasyon, kültürel faaliyetler, idari ve sivil altyapıların geliştirilmesi ile ulaştırma alanlarında bugüne kadar birçok proje gerçekleştirdiklerini; komşumuz ve stratejik ortağımız Gürcistan'ın yeniden yapılanmasında oldukça önemli katkılar sağladıklarını ifade ediyor. TİKA'nın, Gürcistan'da; göçmen konut inşaatı, köprü tadilatı, hastane tefrişatı, sosyal yaşam merkezi tefrişatı, sera kurulumu ve eğitimi, ana okulu tamirat ve tefrişatı, cami tadilatı, arıcılık eğitimi, engelliler yaşam merkezi tefrişatı, müze evi tamiratı ve doğada arama kurtarma eğitimi gibi sosyo-ekonomik güçlerini arttırma; tarım ve hayvancılık, za-

naatkarlık gibi mesleki alanlarda iş kurma, üretimi arttırmaya dair çok nitelikli hizmetleri gerçekleştirdiğini öğreniyoruz.

Tiflis Yunus Emre Enstitüsü Direktörü Zekeriya GÜLTEKİN bey, adını büyük Türk şairi Yunus Emre'den alan, Türkiye'nin kültürel diplomasi kurumu olduğunun altını çizdiği kuruluşumuzun hizmetlerini ifade ediyor. Türk dili, sanatı, kültürü ve tarihinin uluslararası alanda tanıtılmasını amaçladıklarını, bu bağlamda 2012 yılında Tiflis'te faaliyete başladıklarını anlatıyor. Faaliyet alanları olarak, Türkçe kursları, Tercihim Türkçe projesi, Türkoloji projesi, Kültür sanat programları yaptıklarını ve 12 yılda, Gürcistan'da 300'den fazla etkinlik gerçekleştirerek, 7000'den fazla Gürcistan vatandaşına Türkçe eğitimi verdiklerini belirtiyor. Bu gayretlerin, iki ülke arasındaki dostluk bağlarını güçlendirdiğini ve Türk kültürünün tanıtımına önemli katkılar sağladığını ifade ediyor. Toplantı sonrası, Kura Nehri'nin iki yakasına konuşlanan, her sokağı tarih ve sanat kokan, yeşili, sıcak (tarihi kaplıcaları) ve soğuk suları ile güzel şehri, Tiflis'i gezmeye devam ediyoruz. Eski Tiflis'teki Svetitshoveli Katedrali, Lisi gölü ve Stonehenge yapıtları. Akşam namazımızı sergilerimizi atıp cemaatle Stonehenge'nin yanı başında cemaatle eda ediyoruz.

Gezimizin üçüncü günündeyiz. Cihannüma derneği her sene Türkiye'de okulların açılışından önceki pazar sabahı "Aileler Sabah Namazında Buluşuyor" mottosu ile ulusal bir program icra ediyor. Biz de bu güzel programı Tiflis Cuma Camii'nde icra ediyoruz. 05.30'da tüm heyetimizle camideyiz. Namaz, tesbihat, zikirler, dualar derken kendimizi eşsiz manevi bir iklimin içinde buluyoruz. Cemaatten yoksun cami, iki gündür cami görmeyen gözlerimiz ve ezan duymayan gönüllerimiz şenleniyor.

Yolculuk Batum'a

Kahvaltıdan sonra 08.00 gibi otelden ayrılıyoruz. Yolculuk 5-6 saat Batum'a. Bu defa tarihi ve kültürünü tanımaya. Batum'a vardığımızda önce öğle namazlarını kılıp geziye başlıyoruz. Kiliseler, Piazza Meydanı, Sahil Kordonu, Ali ve Nino Aşk Sembolü Heykeli ve tekrar namaz için Orta Cami'mize. Cami çevresi Türk lokantaları ve diğer işyerleri ile çevrili. Kendinizi Türkiye'de hissediyorsunuz. Yemek sonrası son durağımız olan Gürcistan Müslümanlarının arsasını satın alıp cami yapmaları için izin alamadıkları, derme çatma inşaat malzemelerinden düzenledikleri mescide, ikinci namazı kılmaya. Mamuka reisimizin de öncülük ettiği ve hizmetlerini yürüttüğü bu mekânı en yakın zamanda cami olarak görme dua ve temennilerimizle Sarp sınır kapısına doğru yola koyuluyoruz.

*Gezimizin üçüncü günündeyiz.
Cihannüma derneği
her sene Türkiye'de
okulların açılışından
önceki pazar sabahı
"Aileler Sabah
Namazında Buluşuyor"
mottosu ile ulusal bir
program icra ediyor. Biz
de bu güzel programı
Tiflis Cuma Camii'nde
icra ediyoruz.*

KAYNAKÇA:

4. Bostan, "Batum", 5/211.
5. Mustafa Aydın, "Tiflis", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/150.
6. Aydın, "Tiflis", 41/152.

*Batum'a vardığımızda
önce öğle namazlarını
kılıp geziye başlıyoruz.
Kiliseler, Piazza
Meydanı, Sahil
Kordonu, Ali ve Nino
Aşk Sembolü Heykeli ve
tekrar namaz için Orta
Cami'mize. Cami çevresi
Türk lokantaları ve
diğer işyerleri ile çevrili.
Kendinizi Türkiye'de
hissediyorsunuz.*

Kapıya yaklaştığımızda herkesin heyecanlı olduğunu, bir an önce ülkesine kavuşmak istediğini beden dillerinden okuyoruz. Yoğunluğu aşıp karşıya geçtiğimiz an bizi güzel bir camimiz karşılıyor. Soluğu camide alıp Muhammed Ardiç reisimizin davudî sesinden segâh makamında enfes bir akşam ezanı dinliyoruz. Bahtiyarız, özlemiştik. Arkasından görev tarafıma tevdi edilince, Nihavent makamında kamet ve hocamızın da güzel tilaveti ile namazı eda edip adeta kendimize geliyoruz. Yolculuk zamanı. Ancak bu sefer evimize, vazifelerimizin başına. Gözlemlerimiz, aldığımız bilgiler, yol arkadaşlığı ile daha çok kişi ile kurduğumuz dostluklar ve daha nice deneyimlerimizle.

cihannuma.org adresinden yayınlarımıza ulaşabilirsiniz.

CİHANNÜMA DERGİ

www.cihannuma.org

Hacı Bayram Mah. Haşimi (Kutlu) Sokak No. 12 Altındağ - ANKARA

@Cihannumader - X / @cihannumader - Facebook / @cihannumader - Instagram / CİHANNÜMA DERNEĞİ- YouTube